

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

İÇİNDEKİLER

(1)

Aytan Şahid qızı ABBASOVA

**SÜRGÜN OLUNMUŞ KRİM TÜRKLERİNİN DOĞMA YURDA DÖNMƏK
MÜBARİZƏSİNİN CENGİZ DAĞCI YARADICILIĞINDAKİ ƏKSİ
THE REFLECTION OF THE STRUGGLE OF THE EXILED CRIMEAN TURKS
FOR RETURNING THEIR NATIVE LAND IN CENGİZ DAGCI'S CREATIVITY
SAYFA 3**

(2)

Yrd. Doç. Dr. Esra MANKAN

Prof. Dr. Şermin ŞENTURAN

**ÖNLİSANS PROĞRAMINDA OKUYAN ÖĞRENCİLERİN PROFİLİ VE
BEKLENTİLERİ
VOCATIONAL STUDENT'S PROFILE AND EXPECTATIONS: EXAMPLE OF
ÇAYCUMA VOCATIONAL SCHOOLS
SAYFA 11**

(3)

Kenan GÜZEL

**TÜRK EDEBİYATINDA DRAMATURG SANATININ DOĞUŞU ve GELİŞİMİ
THE BIRTH AND DEVELOPMENT OF DRAMATURGIST ART IN TURKISH
LITERATURE
SAYFA 27**

(4)

Hanefi YAZICI

**JURISDICTION OVER ASSAD IN THE INTERNATIONAL CRIMINAL
COURT AND THE RUSSIAN FACTOR IN THE MIDDLE EAST
ESAD'IN ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ'NDE YARGILANMASI
ve ORTA DOĞU'DA RUSYA FAKTÖRÜ
SAYFA 35**

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

(5)

Ali AÇIKGÖZ

**ANTAKYA VE DEFNE İLÇELERİNİN SINIRLARININ BELİRLENMESİNDE
AVRUPA YEREL YÖNETİMLER ÖZERKLİK ŞARTI VE ALEVİ KÜLTÜR
ÖGESİ**

***EUROPEAN LOCAL ADMINISTRATIONS AUTONOMY CONDITION AND
ALAVITE CULTURE ITEM IN DETERMINING THE BORDERS OF ANTAKYA
AND DEFNE DISTRICTS***

SAYFA 44

(6)

Dr. Kishimzhan ESHENKULOVA

**KAUFMAN'IN TÜRKİSTAN SİYASETİ: SÖMÜRGEÇİLİK VE İSLAM
KURUMLARININ İHMALİ**

**KAUFMAN'S POLICY IN TURKESTAN: COLONIZATION AND THE
DISREGARD OF ISLAMIC INSTITUTIONS**

SAYFA 49

(7)

Öğr. Gör. Cengiz GÜNEY

**KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK ALANLARI AÇISINDAN
ÇEVRE MUHASEBESİ**

**ENVIRONMENTAL ACCOUNTING IN TERMS CORPORATE SOCIAL
RESPONSIBILITY AREAS KİTAP TANITIMLARI ve REKLAMLAR**

SAYFA 67

KİTAP TANITIMLARI ve REKLAMLAR

SAYFA 80-83

GENEL BİLGİLER

ve

DERGİYE MAKALE GÖNDERME ŞARTLARI

SAYFA 84-85

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

(1)

Aytən Şahid qızı ABBASOVA*

**SÜRGÜN OLUNMUŞ KRİM TÜRKLERİNİN DOĞMA YURDA
DÖNMƏK MÜBARİZƏSİNİN CENGİZ DAĞCI YARADICILIĞINDAKİ ƏKSİ
THE REFLECTION OF THE STRUGGLE OF THE EXILED CRIMEAN
TURKS FOR RETURNING THEIR NATIVE LAND IN CENGİZ DAGCI'S
CREATIVITY**

ÖZ

20. yüzyl türk edebiyatında kendine özgün bir yeri olan Cengiz Dağcı yazdığı değerli eserleri ile mensup olduğu Kırım Türklerinin 20. yüzylde yaşadıklarını dile getirmeye çalışmıştır. Bütün varlığı ile sevdiği, ata-babalarından kalan vatan toprağına sonsuz sevgi, manevi değerlere bağlılık, milli birlik ideolojisi, dil problemi, rusların Kırım Türklerine karşı yürütdükleri adaletsiz politikanın getirdiğı ağır sonuçlar, 2. Dünya Savaşının Kırım Türklerinin kaderine yan etkileri Cengiz Dağcı romanlarının ve hikayelerinin ana konusunu teşkil etmektedir.

Sovyetlerin dağılması ile değışen politik durum ana yurtlarından sürgün olunmuş Kırım Türklerinde vatana dönmek inamını bir az daha artırmış, bütün bu zorlukları başaranlar ve yurda dönenler az da olsa olmuştur. Kırım'ı düşünmeden geçmeğen bir tek günü bile olmayan Cengiz Dağcı doğal olarak bu olaylara itinasız kalamazdı. Takdim ettiğimiz bu makalede sürgün olunmuş Kırım Türklerinin ana yurda dönüş mücadelesinin Cengiz Dağcı eserlerinde yansması kendine yer alacaktır.

Anahtar Kelimeler: Cengiz Dağcı, Kırım, sürgün, dönüş, ana yurt, mücadele, inam.

ABSTRACT

Cengiz Dagci who took the specific place in Turkish literature of the XX century tried to show the events which Crimean Turkishs lived in the XX century and he achieved his object successfully. The endless love for his native land, the affection to national morality values, the idea of National unity, the heavy conclusions of Russian's policy against Crimean Turkishs, the negative influences of World War II to Crimean Turkishs' destiny formed the directions of the main theme and idea of Cengiz Dagci's novels.

The political situation which changed by the disintegration of the Soviet Empire increased a little the faith of return native land in the exiled Crimean Turkishs from their motherland and some of them could return by difficulty. In the article which presented by us will take place the problem of the reflection of the struggle of the exiled Crimean Turkishs for return their native land in Cengiz Dagci's creativity.

Keywords: Cengiz Dagci, Crimea, exile, turning, native land, struggle, belief.

* Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının akademik Z. Bünyadov adına Şərşünaslıq İnstitutunun doktorantı, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin "Türk araştırmaları" elmi-tədqiqat mərkəzinin elmi işçisi, Bakı/Azərbaycan, ayten.abbasova@list.ru

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

GİRİŞ

II Dünya müharibəsi illərində Kırım türkləri SSRİ-nin tərkibindəki digər türk xalqları kimi ordunun tərkibində vuruşsalar da, sonradan böyük haqsızlıqlarla qarşılaşdılar. Müharibənin gedişində üstünlüyün Almaniyə qüvvələri tərəfinə keçdiyi dövrdə əsir alınan və sonradan Türkiстан legionuna toplanaraq Sovet İmperiyasına qarşı vuruşmağa məcbur edilən Kırım türkləri bunun cəzasını çox ağır çəkdilər. 20 aprel 1944-cü il tarixində Kommunist Partiyasının Kırımdakı bölgə komitəsi müharibə zamanı almanlarla işbirliyi edənləri müəyyənləşdirmək üçün Fövqəladə Dövlət Komissiyası yaratdı.

Komissiyanın hazırladığı məlumata əsasən Beriya Kırım tatarlarını Almaniyə tərəfindən SSRİ-yə qarşı mübarizə aparmaqda və onlarla əlbir olmaqda günahlandıraraq onların Orta Asiyaya sürgün olunmasını Stalinə yazılı şəkildə təklif etmişdi. Stalinin bütün Kırım türklərinin Kırımdan təmizlənməsini nəzərdə tutan 5859 sayılı fərmanına əsasən Tabulov və Serov tərəfindən deportasiya planı hazırlandı. 1944-cü ilin 18 may səhəri Kırım tatarlarının məcburi köçürülməsi əmri verildi. Başlarına nə gələcəyindən xəbərsiz günahsız əhaliyə hazırlaşmaq üçün cəmi 15 dəqiqə vaxt verildi. Müqavimət göstərənlər qundaq zərbələri ilə dərhal oradaca öldürüldü.

Əhali hava almaq üçün pəncərəsi belə olmayan, heyvan daşımaq məqsədilə istifadə edilən vaqonlara doldurularaq Özbəkistana sürgün edildi. Sürgünün ilk günü saat 20:00-da 90 min nəfər onları aparacaq olan qatarlara minmək üçün vağzala aparılmış, bunlardan 48400 nəfəri qatarlara doldurularaq gedəcəkləri ərazilərə göndərilmişdilər. Sürgün zamanı yerli iqlimə uyğunlaşa bilməmə səbəbindən, aclıq və soyuqdan 118800 nəfər həyatını itirdi, ölənlərin 43 mini qadın, 61 mini isə uşaq idi. Yekun hesablamalara görə 194155 nəfər Kırım türkü deportasiya olunmuşdu. Onlardan 151083 nəfər Özbəkistan SSR-də, qalanları isə Ural regionunda və SSRİ-nin ərazisinin qərb hissəsində yerləşən vilayətlərdə yerləşdirildi. Kırım türklərinin nəzərdə tutulan üç gün ərzində sürgün edilməsi planının uğurla başa çatması şərafinə iyulun 19-da tədbir keçirilmiş, bu əməliyyatda iştirak edənlər xüsusi mükafatlandırılmışdılar.

Kırım yarımadasında etnik təmizləmə siyasəti davam etdirilərək məscidlər, mədrəsələr, qəbiristanlıqlar dağıdıldı, yaşayış məntəqələrinin adları dəyişilərək rus adları ilə əvəz edildi. Mərkəzi SSRİ hökumətinin əmriylə 21 avqust 1945-ci il tarixində 327, 18 may 1948-ci il tarixində isə 1062 tatar kəndinin adı dəyişdirilərək ruslaşdırıldı. Bu torpaqların Kırım türklərinə mənsub olduğunu sübut edən hər şey silindi.

Tarixdən məlum olduğu kimi sonralar gərgin siyasi ab-havanın nisbətən yumşalması ilə 1957-ci ildə Özbəkistan Mərkəzi Komitəsinin qərarı ilə Daşkənddə Kırım türkcəsi ilə həftədə iki dəfə “Lenin Bayrağı” adlı qəzet dərc olunmağa başladı. Proseslərin gedişindən ruhlanan, bir zamanlar doğma torpaqlarından sürgün edilən Kırım türkləri uzun illər Kırma qayıtmaq üçün müvafiq qurumlara müraciətlər etməyə başladılar. 5 sentyabr 1967-ci ildə SSRİ Ali Sovetinin Mərkəzi Komitəsinin Prezidiumunun qərarında Stalinin fərmanı ilə haqsızlığa uğrayaraq öz doğma torpaqlarından sürgün edilmiş Kırım tatarlarına hər cür vətəndaşlıq hüququnun geri verilməsi (dövlət qurumlarında çalışmaq, ana dilində qəzet çıxarmaq və s.) nəzərdə tutulurdu. Ancaq bu fərman yalnız kağızda qaldı. Müvafiq qurumlara Kırma geri

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

dönməklə bağlı daxil olan on minlərlə ərizəyə rədd cavabı verildi. Nəinki ərizələr qəbul edilmədi, hətta Krıma geri qayıdanların bir çoxu polis tərəfindən güc tətbiq edilərək geri göndərildilər. Krım türkləri arasındakı narazılığını nəzərə alan Krım Milli Mərkəzinin sədri Müstecib Ülküsal Birləşmiş Millətlər Təşkilatına bununla bağlı ərizə də ünvanlamışdır. Krım türklərinin milli lideri Mustafa Cemil Kırımoglundun rəhbərliyi ilə milli qurultay keçirildi. Nəhayət ki, 26 iyun 1991-ci il tarixində Krım türkləri Milli Məclis qurmağa nail oldular. Bütün baş verənlər Krım türklərinin doğma torpaqlarına qayıtması prosesinin sürətlənməsinə təkan verdi.

“Elli yıl süren öldürücü sürgündən sonra günümüzde anayurtlarına dönen Kırımlılar, Kırımsız Krım-Tatarı olamayacağı gibi, Krım-Tatarsız bir Krım’ın da olamayacağını dünyaya ispatladılar. ...Bugüne kadar Krım’a, hiç kimseden yardım görmeden, yalnızca kendi insiyatıfları ve fedakarlıklarıyla, 260 bin kadar Krım-Tatarı dönmüş bulunuyor.” (Hatıralarda C.D. 1998: 35)

Bütün əsərlərində özünün də dediyi kimi “elli yıldır gönlümü sevindiren, yüreğimi acıtan; bəzi gecelerde elimde kalem, masamın başında otururken beni ağlatan Krım”dan (Hatıralarda C.D. 1998: 9) yazan yazıçı həmvətənlərinin doğma yurda dönməsinə etinasız qala bilməzdi. Bu uzun illər ərzində yazıçının xəyalən Krıma getdiyi, o yerləri, doğulduğu Gurzufun küçələrini dolaşmadığı bir an belə olmamışdı. O, uşaq ikən yeddi min əhalisi olan Gurzufda sadəcə 7 rus əsilli ailə yaşayırdı.

Krım-Tatar Milli Məclisinin sədri Mustafa Cəmil Kırımoglu ilə telefon əlaqəsi saxlayan yazıçı Kızıldaşda 27 ailənin, Gurzufda isə yalnız 8 ailənin yaşamasına icazə verildiyini öyrənir. Öyrəndikləri onu çox məyus edir, əcdadlarının uyuduğu məzarlıqlar gözünün qarşısında canlanır, bir zamanlar Gurzuf gənclərinin gəzişdiyi küçələri xatırlayır. Ancaq bu illər ərzində vətənə dönmək ümidini itirməyən Cengiz Dağcı həmvətənlərinin də qürbət ellərdə bu hisslərlə yaşadığına inanır. *“Krım’ın yanıklı türkülerini söyləyərkən, günün birində vatan topraklarına döneceklerine inandılar – parlak keçmişlərinə, dedələrinin kahramanlıklarına özenerek değil; yaşama haklarına və varlıklarının gerçəkliyinə inanarak.”* (Hatıralarda C.D. 1998: 16)

Öz ailəsinin taleyi ilə birlikdə yüzlərlə krımlının acı taleyini də düşünən yazıçı minlərlə insanın sürgündə, vətəndən çox-çox uzaqlarda həyata gözlərini yummalarını heç vaxt unutmur, bu dərd onu daim göynədir. Eyni zamanda bütün Krım türklərinin doğma yurda geri dönməyə inamlarının mövcudluğu, nikbin əhval-ruhiyyədə olmaları onu sevindirir, bu inamın gerçəkləşəcəyinə ürəkdən inanır. *“Burada, Krım Tatarı neredən gelip nereye gittiğini bilməyən bir “Balda” değildir diyecektim; ama, onların karakterlərini en isabetli və en kesin bir şəkildə yorumlamış olan Krım’ın saygıdeğer evladı İsmail Yazıcıoğlu’nun 1969 yılı Taşkent Mahkemesinde söylediği sözlerini tekrarlamayı yeğliyorum: “Hiç kimse Krım Tatar halkını karnını doyurabileceği bir otlak bulduktan sonra başka bir şey düşünməyən bir koyun sürüsü sanmasın.”* (Hatıralarda C.D. 1998: 152)

1987-ci ildən etibarən Qızıl Meydanda başlayan, Sovet İttifaqının tərkibindəki xalqların hüquqlarının tapdalanmasına qarşı keçirilən etiraz mitinqləri Cengiz Dağcının diqqətindən kənar qala bilməzdi. Londonda dərc olunan bütün qəzetləri mütəmadi izləyən yazıçı dərc olunan məqalələr arasında məsələyə həm obyektiv, həm də qeyri-

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

dəqiq yanaşmaların olduğunu öz “Yansılar” kitabında da qeyd edir. Xüsusilə də “Hürriyyət” qəzetində Ali Sirmenə məxsus yazı yazıçını təbdən çıxarır. Xəstəliyinə baxmayaraq birtəhər ayağa qalxaraq “Hürriyyət” qəzetinin redaksiyasına bir məktub yazır. Yazıçı məktubunda Krım tatarlarının milli mənsubiyyətinə dair müəllifin qeyri-dəqiq yanaşmasına tarixi faktlarla münasibət bildirir.

Eyni zamanda bir sıra mübahisəli məsələlərə aydınlıq gətirməyə çalışaraq Krım türklərinin sürgün olunduqları bu torpaqların tarix boyunca əzəli sakini olduqlarını bir daha vurğulayır: “*Kırım Tatarları kendilerinin evvel ezelden beri Kırım yarımadasının yerlisi olduklarını pek iyi biliyorlar; Kırım'ın dışında ve sürgün hayatı yaşarlarken de Kırım'dan vazgeçmek niyetinde değillerdir. Kırım sadece bir coğrafya terimi değildir onlar için; Kırım onların kanına, iliklerine sinmiştir. Kırım, Kırım Tatarından koparılıp atıldı mı, geride kalan Tatar kelimesinin çok bir anlamı kalmaz onlar için.*” (Dağcı 2012: 65)

C.Dağcı xüsusilə də II Dünya müharibəsi zamanı faşistlərlə işbirliyi etməkdə günahlandırılan Krım tatarlarının sayının şişirdilməsindən olduqca hiddətlənir. Yazıçı yazısında 70 minə yaxın Krım tatarının o illərdə Krımdan kənarında Qızıl Ordu sıralarında olduğunu rəsmi quruluşlar tərəfindən təsdiqləndiyini söyləyərək bu rəqəmin o illərdə Krımda əli silah tutan kişilərin 90%-ni təşkil etdiyini nəzərə çatdırır. Unudulmamalıdır ki, bu şəxslər arasında son damla qanına kimi Sovet İttifaqı naminə şücaət və qəhrəmanlıq göstərən minlərlə Krım tatarı olmuşdur. Buna əsasən xəyanətdə ittiham olunan Krım tatarlarının sayının çox da böyük olmadığı üzə çıxır. Əlbəttə ki, bu rəqəmi dəqiq yalnız Almaniya hökuməti verə bilər. Ancaq iki böyük dövlət arasında qarşılıqlı münasibətlərin mövcud olduğu bir dövrdə Almaniya Krım tatarlarına görə bu münasibəti pozmağa heç bir zaman can atmamışdı.

Qürbətdə yaşadığı illərdə Krım türklərinin vətənlərinə geri dönməsi prosesini qürurla izləyən Cengiz Dağcı xəstə yatağında bu xəbərləri oxuduqca sanki gəncleşirdi, gümrahlaşdı. Çox böyük çətinliklərlə başa gələn bu geri qayıdışda yazıçı əsərlərinin zərrə qədər də olsa payı olduğuna inanırdı. “Gurzıflular və Kızıtaşlılar kendi acı gerçəkləriylə sürgün çöllərində yaşarlarken, uzaktan ve boğuk olsa da, benim sesimi duymuşlardı.” (Hatıralarda C.D. 1998: 269) Yazdığı əsərlərlə bütün Krım türklərinin onun harayını eşitdiyinə inanan yazıçı bütün həyatı boyunca vətənin dünyada hər şeydən müqəddəs olduğuna inanmış, bunu heç vaxt unutmayan Krım türklərinin apardıqları mübarizə ilə Sovet imperiyasında yaşayan digər xalqlara da örnək olduğunu xatirələrində qürur hissi ilə qeyd etmişdi.

Yazıçı soydaşlarının yurda dönüş prosesini izlərkən qürrelənirdi, axı onlar üçün torpağın nə qədər qiymətli olduğunu ondan yaxşı heç kəs bilə bilməzdi. Bu zaman Anna Axmetovanın “Sizler için çözmeye yapışık bir parça çamur, benim için vatan toprağı” (Yansılar 1: 2012, s.37) misralarını xatırlayırdı.

Bütün çətinliklərə baxmayaraq doğma torpaqlarına qayıdan Krım türklərini çox ağır həyat şəraiti gözləyirdi. Doğma torpaqlara geri dönmək prosesi heç də asan başa gəlmədi. Bir zamanlar Krım türklərinin yaşadıkları yerlərdə indi rus ailələr yerləşdirilmişdi. Özbəkistanda uzun illər güc-bəla ilə əldə etdikləri ev-eşiklərini sataraq geri qayıdan Krım türkləri ümidlə gəldikləri vətənlərində çox böyük çətinliklərlə

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

qarşılaşdılar. Uzun müddət çadırlarda yaşamağa məcbur olsalar da əzm nümayiş etdirərək burada qalmağı bacardılar. Qəbristanlıqları dağıdılmış, ulu babalarının qəbirləri yerlə-yeksan edilmiş, yerli əhali arasında Krım tatarlarına qarşı mənfi rəy formalaşdırılmışdı.

Onların evlərində Rusiya'nın müxtəlif ərazilərindən köçürülüb gətirilən ailələr yaşayırdı. Bütün çətinliklərə baxmayaraq onların Bağçasaray yaxınlığında Zaranköy adlı bir qəsəbə salmaları, min-bir əzabla evlər tikmələri, yaşadıkları küçəyə İsmayıl bəy Qaspiralının adını vermələri haqqında məlumatı bir həmyerlisinin məktubu vasitəsilə öyrənən Cengiz Dağcı çox həyəcan keçirir. *“Geri vatan topraklarına dönüşün bende uyandırdığı sıcak heyecan ve güçle yazıldı Yansılar'ın dördüncü cildi ve Ben ve İçimdeki Ben. Eseri yazarken ben de onlarla Tübya tepelerine açıyor, onlarla beraber Gurzuf'un ve Kızıltaş'ın yarım yüzyıl bizziz kalmış sokaklarında dolanıyordum.”* (Hatıralarda C.D. 1998: 270)

Müəllifin xatirələri ilə tanışlıq onu deməyə əsas verir ki, yazıçı sürgün olunmuş Krım türklərinin yurda dönmə istəyini və mübarizəsini hər zaman diqqət mərkəzində saxlamışdır. Cengiz Dağcının “Yoldaşlar” romanında da bu məsələ ön plandadır. Adı çəkilən romanda II Dünya müharibəsi illərində Rusiyanın cəbhədə məğlub olduğu dövr təsvir olunur. Dağılmış dəstədən ayrı düşən dörd əsgər çox çətin şəraitdə, achiqla, susuzluqla mübarizə apararaq geriye – Borislava qayıdırlar. Leytenant T. tabeliyindəki əsgərlərin bir neçəsini təyyarə hücumu zamanı itirir. Yerdə qalan əsgərlər arasında üç nəfər türk əsgəri vardır. Leytenant T. yoluna Qazaxıstanlı Cumay, Krımlı Hasan və Kazanlı Kasımla davam edir. Yol boyunca müxtəlif mövzularda mübahisə müzakirələr edən əsgərlər bir axşamüstü palçığa batan yük maşını ordan çıxardıqdan sonra dincəlmək üçün bir az yuxulayırlar.

Yol kənarındakı maşınlardan birinin qəfil sürüşüb onları əzməsi nəticəsində hər üç əsgər faciəli şəkildə dünyasını dəyişir. Canından, qanından olan həmvətənlərinin ölümü leytenant T.-ə çox pis təsir edir. Milliyətçə rus olan digər bir leytenant yolda dayanmış əsgərlərə təcürdən enib yola davam etmək əmri verir. Leytenant T. isə yalnız üç əsgəri dəfn etdikdən sonra uzaqlaşa biləcəklərini söyləyir. *“Ölürlərimizi gömmədən terkedemeyiz yamacı”* deyən leytenant T. yoldaşlarının cəsədini vətəndən uzaqda qoyub getməyi heç cür vicdanına sığışdıra bilmir.

“Gömelim demişti ya, olduğu yerde duruyordu teğmen; gidip üç cesedi torpağa gömmeyi göze alamıyordu bir türlü. Nasıl gömsündü? Nasıl gömsündü üçünün torpağın dibine duasız, kefensiz? Nasıl örtsündü üstlerini ağır, islak, yapışkan toprakla? Nasıl gömsündü onları? Üçü bu torpağın insanı değildi ki! Üçü başka topraklar üstünde gelmişlerdi dünyaya; “başka bir torpağa gömülmeleri acıklıydı; hatta korkunç bir şeydi teğmen için.” (Dağcı 1997:162)

Vətəmindən uzaqlarda ölməyin nə böyük faciə olduğunu düşünən leytenant T. o qədər sarsılır ki, gözündə həyat bütün mənasını itirir. *“Tanrım, dedi içinden, kaderde ölmək varsa, burada ölmeyeyim. N'olursun, kendi yurdumun topraklarına kavuşmaya yardım et bana, Tanrım. Ölü veya diri, ben benim insanlarımla eti ve canıyla yoğrulmuş toprakta mutlu olacağım yalnızca.”* (Dağcı 1997: 162)

Leytenant T. üç yoldaşını da torpağa tapşırıqdan sonra adlarını papaqlarına

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

yazaraq məzarlarının üzərinə qoyur. “Özlərini kökləri ilə torpaqdan çıxarılıb boş yola atılmış” bitki kimi hiss edən üç əsgər bir məzarda dəfn edilir. Leytenant T. kədərli olsa da sevinir ki, həyatda ikən yanyana yol gedən üç yoldaş əbədiyyətə qədər yan-yana uyuyacaqlar.

Əsgərlər uzaqlaşdıqdan sonra bir müddət məzarın başında dayanan leytenant T. keçdiyi yolu, yaşadıklarını, geridə qoyduqlarını, doğma yurdunun hər qarışını, yerini, göyünü, küləyini, günəşini, otunu, ağacını, çaylarını düşünür. Axı dəfn olunan üç əsgərdən biri onun yurdunda doğulmuşdu, onun aldığı havadan ciyərlərinə çəkmişdi, dünyaya gözlərini açanda onun gördüyü torpağı, daşı, ağacı görmüşdü. İndi o doğma torpaqlardan uzaqlarda yad bir torpağın altında uyuyurdu. Xəyalən doğma torpaqlarına gedən leytenant T.-ni atılan mərmə səsi belə düşüncələrindən ayıra bilmir. Son dəfə məzarı əlləriylə oxşadıqdan sonra onu gözləyən əsgərlərdə birlikdə yoluna davam edir. Ancaq bu yol çox çəkdir.

Leytenant T. fasilə verdikləri yerdə həbs edilir. Üzündə kinayəli bir gülüşlə silahını təslim edən leytenant T. hərbi məhkəmədə “milliyyətçilik” etdiyinə görə, milliyyətçə türk olan əsgərləri dəfn etmək üçün əmrə tabe olmadığına görə ölüm cəzası alır. Sonradan bu hökm 25 illik həbs cəzası ilə əvəzlənir. Romanda dövrün ictimai-siyasi mənzərəsi haqqında geniş təsvirlər verilməsə də, milliyyətçə Türk olan üç əsgərin cənazəsini dəfn etməsinə görə leytenantı ölüm cəzası verilməsi Krım türklərinə qarşı amansız münasibəti göstərir.

“Yoldaşlar” romanında Krım tarixi ilə bağlı geniş təsvirlər olmasa da, arabir obrazların danışığı vasitəsilə müəyyən məlumat almaq olur. Qazaxıstanlı Cumayla Krımlı Hasan söhbət zamanı yaşadıkları çətin günləri, aclıq illərini, sürgünü xatırlayırlar. Çətin şəraitdə yola davam edən gənclər hər addımda ölümü hiss edirlər, vətəndən uzaqlarda ölmək istəmirlər. Yol boyunca gördüyü cəsədlərin arasında öz millətindən olanları görənlər Hasan cəsədlərin yanında etinasız keçə bilmir. Əyilib onlardan birini qolları arasına alır, başını oxşayır. “*Yabancı değildi cesedin yüzü. Bir yerlerde görmüştü onu. Daha önce, yıllar öncesi görmüştü onu bir yerlerde. Belki her yerde! Geçtiği tüm yollarda; yatıp kalktığı tüm evlerde görmüştü onu köylerde, kentlerde, trenlerde.*” (Dağcı 1997: 62)

Krımın Dəmirçi kəndindən olan Hasan da bir an olsun belə doğma kəndini unutmur. Krımın dörd fəsil dəniz qoxan havası, göz işlədikcə uzanan yamyaşıl düzləri, zümrüd rəngli bağları, məhsuldar torpaqları olduğunu yoldaşlarına da söyləyir.

“*Be Kasım, savaşın bittiği gün Krım'a gidelim beraberce*” dedi.

Kasım ses etmedi.

“*Demirci'ye gidelim. Göreceksin toprak nice orda, dağlar nice, deniz nice!*” (Dağcı 1997: 79)

Yazıçı illər boyu sönməyən vətən həsrətini ayrı-ayrı obrazlar vasitəsilə bu şəkildə dilə gətirir. Yazıçı milliyyətçə türk olan bu üç obrazı təsadüfən seçməmişdir. Görkəmli tədqiqatçı İsa Kocakaplanın bu barədə fikirlərini qeyd etmək yerinə düşür: “*Romanda ayrı ülkeler olarak görülen üç yerden gelen Hasan, Kasım və Cumayın yoldaş oluşları, kederde, sıkıntıda birbirleri ile yardımlaşmaları; nihayet bir kaza sonucu bile olsa ölüme beraber gidişleri Türk birliğinin bir sembolü gibidir.*”

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

(Kocakaplan 1998: 86)

Müəllif romanın sonunda oxuculara qəhrəmanın sonrakı taleyi barədə qısa da olsa məlumat verir. 1961-ci ildə sərbəst buraxılan leytenant T.-yə Özbəkistanda yaşamaq icazəsi verilir. Uzun illər Daşkənddə bir göz otaqda aldığı cüzi təqaüdlə yaşayan leytenant T. həyatdan heç nə istəmir. Tək həsrəti doğma torpağı olan Krımı yenidən görmək, Akməscidin küçələrini dolaşmaq, çardaqlı evlərin həyətlərində gəzişməkdir. Bu arzular onu həyata bağlayır. Səhhətində problemlər yaranan leytenant T.-nin görmə qabiliyyəti də çox zəifləyir. Ancaq o, lupa ilə də olsa mütəmadi olaraq “Lenin Bayrağı” qəzetini oxuyur, krımlıların Krıma dönmək üçün apardıqları mübarizəni uzaqdan izləyir. İllər boyunca qohum-əqrəbalarını axtaran leytenant T. onlardan heç bir xəbər ala bilmir. “*Kırım’a dönen gençler gibi onun da bir akrabası Kırım’a dönse... Canından bir parçacık koparıb Akmescit’e götürseler... Ama yoktu. Kimsesi yoktu. Kimsesi yoktu teğmenin. Annesi ve babası Kırım’dan toplu sürgün sırasında ölmüşlerdi açlıktan ve susuzluktan. Yalnızdı teğmen. Ama yaşıyordu teğmen.*” (Dağcı 1997: 171)

Yazıcının romanları və həyatı ilə tanışlıq onun bütün qəhrəmanlarında özündən müəyyən izlər olduğunu bir daha sübut edir. Qürbət ellərdə ömür sürən leytenant T.-nin arzuları, düşüncələri də çox zaman yazıcının özünü, yaşadıklarını xatırladır.

SONUÇ

Cengiz Dağcının şəxsi həyatı ilə tanışlıqdan sonra deyə bilərik ki, o, həyatı boyunca müəyyən faciələrlə üzləşmiş, siyasi proseslərin gedişi nəticəsində babalarının ruhunun sahib və sakin olduğu doğma vətənidən uzaqda yaşamaq məcburiyyətində qalmışdır. Taleyin hökmü ilə qədim türk yurdu olan Krımdan birdəfəlik uzaqlaşmış London həyatının sakini olmaq onun nə ruhuna, nə də əqidəsinə rahatlıq vermirdi. Buna görə də Cengiz Dağcı bir yaradıcı şəxsiyyət olaraq yazdığı roman və hekayələrində vətən məhəbbəti, torpaq sevgisi, türk milli ədət-ənənələrinə sədaqət və bağlılıq nümayiş etdirmişdir.

Bütövlükdə Cengiz Dağcı yaradıcılığında milli-mənəvi ideallar yüksək bədii ümumiləşdirmə şəklində öz əksini tapa bilmişdir. Təbii olaraq bədii yaradıcılığında qoyduğu həmin məsələlərdə yazıçı əsasən mücərrədlilyə deyil, real tarixə və gözlərinin şahid olduğu hadisələrə istinad etmişdir. Sürgün olunmuş Krım türklərinin doğma yurda dönmə mübarizəsinin əsərlərində özünə yer alması bu baxımdan xarakterikdir. Axı Londonda yaşadığı illərdə Cengiz Dağcı da qəhrəmanları kimi nəfəs aldığı hər an ayrı düşdüyü vətənidən, doğma torpağından xoş xəbər almaq ümidi ilə yaşamışdı. Özünün də qeyd etdiyi kimi, onun taleyi ilə oxşar taleyi yaşamış insanların həyatını sətirlərə köçürərkən əsas məqsədi uzaq məsafələrin ayırdığı oxuyucuların hər birinin yaşından asılı olmayaraq əsərlərini oxuyarkən öz həyatından nüanslar tapması olmuşdur.

KAYNAKÇA

1. Bellek-İnsan-Eser: Cengiz Dağcı (2011), Ötügen Yay., İstanbul.

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

2. DAĞCI, Cengiz (1988), Benim Gibi Biri, Ötüken Yay., İstanbul.
3. DAĞCI, Cengiz (1996), Biz Beraber Geçtik Bu Yolu, Ötüken Yay., İstanbul.
4. DAĞCI, Cengiz (1997), Yoldaşlar, Ötüken Yay., İstanbul.
5. DAĞCI, Cengiz (2005), Ölüm ve Korku Günleri, Ötüken Yay., İstanbul.
6. DAĞCI, Cengiz (2012), Korkunç Yıllar, Ötüken Yay., İstanbul.
7. DAĞCI, Cengiz (2012), Yurdunu Kaybeden Adam, Ötüken Yay., İstanbul.
8. DAĞCI, Cengiz (2012), O Topraklar Bizimdi, Ötüken Yay., İstanbul.
9. DAĞCI, Cengiz (2012), Onlar Da İnsandı, Ötüken Yay., İstanbul.
10. DAĞCI, Cengiz (2013), Dönüş, Ötüken Yay., İstanbul.
11. DAĞCI, Cengiz (2012), Yansılar 1, Ötüken Yay., İstanbul.
12. DAĞCI, Cengiz (2012), Yansılar 2, Ötüken Yay., İstanbul.
13. DAĞCI, Cengiz (2012), Yansılar 3, Ötüken Yay., İstanbul.
14. DAĞCI, Cengiz (2012), Yansılar 4, Ötüken Yay., İstanbul.
15. Hatıralarda Cengiz Dağcı (1998), Ötüken Yay., İstanbul.
16. KAYA, Turhan (2014), “Kırım Türklerinin 1944 Sürgününün 70. Yılında Kültür ve Sanattaki İzdeşimleri Üzerine Düşünceler”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED) 51, s.357-378.
17. KOCAKAPLAN, İsa (1998), Kırım’dan Londra’ya Cengiz Dağcı, Damla Yayınevi, İstanbul.
18. KOCAKAPLAN, İsa (2012), Kırım’ın Ebedi Sesi Cengiz Dağcı, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul.
19. ŞAHİN, İbrahim (1996), Cengiz Dağcı’nın Hayatı ve Eserleri, KBY, Ankara.
20. ÜLKÜSAL, Müstecip (1980), Kırım Türk Tatarları (Dünü-Bugünü-Yarını), Baha Matbaası, İstanbul.
21. YÜKSEL, İsmet (1997), Kırım’ın Etnik Yapısı ve Kırım Tatarlarının Problemleri. Yeni Türkiye Dergisi Türk Dünyası Özel Sayısı, II. Cilt, Ankara.

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

(2)

Yrd. Doç. Dr. Esra MANKAN*

Prof. Dr. Şermin ŞENTURAN*

**ÖNLİSANS PROGRAMINDA OKUYAN ÖĞRENCİLERİN PROFİLİ ve
BEKLENTİLERİ**

**VOCATIONAL STUDENT'S PROFILE AND EXPECTATIONS: EXAMPLE OF
ÇAYCUMA VOCATIONAL SCHOOLS**

ÖZ

Bu çalışma Bülent Ecevit Üniversitesi Çaycuma Meslek Yüksekokulu önlisans programlarında okuyan öğrencilerin profilini incelemek ve beklentilerini saptayabilmek amacıyla yürütülmüştür.

Bu amaçla öğrencilere yönelik anket yapılarak demografik veriler elde edilmiş, aldıkları eğitimin sonucunda beklentileri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Meslek yüksekokulu, önlisans eğitimi, Öğrenci Profili.

ABSTRACT

The main objective of this study is to review the profiles of the students in vocational schools in Bülent Ecevit University.

Thus demographic, economic and social cultural datas related to the students were revealed by conducting a survey for the students.

Keywords: Vocational school, Student's profile.

* Alanya Hamdullah Eminpaşa University Department of Gastronomy and Culinary Arts Alanya/Turkey

* Bülent Ecevit University Çaycuma Vocational School Zonguldak/Turkey

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

GİRİŞ

Gerek ortaöğretim, gerekse yükseköğretim düzeyindeki mesleki eğitim, öğrencilerin okuldan işe geçişini kolaylaştırmak için organize edilmiştir. Bu eğitim öğrencileri iş ile ilgili bilgilerle yetiştirme potansiyeline sahiptir. Öğrencilerin geçmiş deneyimleri ve gelecek beklentileri, mesleki eğitimin niteliğini ve kalitesini etkilemektedir. Danimarka’da bir meslek okulunda yapılan etnografik bir çalışma, öğrenciler ve öğretmenlerin mesleki eğitimin okul ve iş arasındaki sınırları tanımlamak açısından, yeterli olmadığını göstermekte, bu nedenle okul ve iş uygulamaları arasındaki sınırların tek başına var olmadığı ileri sürülmektedir (Jonasson, 2014). Mesleki eğitimde okul yıllarında daha fazla uygulamalı eğitime ağırlık verilmesinin gerekli olduğu söylenebilir. Bu durum, çıraklık için öğrencilerin hazırlanması açısından önemli sonuçlar doğurabilir. Ülkemizin ihtiyaç duyduğu nitelikli ara eleman ihtiyacını karşılama da Meslek Yüksekokulları en büyük paya sahip olan kurumlardır.

Üniversitelerin bünyesinde mesleki ve teknik eğitim sisteminin en önemli aşamalarından birini oluşturan meslek yüksekokulları sanayi, ticaret ve hizmet sektöründe nitelikli işgücü ihtiyacını karşılamak üzere kurulmuş (Şahin ve Fındık, 2008) olup; 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu’nun 3. maddesinde “Belirli mesleklere yönelik ara insan gücü yetiştirmeyi amaçlayan dört yarıyılık eğitim-öğretim sürdüren yükseköğretim kurumudur” şeklinde tanımlanmıştır (Özsoy, 2007). Çeşitli iş kollarında mesleki eğitim vererek nitelikli insan gücü yetiştiren Meslek Yüksekokulları (Davras ve Bulgan, 2012), ülkenin gereksinimine uyan nitelikli yetişmiş iş gücü sağlamaktadır (Kılıç ve diğerleri, 2007). Kanun her ne kadar ara insan gücü yetiştirmek amacıyla MYO’ların kurulduğunu ifade etse de günümüzde MYO’dan mezun olan öğrencilerin, büyük bir kısmı, başta Açık Öğretim Fakültesi vasıtasıyla olmak üzere; dikey geçiş sınavlarıyla eğitimlerini dört yıllık lisans seviyesine tamamlayabilmektedirler. Bu yüzden günümüzde öğrenciler MYO’ları sadece nitelikli ara eleman olmak için gerekli eğitimlerin alınacakları yer olarak görmemekte, lisans eğitimine giden bir ara yol olarak tercih edebilmektedirler.

Teknoloji alanında hızlı değişim ve rekabet ortamı iş dünyasının nitelikli işgücü ihtiyacını arttırmıştır. Çağdaş eğitim sisteminin amacı; değişime açık, yaratıcı, nitelikli, bilgiyi üreten ve kullanan bireyler yetiştirmektir (Yılmaz, 2007), meslek yüksekokulları da bu sistemin dışında düşünülemez. Ekonominin talep ettiği nitelikte eleman yetiştirilmesinde başta yükseköğretim sisteminin önemli bir unsuru olan meslek yüksekokullarına önemli görevler düşmektedir (Şenses 2007).

Kalkınmakta olan ülkelerde, yetişmiş insan gücü yanında ara elemanlara da ihtiyaç duyulmakta olup, ülkemizde bu görevi meslek yüksekokulları üstlenmiş bulunmaktadır (Akyurt, 2009). Öğrencilere verilecek olan mesleki eğitimde, iş dünyasının ihtiyacı doğrultusunda sektör ile uyumlu müfredatlar hazırlanmalıdır. Nitelikli ara eleman yetiştirme esnasında, endüstriyel ihtiyaçlar doğrultusunda müfredatların oluşturulmasına, gelişen yeni standartlara paralel olarak yeniliklerin uygulanmasına, evrensel normları esas alan öğrenme ve öğretme tekniklerinin gözetildiği, uluslararası diploma denkliklerinin kabul gördüğü bir boyutta olmasına da dikkat etmek gerekmektedir.

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

Üniversite yaşamı gençler için yeni bir başlangıç dönemidir (Erdoğan ve diğerleri, 2005). Üniversiteler eğitim ve hizmet politikaları ile programlarını geliştirirken, öğrencilerinin özelliklerini ve gereksinimlerini ne kadar iyi ve doğru bilirlerse o ölçüde başarılı olma olanağına sahip olurlar. Bu bağlamda Meslek Yüksekokulları'nda verilen eğitimin etkinliğini arttırabilmek için öğrencilerinin profilleri ve beklentileri hakkında bilgi sahibi olmanın önemi yadsınmaz.

Meslek Yüksek okullarının kuruluş amaçları sanayiye ve istihdama ara eleman kazandırmaktır. Ancak ülkemizdeki Meslek Yüksek okullarında verilen mesleki ve teknik eğitimin yetersiz olduğu da bilinen bir gerçektir (Çakıroğlu, 2007:2). Oysaki ülkemizde özellikle KOBİ'lerin kalifiye ara elemana olan ihtiyacı her geçen gün artmaktadır.

Bu çalışmamızda turizm, gıda ve yönetim organizasyon önlisans programlarında okuyan öğrencilere anket uygulanmış, çıkan sonuçlar değerlendirilmiştir. Araştırma bu alanda yapılan araştırmalara katkı sağlamayı hedefleyen bir perspektife sahiptir.

KAYNAK ARAŞTIRMASI

Alagöz ve Allahverdi (2014) Bologna sürecinin mesleki gelişime katkılarını ölçmek üzere yaptığı araştırmada ön lisans programında ki mesleki nitelikteki derslerin seviyesinin düşük olduğu, yabancı dil eğitiminin yetersiz olduğu, staj iş yükünün yetersiz olduğu, bilgisayar ders saatlerinin düşük olduğu saptanmıştır, ayrıca işverenlerin talep ettiği iletişim yeteneği, takım çalışması, satış pazarlama gibi kişisel yetenekleri geliştirecek derslerin ise olmadığı görülmektedir. Muhasebe ön lisans programları hazırlanırken sahanın gereksinimlerine cevap verecek program müfredatlar oluşturulmalı, İFAC (uluslararası muhasebe federasyonu) gibi kuruluşlarla entegre şekilde çalışmak gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Kaygısız ve Yetiş (2014) Aksaray, Güzelyurt ve Koçhisar Meslek yüksekokulu turizm programında okuyan öğrencilerin mobil reklamlara yönelik tutumlarını ölçmek üzere yaptığı araştırmada, öğrencilerin %70.0'i reklamları ürünler hakkında güncel bilgi veren iyi bir kaynak olarak gördüklerini, yarıdan fazlası mobil reklamlara çok fazla maruz kaldıklarını, en fazla oranda günde 1-2 mobil reklam mesajı aldıkları, ancak %80.0'i mobil reklamlara güvenmediklerini ve tarafsız bulmadıklarını ifade etmişlerdir. Aylık 200-400 tl harcayan öğrencilerin en fazla oranda olması dikkat çekicidir (%37.5).

Bat, Gülcan ve Salur (2014) Nazilli Meslek Yüksekokulunda okuyan öğrencilerin sosyal ağ kullanımını değerlendirmek üzere yaptığı araştırmada; öğrencilerin tamamının (%100.0) facebook, twitter sosyal ağ sitelerinden herhangi birini kullandığını, %83.7'sinin sosyal ağları hergün kullandığını, %15.0'i 3 saatten fazla sosyal ağlara bağlandığını, %60.5'inin sosyal ağlar üzerinden üniversite bölüm üyeliklerinin bulunduğunu, %54.1'i spor, müzik gibi hobileri sosyal ağlar üzerinden takip ettiklerini ifade etmişlerdir.

Baykal ve Şahin (2014) Türkiye'de turizm eğitimi veren 89 meslek yüksekokulunun ders programına ilişkin yaptığı içerik analizinde; yabancı dil ve mesleki yabancı dil derslerinin yetersiz olduğuna, internet sitelerinde ilgili ders programlarının içeriklerinin bulunmadığına dikkat çekilmiştir. Ayrıca Doğu ve

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

Güneydoğu Anadolu bölgesinde de meslek yüksekokullarının sayısının artırılması gerekliliği vurgulanmıştır.

Gözü ve Aydın (2014) Meslek yüksekokulu öğrencilerinin sorunları belirlemek üzere yaptığı 623 öğrenciye yaptığı anket çalışmasında, öğrencilerin öğretim elemanlarının akademik yeterliliklerine güvendikleri, eğitimleri boyunca pişmanlık yaşamadıkları, ancak sosyal, kültürel ortamlara ulaşma konularında sıkıntı yaşadıkları, mesleki araç gereçleri yetersiz buldukları, okulları fiziksel anlamda yetersiz buldukları, yerel halk ve personel eksikliğinden yana sıkıntılı oldukları gözlenmektedir.

Andıç, Karahan ve Kızıloğlu (2014) Kale Meslek yüksekokulu (Pamukkale üniversitesi) öğrencileri üzerine yaptığı araştırmada MYO'nun varlığının ilçe ekonomisine büyük katkı sağladığı, öğrencilerin harcama bütçesinde ilk 3 sırayı beslenme, barınma, ulaşım giderlerinin aldığı ancak öğrencilerin barınma koşullarının kısıtlı, kalitesinin düşük ve pahalı olması aynı zamanda sosyal ve kültürel imkanların kısıtlı olması sebebiyle ilçe yaşam koşulları hakkında olumsuz düşünceye sahip oldukları çıkan sonuçlar arasındadır.

Şenel ve Kızıloğlu (2014) Kale Meslek yüksekokulu ön lisans öğrencilerinin girişimcilik üzerine eğilimlerini ölçmek üzere yaptığı araştırmada; 21-25 aralığında öğrencilerin risk alma kabiliyeti ve yenilik yaratma becerisi, insanlarla olan ilişkileri 17-20 yaş aralığında olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin aylık gelirlerinin 1000 tl'nin altında (%51.8) ve ailelerinin çoğunluğunun serbest meslek sahibi (%32.9) oldukları göze çarpmaktadır.

Henden (2014) Alaplı Meslek yüksekokulunda okuyan öğrencilerin profilini değerlendirmek üzere yaptığı araştırmada ailelerinin öğrenim durumlarında en yüksek oranı ilkokul mezuniyeti almaktadır (anne %52.5, baba %41.0). Öğrencilerin başarı durumlarına bakıldığında, birinci sınıftan 1-3 ders arasında başarısız olanların oranı %35.5 ile ilk sırada iken, 4-6 dersten başarısız olanların oranı %33.5 oranı ile ikinci sırada yer almaktadır. Öğrencilerin çoğunluğu okudukları programdan memnun olduklarını ifade etmişlerdir (%74.5). Öğrencilerin çoğunluğu gazete, dergi (%56.0) ve kitap (%36.0) okuduğunu, spor yaptığını (%45.5) belirtmiştir.

Sümer, Zencir, Güneş ve Bulut (2014) Erzincan üniversitesi Kemah Meslek yüksekokulu öğrencilerinin profili başlıklı çalışmasında öğrencilerin %71.4'ü devletten burs aldığını, %55.7'sinin aylık 250-500 tl arasında gelire sahip olduğunu, büyük çoğunluğunun (%40.0) ekonomik sıkıntılarının olduğunu ifade etmiştir.

Konuyla ilgili olarak lisans düzeyinde turizm eğitimi alanlar üzerine yapılmış oldukça fazla sayıda araştırma yer aldığı görülürken önlisans eğitimi üzerine yapılan araştırmalara sıklıkla rastlanmıştır. Bu durum Meslek yüksekokullarında eğitim veren öğretim görevlilerin artan ders yüklerinden bilimsel araştırma yapmaya zaman bulamamasından kaynaklandığını düşündürülebilir.

Mankan ve Kınacı (2014) kongrelerde sunulan bildiri sayılarına bakıldığında ön lisans düzeyinde turizm eğitimi konusunda yeterli sayıda bildiri yazılmadığı ve toplam pay içinde bu oranın % 4.74 olduğunu belirtmişlerdir. Bu sonuç ön lisans öğrencileri üzerine bu çalışmanın yapılmasına da dayanak teşkil etmiştir. Genel olarak literatür tarandığında turizm eğitimi almış öğrenciler değerlendirildiği zaman aşağıdaki

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

sonuçlara ulaşılmıştır.

Baltacı ve diğerleri (2012) turizm eğitimi almış mezunların bir müddet çalıştıktan sonra sektörden ayrıldıklarını, Boylu (2009) turizmde iyi bir yerlere gelmede bölgesel farklılıkların çok önemli olduğunu, Dinçer, Akova ve Kaya (2013) sektörde turizm eğitimi almışlardan çok almamışların olması dikkat çekici bir unsur olduğunu, bunun da sektöre karşı bir önyargının gelişmesine sebep olduğunu, Ünlüön (2004) ve Aksu ve Köksal (2005) Pelit ve Güçer (2006), yaptığı araştırmada öğrencilerin zamanla sektöre karşı olumsuz tutum ve yargılara sahip olduğunu belirtmiştir. Şahin (2011) öğrencilerin eğitimle ilgili memnuniyetsiz oldukları saptanmıştır. Duman vd. (2006) sektörde çalışma koşullarının ağır ve ücret ve ek gelirlerinin düşük olduğu saptanmıştır. Şenturan ve Mankan (2009) Turizm ve sağlık sektörlerinde yapılan karşılaştırmalı alan araştırması başlıklı çalışmalarında turizm sektöründe çalışanlar ücretin düşük olması unsurunu bir olumsuzluk olarak veya yıldırma faktörü olarak görmediklerini saptamışlardır. Sağlık sektöründe uzmanlaşma daha fazla ve esnek ücret sistemleri geçerli olduğundan, ücret faktörünün yıldırma etkisi önemli bulunmuştur.

Doğan ve Morkoç (2014) turizm mezunlarının mesleki eğitime yönelik görüşlerini saptamak amacıyla yaptıkları çalışmada mesleki eğitimin yeterli ancak yabancı dilin yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır. Mezunların %43.0'ü mesleki eğitimi yeterli bulduklarını ifade etmiştir. Bu sonuç Baykal Şahin (2014) çalışmasındaki sonuçlarla örtüşmektedir.

Emir, Aslan ve Kılıçkaya (2008), Sökmen (2011), Atay ve Yıldırım (2008) diğer çalışmaların aksine öğrencilerin olumlu tutum içinde olduğu gözlenmiştir. Jenkins (2001) yaptığı araştırmada ise “turizm sektöründe kariyer imkanı açısından geniş olanaklar vardır” ifadesine katılanların sayısı oldukça fazladır. Rooney ve Öztekin (2007) turizm programında okuyan öğrencilerin başlangıçta olumlu veya olumsuz bir tutuma sahip olmadıkları, ancak eğitim hayatı boyunca deneyim kazandıkça öğrencilerin sektöre karşı olumsuz tutum ve davranış geliştirdiği saptanmıştır.

Özekin (2014) Leonarda Vinci programı ile yurtdışına giden öğrencilerle ilgili yaptığı araştırmada genel memnuniyet düzeyleri oldukça yüksektir. Ayrıca “özgüvenim arttı”, “iletişim becerilerim gelişti”, “kişisel gücümün farkına vardım” ifadelerine katılanların oranı oldukça yüksektir. Güzel (2014) turizm alanında doktora yapan öğrenciler üzerine yaptığı çalışmada öğrencilerin turizm eğitiminden memnun oldukları belirlenmiştir. Yeşiltaş v.d (2014) Kıbrıs'ta ve Türkiye'de turizm programında okuyan öğrencilere yaptıkları araştırmada bireylerin kaygı düzeylerinin artmasının turizm sektörüne bağlılığı azalttığı belirlenmiştir. Yılmaz ve Topçu (2014) İzmir'deki otel yöneticilerinin turizm mezunu öğrencilerin değerlendirdikleri araştırmada genel olarak yöneticilerin öğrencileri yeterli bulduğu tespit edilmiştir. Eren ve diğerleri (2013) turizm programında okuyan son sınıf öğrencilerinin ilk sınıf öğrencilerine göre daha olumlu tutum ve davranışlarda olduğu gözlenmiştir.

Yıldız, S.B. (2014) lisans düzeyi turizm eğitimi veren bir kurumda öğrencilerin örgüt kültürü algısı üzerine yaptıkları çalışmada öğrencilerin genel olarak örgüt kültürü algılarının olumlu olduğu sonucuna varılmıştır. En olumlu ifadeler arasında “öğrenciliğim bitse bile kendimi turizm fakülteli olarak göreceğim.” “turizm fakülteli

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

olmak bir ayrıcalıktır” gibi ifadelerdir. Hacıoğlu vd. 2014 turizm eğitimi alan öğrencilerin eğitime bakış açıları başlıklı çalışmada öğrenciler okullarında aldıkları eğitimi kısmen yeterli bulduklarına dair sonuçlara rastlanmaktadır.

Genel olarak baktığımızda son yıllarda öğrencilerin turizm eğitimi alanlarının bölümüne karşı olumlu tutumlar ve düşünceler içinde olduğu gözlenmektedir.

Bayraktar (2014) Kocaeli Meslek Yüksekokulu büro yönetimi öğrencilerinin kariyer planlaması üzerine yaptığı çalışmada öğrencilerin yarıdan fazlasının gelecek kaygısı taşıdığı, büyük bir bölümünün kamuda çalışmak istediği, yarıdan fazlasının istediği bölümde okumadığı gibi sonuçlar ortaya çıkmıştır.

Kızılkaya (2014) yine Ardahan Meslek Yüksekokulu büro yönetimi öğrencilerinin profil ve beklentilerini ölçmek üzere yaptığı çalışmada ebeveynlerinin eğitim seviyesinin düşük, öğrencilerin genel olarak alt ve orta gelir seviyesine sahip aile çocuklarından oluştuğu görülmektedir. Bu çalışmada Bayraktar’ın (2014) çalışmasının aksine öğrencilerin bölümü isteyerek seçtiklerini ve eğitimleri sebebiyle olumlu beklentide oldukları saptanmıştır.

Üniversiteler eğitim ve hizmet politikaları ile programlarını geliştirirken öğrencilerin özelliklerini ve gereksinimlerini ne kadar iyi ve doğru bilirlerse o ölçüde başarılı olma olanağına sahip olacaklardır. (Kızılkaya 2014). Meslek yüksekokulları kaliteli işgücünün yetişmesinde en önemli faktörler arasında sayılmaktadır. Araştırmamızda yeterli sayıya ulaşamadığı için araştırma örneklemine turizm, gıda işleme ve yönetim organizasyon bölümlerinde okuyan öğrenciler dahil edilmiştir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu araştırma Bülent Ecevit Üniversitesi Çaycuma Meslek Yüksekokulu programında okuyan öğrencilerinin profillerini ve beklentilerini ortaya koyabilmek amacıyla planlanmıştır. Araştırmanın örneklemini araştırmaya katılmayı kabul eden öğrencilerden toplam (157 kız, 79 erkek) 236 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma verileri anket formu ile karşılıklı görüşme tekniği kullanılarak araştırmacı tarafından toplanmıştır. Araştırma verilerinin toplanmasında kullanılan anket formu daha önce yapılmış çalışmalardan yararlanılarak hazırlanmıştır (Kızılkaya 2014). Araştırma verileri gerekli izinler alındıktan sonra, 28-30 Mayıs 2014 tarihleri arasında toplanmıştır. Anket formunun her bir öğrenciye uygulanması 15 dakika sürmüştür. Araştırma sonucunda elde edilen veriler SPSS 15 for Windows (Statistical Package for the Social Science) paket programından ve R statistical software yararlanılarak değerlendirilmiştir. Öğrencilerin üniversite okuma nedenleri ve iş seçiminde dikkat ettiği unsurlar cinsiyete göre değerlendirilmiş olup ayrıca bölümle ilgili algısı ölçmek için toplam 10 ifade sorulmuş, 5’li likert ölçeği uygulanmış çıkan sonuçlar değerlendirilmiştir.

ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırma bölgesi Zonguldak ili Çaycuma ilçesidir. Araştırmanın evrenini Çaycuma Meslek yüksekokulu otel lokanta ikram, gıda işleme, yönetim organizasyon programlarında okuyan 2. sınıf öğrencileri ve mezun olmayı bekleyen öğrenciler oluşturmuştur. Araştırma kapsamına hazırlık ve 1. sınıf öğrencileri dahil edilmemiştir.

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

Araştırmanın evrenini temsil eden Çaycuma Meslek Yüksekokulunda bölümler çizelge 1’de gösterilmektedir. Bu çalışmada da araştırmaya katılmayı kabul eden otel lokanta ve ikram hizmetleri (turizm) (44), yönetim organizasyon (92) ve gıda işleme (100) programlarında 2. sınıf ve uzatmalı olarak okuyan toplam 236 öğrenci üzerinde yapılmıştır.

Çizelge 1. bölüm bazında öğrenci sayıları

BÖLÜM BAZINDA ÖĞRENCİ SAYILARI					
BÖLÜMLER	SINIFLAR				Genel Toplam
	HAZ.	1	2	2 uz.	
Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri	62	3	22	22	109
Büro Hizmetleri ve Sekreterlik	2	193	180	91	466
Gıda İşleme	3	108	114	53	278
Yönetim ve Organizasyon	5	116	82	85	288
Malzeme ve Malzeme İşleme Teknolojileri		11	17	39	67
Muhasebe ve Vergi		38	21	44	103
Ormanlık		47	37		84
Yabancı Diller ve Kültürler	309	145	163	27	644
Genel Toplam	381	661	636	361	2039

Yüksekokulda 2014-2015 eğitim öğretim yılında okuyan toplam 2039 öğrencinin cinsiyete göre dağılımı çizelgede 2’de verilmiştir. Bizim araştırmamızın çoğunluğu kız öğrencilerden oluşmaktadır (%66.6).

Çizelge 2. Öğrencilerin cinsiyetleri

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

CİNSİYET BAZINDA ÖĞRENCİ SAYILARI

PROGRAM	CİNSİYETİ		Genel Toplam
	E	K	
Ağırlama Hizmetleri		2	2
Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı	39	100	139
Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı İ.Ö.	57	60	117
Çağrı Merkezi Hizmetleri	45	61	106
Çağrı Merkezi Hizmetleri İ.Ö.	43	61	104
Gıda Kalite Kontrolü ve Analizi	22	100	122
Gıda Kalite Kontrolü ve Analizi İ.Ö.		6	6
Gıda Teknolojisi	29	116	145
Gıda Teknolojisi İ.Ö.	2	3	5
İnsan Kaynakları Yönetimi	31	78	109
İnsan Kaynakları Yönetimi İ.Ö.	29	44	73
İşletme Yönetimi	54	48	102
İşletme Yönetimi İ.Ö.	3	1	4
Kağıt Teknolojisi	1	1	2
Mobilya ve Dekorasyon	63	2	65
Muhasebe ve Vergi Uygulamaları	48	54	102
Muhasebe ve Vergi Uygulamaları İ.Ö.	1		1
Ormancılık ve Orman Ürünleri	72	12	84
Turizm ve Otel İşletmeciliği	64	42	106
Turizm ve Otel İşletmeciliği İ.Ö.	1		1
Uygulamalı İngilizce ve Çevirmenlik	90	225	315
Uygulamalı İngilizce ve Çevirmenlik İ.Ö.	134	195	329
Genel Toplam	828	1211	2039

Genel olarak araştırmaya katılmayı kabul eden öğrenci ve ailelerine ait bulgular çizelge 3 ve çizelge 4'te sınıflandırılmıştır. Çizelgeden de görüldüğü gibi öğrencilerin ailelerin eğitim durumuna baktığımızda eğitim düzeyinin düşük olduğu ve ailelerin ortalama gelirlerinin 1000-1500 TL. arasında olanların çoğunlukta olduğu, araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunlukla 21-25 yaş arasında olduğu tespit edilmiştir. Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin %66.6'sı kız, 33.4'ü erkektir. Yaşa göre değerlendirildiği zaman örneklemimizin büyük çoğunluğunu (%77.0) 21-25 yaş grubu oluşturmaktadır. 25 yaşın üzerinde hiçbir öğrencini araştırmamıza katılmadığı saptanmıştır.

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

Çizelge 3. Araştırmaya katılmayı kabul eden öğrencilerin verileri

	N	%
CİNSİYET		
Kız	157	66.6
Erkek	79	33.4
YAŞ		
20 ve daha küçük	52	23.0
21-25	174	77.0
25 yukarı	0	
AİLENİN YAŞADIĞI YER		
şehir	100	43.5
kasaba	89	38.7
köy	41	17.8

Örneklemimizi teşkil eden öğrencilerimizin annelerinin (%59.8) ve babalarının (%36.8) büyük çoğunluğunun ilkokul mezunu olduğu, aylık harcamalarının ise 250 TL (%40.5) ve 250 -500 tı (%40.5) arasında olduğu gözlenmiştir. Aylık harcamaları 1000 TL ve üzeri olan öğrencilerin oranı ise oldukça düşük olup % 5.1'dir. Ayrıca öğrencilerin annelerinin hiç birinin üniversite mezunu olmadığı da göze çarpmıştır (Çizelge 4).

Çizelge 4. Öğrencilerin aile durumları

AİLENİN AYLIK GELİRİ (TL)		
Less than 500	14	6.2
501-1000	60	26.7
1001-1500	71	31.5
1501-2000	40	17.8
More than 2000	40	17.8
ÖĞRENCİNİN AYLIK GELİRİ (TL)		
0-250	79	40.5
251-500	79	40.5
501-1000	27	13.9
More than 1000	10	5.1
BABA ÖĞRENİM DURUMU		
Cahil	4	1.7
İlkokul	86	36.8
Ortaokul	74	31.6
Lise	53	22.6
Yüksekokul	17	7.3

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

ANNE ÖĞRENİM DURUMU		
Cahil	16	6.8
İlkokul	140	59.8
Ortaokul	54	23.1
Lise	24	10.3
Yüksekokul	0	0

Çizelge 5. Öğrencilerin üniversitede okuma nedenleri

	Gender	n	%	Fisher's Exact test p-value
İyi iş sahibi ve statü sahibi olmak	Kız	144	92.9	0.0031
	Erkek	63	80.8	
Çok para kazanabilmek	Kız	8	5.2	
	Erkek	5	6.4	
Aile ve çevre baskısı	Kız	0	0.0	
	Erkek	4	5.1	
Sosyalleşme	Kız	3	1.9	
	Erkek	6	7.7	
Total		A: 155 NA:2	100	
		A: 78 NA: 1	100	

Çizelge 5'e göre öğrencilerin üniversitede okuma nedenleri cinsiyete göre değerlendirildiği zaman her 2 cinsiyette de en yüksek oranda "iyi bir iş ve statü sahibi olmak ilk sıradadır" (%92.9 E %80.8). Aile ve çevre baskısı yüzünden üniversiteyi okuma isteği kızlarda %0.0 iken, erkeklerde %5.1'dir. Öğrencilerin cinsiyetleriyle üniversite okuma nedenleri arasında istatistiki olarak fark anlamlıdır ($P \leq 0.05$).

Çizelge 6 Öğrencilerin iş seçiminde dikkat edeceği hususlar

	Cinsiyet	n	%	Fisher's Exact test p-value
Parasının iyi olması	Kız	22	14.1	0.0076
	Erkek	17	22.1	
Sosyal güvencesinin olması	Kız	32	20.5	
	Erkek	11	14.3	
Kariyer imkanının olması	Kız	93	59.6	
	Erkek	35	45.4	
Rahat olması	Kız	8	5.1	
	Erkek	10	13.0	
Fark etmez	Kız	1	0.7	
	Erkek	4	5.2	

Total		A:156 NA:1	100	
		A: 77 NA: 2	100	

Öğrencilerin iş seçiminde dikkat edeceği hususlar cinsiyete göre değerlendirildiğinde her 2 cinsiyette de ‘iyi bir kariyer imkânının olması’ ilk sırada yer almaktadır (K%59.6 E%45.4). Her 2 cinsiyette de “fark etmez” diyenlerin oranı en düşük orandadır (K%0.7, E %5.2). Öğrencilerin cinsiyetleriyle iş seçiminde dikkat edecekleri hususlar arasında fark anlamlıdır (Çizelge 6) ($P < 0.05$).

Çizelge 7. Öğrencilerin okudukları bölüme ve beklentilerine ilişkin düşünceleri

	Gender	KESİNLİKLE KATILYORUM		KİSMEN KATILYORUM		KARARSIZIM		KİSMEN KATILMIYORUM		KESİNLİKLE KATILMIYORUM		Total		Fisher's Exact Test P-value	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		
11	Bu Bölümü İsteyerek Seçtim	Kız	4	2.6	5	3.2	12	7.7	46	29.5	89	57.0	A:156 NA: 1	100	0.1621
		Erkek	5	6.3	4	5.1	9	11.4	28	35.4	33	41.8	A: 79	100	
12	Gelecekte Okuduğum Bölümle İlgili Bir İşte Çalışmak İstiyorum	Kız	5	3.2	0	0	23	14.7	32	20.5	96	61.6	A:156 NA: 1	100	0.0436
		Erkek	4	5.1	3	3.9	18	23.1	14	17.9	39	50.0	A: 78 NA: 1	100	
13	Aldığım Eğitim Nedeniyle Gelecekte Umutluyum		8	5.2	11	7.2	23	15.0	57	37.3	54	35.3	A: 153 NA: 4	100	0.1633
		Kız	6	7.8	12	15.6	14	18.2	26	33.8	19	24.7	A: 77 NA: 2	100	
14	Aldığım Eğitimi Yeterli Buluyorum	Erkek	12	7.7	20	12.8	35	22.5	67	42.9	22	14.1	A: 156 NA: 1	100	0.3317
		Kız	3	3.9	13	16.9	23	29.9	25	32.4	13	16.9	A: 77 NA: 2	100	
15	Aldığım Eğitim Nedeniyle İyi Bir İş Bulabileceğim	Kız	6	4.0	14	9.3	41	27.4	60	40.0	29	19.3	A: 150 NA: 7	100	0.1385
		Erkek	5	6.8	6	8.1	29	39.2	18	24.3	16	21.6	A: 74 NA: 5	100	
16	Bu Bölümde Okumasaydım Yine De İyi Bir İşim Olurdu		21	13.8	17	11.2	44	29.0	45	29.6	25	16.4	A: 152 NA: 5	100	0.0174
		Kız	4	5.3	5	6.7	33	44.0	14	18.7	19	25.3	A: 75 NA: 4	100	
17	Aldığım Eğitim Sayesinde İyi Bir	Erkek	14	9.4	12	8.1	38	25.7	59	39.9	25	16.9	A: 148 NA: 8	100	0.6021
		Kız													

	Gelire Sahip Olacağım		7	9.4	8	10.8	25	33.8	23	31.1	11	14.9	A: 74	100	
18	Aldığım Eğitimin Hayatımın Dönüm Noktası Olacağını Düşünüyorum	Kız	9	5.9	16	10.5	43	28.3	51	33.6	33	21.7	A: 152	100	0.3624
			NA: 5												
		Erkek	9	12.0	9	12.0	17	22.6	20	26.7	20	26.7	A: 75	100	
			NA: 4												
19	Aldığım Eğitimin Kişisel Ve Kültürel Açından Bana Çok Şey Katacağını Düşünüyorum	Kız	6	3.9	13	8.5	23	15.0	63	41.2	48	31.4	A: 153	100	0.9722
			NA: 4												
		Erkek	3	3.9	8	10.4	12	15.6	29	37.7	25	32.4	A: 77	100	
			NA: 2												
20	Aldığım Eğitim Sayesinde 4 Yıllık Lisans Eğitimine Adım Atacağımı Düşünüyorum	Kız	11	7.0	12	7.7	38	24.4	35	22.4	60	38.5	A: 156	100	0.8756
			NA: 1												
		Erkek	7	9.1	4	5.2	22	28.6	17	22.1	27	35.0	A: 77	100	
			NA: 2												

Öğrencilerin okudukları bölüme ve beklentilerine ilişkin yanıtlar şu şekilde özetlenebilir.

Cinsiyete göre değerlendirildiğinde “Bu bölümü isteyerek mi seçtiniz?” sorusuna kadınların %57.0’si, erkeklerin %41.8’i katılmadıklarını ifade etmiştir. Cinsiyete göre değerlendirildiğinde “Gelecekte okuduğum bölümle ilgili bir işte çalışmak istiyorum” ifadesine kadınların %61.6’sı, erkeklerin yarısı (%50.0) kesinlikle katılmadıklarını ifade etmiştir. Cinsiyete göre aradaki fark anlamlıdır (p=0.0436). Cinsiyete göre değerlendirildiği zaman “aldığım eğitim sayesinde 4 yıllık lisans eğitimine adım atacağım” ifadesine kadınların %38.5’i, erkeklerin %35.0’i kesinlikle katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Aldığım eğitim nedeniyle gelecekte umutluyum ifadesine kadınların %40.0 kısmen katılmadıklarını ifade ederken, erkeklerin %39.2’si kararsız olduklarını ifade etmişlerdir. Soruya verilen ifadelerle cinsiyete göre aradaki fark anlamsızdır (p=0.1633).

Kızların “Bu bölümde okumasaydım yine de iyi bir işim olurdu” ifadesine %13.8’i kesinlikle katılıyorum demiştir. “Aldığım eğitim sayesinde yüksek bir gelire sahip olacağına inanıyorum” ifadesine “kesinlikle katılıyorum” diyenlerin yüzdesi kızlarda ve erkeklerde eşit orandadır (K %9.4 e %9.4). “Aldığım eğitim sayesinde iyi bir gelire sahip olacağına inanıyorum” ifadesine her 2 cinsiyette de kısmen katılmıyorum diyenlerin oranı en yüksektir. (K %39.9 E %31.1). “Aldığım eğitimin hayatımın dönüm noktası olacağına inanıyorum” ifadesine kızların %33.6 ‘sı kısmen katılmadıklarını ifade etmiştir. Erkeklerde bu ifadeye kısmen katılmayanların ve tamamen katılmayanların oranı eşittir (%26.7) . “Aldığım eğitimin kişisel kültürel açıdan bana çok şey katacağına inanıyorum” ifadesine kısmen katılmayanların oranı her iki cinsiyette de en yüksek orana sahiptir (K %41.2 e %37.7). Yine “eğitimi 4 yıllık lisans

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

bölümüne tamamlamayı düşünüyorum” ifadesine en yüksek oran kesinlikle katılmıyorumdur (K %38.5 , E %%35.0).

Genel olarak baktığımızda bu ifadelere kısmen katılmayanların ve tamamen katılmayanların oranı her 2 cinsiyette de en yüksek olduğu saptanmıştır.

Literatüre de bakıldığında bu öğrencilerin en büyük sorunları yabancı dil, bilgisayar kullanma becerileri, mezun olduklarında meslek standartlarının olmaması gibi sorunlar başta gelmektedir. Öğrenciler Erasmus, hayat boyu öğrenme gibi yurt dışı dolaşım programlarına teşvik edilerek farklı kültürleri tanıma, yurt dışında çalışma, yabancı dile hakim olma gibi avantajlar sunulabilir. Ayrıca bu programlarda bilmeleri gereken fidelio- amedeous- MS stok kontrol gibi bilgisayar becerilerine sahip olmaları eğitimleri esnasında teşvik edilmeli bu programlar uygulamalı olarak okutulmalıdır. Ayrıca meslekte alaylıların çalışması üniversiteli öğrencilerin mesleğe olan saygılarını azaltmakta ve meslekten soğumalarına sebep olmaktadır. Bunun önüne geçmek için bu bölümü bitiren öğrencilere bakanlıklarda ve ilgili müdürlüklerde kadrolar açılmalı, diplomalarında meslek tanımları iyi bir şekilde tanımlanmalıdır. Sonuç olarak ön lisans programlarında okuyan öğrencilere zaman zaman algı ve profil ve beklentilerini ölçmeye yönelik çalışmalar yapılmasıyla öğrenciler daha yakından tanınmış olacaktır. Böylelikle onların beklentileri de göz önüne alınarak müfredatlar yenilenerek uygulamalı eğitime gidilmesine olanak sağlanmış olacaktır.

KAYNAKÇA

1. ALAGÖZ, A. ve ALLAHVERDİ, M. 2014. Bologna sürecinin Mesleki eğitime etkileri. 1. Ulusal Mestek Kongresi. Zonguldak. 49-61.
2. AKYURT, N. 2009. Meslek Yüksekokulları ve Marmara Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Genel Profili. Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi, 4 (11), s.185.
3. AKSU, A. A. VE KÖKSAL, C. D. 2005.Perceptions and attitudes of tourism students in Turkey. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 17 (5), 436-447. 2005.
4. ANDIÇ, Ö.N. KARAHAN, A. ve KIZIOĞLU, M. 2014. Meslek yüksekokulu varlığının ilçe ekonomisine katkıları. 1. Ulusal Mestek Kongresi. Zonguldak. 288-298.
5. ATAY, L. ve YILDIRIM, H. M. 2008. Lisans düzeyinde turizm eğitimi alan öğrencilerin memnuniyetlerine yönelik bir araştırma. SOİD dergisi. 5 (3), 6-14.
6. BALTAÇI, F. ÜNGÖREN, E. AVSALLI, H. DEMIREL, O.N . 2012. Turizm eğitimi almış öğrencilerin eğitim memnuniyetlerinin ve geleceğe yönelik bakış açılarının belirlenmesine yönelik araştırma. Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi. 4 (1) 17/25.
7. BAT, M. GÜLCAN, Z. ve SALUR, S. 2014. Üniversite öğrencilerinin sosyal ağ kullanımı. 1. Ulusal Mestek Kongresi. Zonguldak 165-175.

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

8. BOYLU, Y. 2009. Anadolu otelcilik ve Turizm Meslek lisesi öğrencilerinin öğrenim gördükleri okullara ilişkin beklenti ve değerlendirmeleri. Türk eğitim bilimleri dergisi. 7 (4), 933-954. 2009.

9. BAYKAL, D.ve ŞAHİN, E. 2014. Türkiye’de Turizm eğitimi veren Meslek Yüksekokullarının ders programlarına ilişkin içerik analizi. 1. Ulusal Mestek Kongresi. Zonguldak. 194-201.

10. BAYRAKTAR, T. 2014. Büro yönetimi ve yönetici asistanlığı programı öğrencilerinin kariyer planlaması ve istihdam kaygıları. 1. Ulusal Mestek Kongresi. Zonguldak.9-15.

11. ÇAKIROĞLU, D. 2007. MEB-YÖK Meslek Yüksek Okulları geliştirme çalışmaları kapsamında hazırlanan Büro Yönetimi ve Sekreterlik eğitim programının öğretim elemanlarının görüşlerine göre değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi. SBE

12. DAVRAS, G. M., & BULGAN, G. 2012. Meslek Yüksekokulu (MYO) öğrencilerinin İngilizce hazırlık eğitimine yönelik tutumları: Isparta MYO Turizm ve Otel İşletmeciliği örneği: Doğu Üniversitesi Dergisi, 13 (2), s.227-235.

13. DİNÇER, F. İ., AKOVA, O. VE KAYA, F. 2013. Meslek yüksekokulu turizm ve otel işletmeciliği programı öğrencilerinin kariyer planlaması üzerine bir araştırma: İstanbul üniversitesi ve Gümüşhane üniversitesi örneği. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırma Dergisi*, 2 (1), 42-56.

14. DOĞAN, M. MORKOÇ, K.D. 2014. Önlisans düzeyinde turizm eğitim almış mezunların mesleki eğitime yönelik görüşleri. 15. Ulusal Turizm Kongresi. Engelsiz Turizm. Ankara. 1422-1435.

15. DUMAN, T. , TEPECI, M. ve UNUR, K. (2006). Mersinde Yükseköğretim ve Orta Öğretim Düzeyinde turizm eğitimi almakta olan öğrencilerin sektörün çalışma koşullarını algılamaları ve sektörde çalışma isteklerinin karşılaştırmalı analizi. *Anatolia. Turizm Araştırmaları Dergisi*. 51-69.

16. ERDOĞAN, Ş., ŞANLI, H. S., BEKİR, H. Ş. (2005). Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Üniversite Yaşamına Uyum Durumları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13 (2); s.486.

17. GÖZGÜ, F. ve AYDIN, Z. 2014. Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin eğitim öğretim konusundaki sorunları ve çözüm önerileri. 1. Ulusal Mestek Kongresi. Zonguldak. 230-245.

18. GÜZEL, Ö.S. 2014. Turizm alanında doktora eğitimi alan öğrencilerin memnuniyetlerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma. 15. Ulusal Turizm Kongresi. Engelsiz Turizm. Ankara. 1414-1421.

19. HACIOĞLU, N., ÜNAL, A., KAN, N. SAATCI, G. 2014. Meslek yüksekokullarında turizm eğitimi alan öğrencilerin eğitime bakış açıları ve turizm eğitiminden beklentileri. Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi. 15. Ulusal Turizm Kongresi. Engelsiz Turizm. Ankara. 1399-1413.

20. HENDEN, R. 2014. Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin toplumsal profilinin değerlendirilmesi. 1. Ulusal Mestek Kongresi. Zonguldak. 348-355.

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

21. JENKİNS , A. K. (2001). Making a career of it? Hospitality students' future perspectives: An Anglo-Dutch study. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 13 (1), 13-20.

22. JONASSON,C., (2014) Defining boundaries between school and work: teachers and students' attribution of quality to school-based vocational training, *Journal of Education & Work*, Vol. 27(5), p.544-563

23. KAYGISIZ, Ç.N. ve YETİŞ, A.Ş (2014). Meslek Yüksekokullarının Mobil Reklamlara Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. 1. Ulusal Mestek Kongresi. Zonguldak. 135-142.

24. KILIÇ, C. C., SALMAN, A., AVCIOĞLU, R. (2007). Meslek Yüksekokullarının Süregelen Sorunları ve Bayındır Meslek Yüksekokulu Örneği. 4. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu, 14-16 Mayıs, İzmir.s.292.

25. KIZILKAYA, M. 2014. Büro Yöneticiliği Asistanlığı Programı Öğrencilerinin Profili ve Beklentileri. Ardahan Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Örneği. 1. Ulusal Mestek Kongresi. Zonguldak. 1-8.

26. MANKAN, E. Ve KINACI, 2014. 1. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sosyal ve Teknik Bilimler Kongresi. Turizm Alanında Gerçekleştirilen Bazı Kongrelerde Önlisans Düzeyinde Turizm Eğitiminin Yeri. s:201. Zonguldak.

27. ÖZSOY C. (2007) Avrupa Birliğine Tam Üyelik Sürecinde Türkiye'deki Meslek Yüksekokullarının Durumu ve Sorunları. 4. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu, 14-16 Mayıs, İzmir. s.20-22.

28. ÖZTEKİN M. 2014. Leonarda Vinci programına katılan Otelcilik ve Meslek lisesi öğrencileri üzerine bir araştırma. 15. Ulusal Turizm Kongresi. Engelsiz Turizm. Ankara.1436-1448.

29. PELİT, E. ve GÜÇER, E. (2006). Turizm alanında öğretmenlik eğitimi alan öğrencilerin turizm işletmelerinde yaptıkları stajları değerlendirmeleri üzerine bir araştırma. Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi. 1, 139-168.

30. RONEY, S. A. VE ÖZTİN, P. (2007). Career perceptions of undergraduate tourism students: A case study in Turkey. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport and Tourism Education*, 6 (1), 4-17.

31. ÜNLÜÖN, K. ve BOYLU, Y. (2009). Türkiyede'ki örgün turizm eğitimine ilişkin rakamsal gelişmelerin değerlendirilmesi.10. Ulusal Turizm kongresi. Detay Yayıncılık. Ankara.

32. SÜMER, S. ZENCİR, Ö. GÜNEŞ. A. BULUT, H. 2014. Erzincan Üniversitesi Kemah Meslek Yüksekokulu öğrenci profili. 1. Ulusal Mestek Kongresi. Zonguldak. 418-428.

33. ŞAHİN İ., FINDIK,T.(2008). Türkiye'de Mesleki ve Teknik Eğitim: Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri, TSA,12/3, s.68-78

34. ŞENEL, D. Ve KIZILOĞLU M. 2014.B Önlisans öğrencilerinin girişimcilik eğilimleri. Pamukkale Üniversitesi Kale Meslek Yüksekokulunda bir araştırma. 1. Ulusal Mestek Kongresi. Zonguldak. 335-348.

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

35. ŞENSES, F. (2007). Uluslararası Gelişmeler Işığında Türkiye Yükseköğretim Sistemi: Temel Eğilimler, Sorunlar Çelişkiler ve Öneriler. Economic Research Center Working Papers in Economics 07, s.5.

36. ŞENTURAN Ş. VE MANKAN ESRA.2009. The effect of Wage on Mobbing at Work (Ücretin işyerindeki yıldırma olgusu üzerindeki etkisi –Turizm ve sağlık sektörlerinde yapılan karşılaştırmalı bir alan araştırması) Journal of Social Science of the Turkish World-vol::50 p:189-204-SSCI)

37. YILMAZ, B. (2007), Üniversite Öğrencilerinin Kişilerarası İletişim Becerileri ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişki, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla Üniversitesi.

38. YILMAZ, Ö. G. ve Topçu, Z. 2014. Otel yöneticileri tarafından lisans düzeyinde turizm eğitimi almış işgörenlerin yeterliliklerinin değerlendirilmesi. Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi. 15. Ulusal Turizm Kongresi. Engelsiz Turizm. 1316-1328.

39. YILDIZ, S.B. 2014. Lisans düzeyi turizm eğitimi veren bir kurumda öğrencilerin örgüt kültürü algısı. Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi. 15. Ulusal Turizm Kongresi. Engelsiz Turizm.1328-1342.

40. YEŞİLTAŞ, M. AKDAĞ, G. ÇEKEN, H. GÜRLEK, M.2014. Kariyer uyum yetenekleri turizm sektörüne bağlılığı etkiler mi? Lisans düzeyinde turizm eğitimi alan öğrencilere yönelik bir araştırma. Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi. 15. Ulusal Turizm Kongresi. Engelsiz Turizm. Ankara. 1286- 1300.

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

(3)

Kenan GÜZEL*

TÜRK EDEBİYATINDA DRAMATURG SANATININ DOĞUŞU ve GELİŞİMİ
THE BIRTH AND DEVELOPMENT OF DRAMATURGIST ART IN TURKISH
LITERATURE

ÖZ

Türk dram sanatının asıl kaynağını, Türklerin inanç esaslı teatral törenlerinden aldığı bilinmektedir. Batı anlamında tiyatronun kültürümüze girişi ise, Osmanlı imparatorluğunun resmen bitişi olarak görülen Tanzimat fermanıyla olmuştur. İlk Türk oyun yazarı ve dramaturg'u İbrahim Şinasi Efendi, 1859 yılında "Şair Evlenmesi" komedisini yazarak Türk tarihine adını yazdırır.

Dramaturg sözü Türk edebiyat tarihine ilk defa Türk yazarlarından oluşan "Tiyatro Komitesi" nin 1873 yılında kurulmasıyla girer. 1914 yılında dramaturg sanatını daha da inkişaf ettirmek için ikinci defa "**Darülbedayi-i Osmani**" tiyatrosu dahilinde dramaturg vazifesini ifa edecek, biraz daha profesyonel olarak "*Edebi Kurul*" kurulur. 1929 yılında Türk edebiyat tarihine devlet tarafından resmi olarak batılı manada ilk dramaturg göreve başlamış olur.

Anahtar kelimeler: Dram, dramaturg, tiyatro, Türk edebiyatı, temaşa, sanat

ABSTRACT

It is known that the real source of Turkish dramaturgy inspired from religious – based theatric ceremonies of Turks. But western-type theater was introduced with our culture with the Rescript of Gülhane (Tanzimat) which is considered as the officially end of Ottoman Empire. İbrahim Şinasi Efendi went down in the modern Turkey's history as the first Turkish play writer and dramaturge by writing "Marriage of a Poet" comedy in 1859.

The word of "dramaturge" got into Turkish literature history after the establishment of "Theater Committee" in 1873 consisting of Turkish writers. Aiming to develop dramaturgy, and to do this job better, "Literary Commission" was established within the "Darülbedayi-i Osmani" theater. In 1929 officially first dramaturge was reported to the duty by state in Turkish literary history.

Keywords: Drama, Dramaturge, Theatre, Turkish literature, spectacle, art

* Kenan Güzel Süleyman Oğlu. Mesleği: Öğretmen, Üniversitesi: Azerbaycan Qafqaz Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Fakültesi, Bakü/AZERBAYCAN, E-mail: kenanguzel61@yahoo.com

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

GİRİŞ

Türk milleti olarak kültürümüze batı anlamında tiyatro, Osmanlı imparatorluğunun resmen bitişi olarak görülen Tanzimat fermanıyla girmiştir. Türklerin Müslüman dinini kabul etmelerinden sonraki hayat tarzları, yaşam biçimleri bu gibi kültür değerlerine açık olmadığından, tanzimat süreciyle başlayan bu dram sanatı Batılı manada cumhuriyet devrinde başlamıştır. Mustafa Kemal Atatürk Cumhuriyetin ilanından sonra, diğer bilim alanlarında olduğu gibi Türklerin kültürel geçmişiyle alakalı da en çaplı araştırmaları yaptırmıştır. Yapılan bu araştırmalar neticesinde Türk dram sanatının, Türklerin kültür hayatı kaynağını inanç esaslı törenlerden alan teatral törenler olduğu görülür. İlk zamanlarda bu törenlerde genellikle dini motifler işlense de, insanları tenkit, alaya almak, gizli yaşantısını ortaya çıkarmak gibi, islam dini esaslarına ters düşen konular uzun yıllar hoş karşılanmamıştır. Bunların yerine daha çok “ *Şölen (Kurban ziyafeti), Sığır (Topluca ava çıkma) ve Yu (matem) adını alan bu törenlerle birlikte yapılmakta ve temsili karakter taşımaktadır.*” (1)

Türk dram kültürünün ilk yıllarda göze çarpan en belirkin özelliği, İslam dini motiflerinin öne çıkmasıydı. İlk yıllarda islam kültürü tarafından da dışlanmayan ve günümüze kadar da devam eden örs üzerinde demir döverek kutlanan, Ergenokon'dan çıkışımızı temsil eden ‘*Ergenokon Bayramı*’ ile ‘*Gökbörü*’ gibi savaş oyunları üstünlük teşkil etmiştir. Burada şunu söylemekte yarar görüyorum. Bazı aydın kesimlerin yapmış olduğu gibi, dram sanatını her şeyi ile getirip Yunanlılara bağlamasını doğru bulmuyorum. Sebebine gelince, hayat tarzı ve yaşantısı batıdan farklı olan Türklerin, İslamiyeti kabul etmesinden sonraki hayat tarzlarının Batıyla aynı olması zaten düşünülemezdi. Batı, mensup olduğu dini değerleri ön plana çıkararak, dram eserlerinde yaşadığı hayat biçimine göre planlamıştır. Zaten ilk yıllarda Yunanlılardaki tiyatro anlayışı daima çatışmaya yönelik yani, bir tez karşısında sürekli anti tez üzerine kurulmuştu. Türklerde ise, islamiyeti kabul ettikten sonra siyasal ve sosyal yapı, kaynağını eski Türk geleneği ve İslam inancından almaktadır. İşte bundandır ki, başkalarının gizli hayatı, insanlarla alay edilmesi, insanları küçük düşürme, kadın erkek ilişkisi ve buna benzer konular hiç işlenmemiştir. Kültürleri batıdan tamamıyla farklı olan Türklerin dram sanatını, körü körüne Yunanlılara bağlamanın doğru olmadığı kanaatindeyim.

Türklerin Orta Asya’ya Gelişi ve Dram Sanatı

Türklerde dram sanatının Orta Asya’da başladığının bilinmesi yanında, bazı yabancı kaynaklar bu sanatın Çin imparatorluk sarayında başlayıp, oradan Türklerle geçtiği de söylemektedir. *Cumhuriyet* gazetesi ve *darübedayi* dergisinin vermiş olduğu habere göre “ 1934 yılında Yugoslav M.Nikoliç adında bir araştırmacı Belgrad radyosunda, Türklerin epik türteki bir piyesinin M.Ö 2000 yılında, Çin sarayında oynandığı haberini verir.” (2) Bu görüşler çoğu araştırmacı tarafından fazla kabul görmese de, kanaatime göre bir kaynak olarak dram kültürünün Türk milletine nereden gelmiş olabileceği hakkında bir bilgi olarak önem arz etmektedir. Ama, buradan şunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki, Türk milletinin dram sanatının temelini islam kültürü ve milli geleneklerimiz oluşturmuştur. Türklerin Anadolu’ya gelmeleriyle, yaşadıkları

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

coğrafyaya ayak uydurmada pek fazla bir zorluk yaşamamışlardır. Kabul ettikleri İslam dininin kendilerine farklı bir hayat tarzı ve bakış açısı getirmiş olmasına rağmen, Selçuklu devleti, İslam dininin zengin birikiminden de son derece yararlanmıştı. Özellikle bu dönem temaşalarında Türk toplum hayatında İslam dininin cevaz vermediği konuları ve değerler, hiç bir şekilde dramsanatına mevzu olmamıştır. Bu oyunların genelde insanlara heyecan, coşku verirken, diğer taraftan da yiğitlik, cesaret, marifet duygularını güçlendiriyordu. 'Doğum Şenlikleri', 'Sünnet Düğünleri', 'Evlilik Törenleri', 'Bayram Şenlikleri', 'Meslek Şenlikleri', 'Mevlevi ve Bektaşî Törenleri', 'Savaş Oyunları' 'Dini Törenler' vb.gibi. Demek ki, kültürümüzdeki dram ve dramaturg sanatı diyebileceğimiz mesele, asıl manada sistematik hale geldiği zaman dilimi, Türklerin Anadolu'yu yurt edinmeleriyle başlar. Türk toplumunun yaşam tarzı ve yaşam felsefesi tarzından ortaya çıkan, batı anlamındaki tiyatronun dışında tutulan ve süreklilik arzeden bu oyunlar toplusuna "Geleneksel Türk Tiyatrosu" adını vermekteyiz.

Yukarıda belirttiğimiz oyunlar dışında öyle oyunlar vardır ki, kendi aydınlarımız ne kadar da bu oyunları tenkit etse de, bu oyunlar dikkatlice incelendiği zaman, sahnelenme, düzen, sahne sanatı, dil icra bakımından batı tiyatrosunun bazı oyunlarının teknik ve sosyal argümanlara benzerlik gösteren zengin içerikli oyunlardır. Bunlar takdim ediliş ve ya uygulanışı farklı olmasına rağmen, batılı manada bir dramaturg eli sezilir. İşte bundan dolayıdır ki, bu oyunlar o gün dramaturg denmese de, kriterler açısından Türk dramaturg sanatının temellerini oluşturması bakımından, Türk kültüründe önemli bir yere sahiptir. Topluca icra edilen bu törenler kendi içerisinde, bir aksiyon, bir heyecan, bir dram taşıdığını göz önüne alırsak, tiyatroya benzer seyirlik olması bakımından tabii bir tiyatro özelliği; organizesi bakımından da bir dramaturgluk örneği gibidir. Bununla beraber büyük Türkolog ve edebiyat araştırmacısı olan Mehmet Fuad Köprülü'ye göre 'Köy Orta Oyunları'. 'Meddahlık', 'Kuklacılık', 'Keçel Pehlivan', 'Karagöz ile Hacivat', 'Köy seyirlik oyunları' idare edenler bir dramaturg, oyunların varlığı da yazıya geçmemiş doğma temaşalardır.

Dramaturji; bir tiyatrodaki metin incelemesinden başlayarak, sahne dekorundan, dilin sahneye uyarlanması, seyircinin beğenisinden tutmuş, çok geniş bir kültür birikimi gerektiren bir sanat dalıdır. Dramaturg ise, oyun yazma ilke ve kurallarını çok iyi bilen, oyunun sahnelenme tekniği ve bilgisi açısından, temaşayı seyircinin rahat anlayabileceği bir sahne diline uyarlayan ve bu konuda kendini yetiştiren sanat adamıdır. Bu sanat dalları ile alakalı ilk bilgilere Aristotelin "Poetika" kitabında rastlamaktayız."klasik dramaturgi" olarak kabul edilen bu kitapta, Dramaturg'un görevi "Oyun Yazarı" olarak kabul ediliyordu. " .. dramaturgun işlevi de değişime uğramıştır. Oyun yazarı anlamına gelen eski Yunanca dramaturgostan kaynaklanır dramaturg terimi." (3)

Dramaturji kavramı uzun yıllar büyük değişiklikler yaşasa da, izlediği yol ve ona yüklenen mana itibari ile asırlar boyu tiyatronun geçirdiği yolu ve evrimi gösterir. Tiyatro sanatına büyük emeği geçen dramaturg Eser Çamurdan dramaturgiyi şöyle izah eder. " Bir tiyatro oyunu yazmak ve onu doğru olarak inceleyebilmek için zorunlu olan tiyatroya özgü bir dizi kural, hatta reçetedir." (4)

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

Yukarıdaki açıklamalara bakıldığında, eski kültürümüzdeki temaşalar, köy orta oyunlarında, seyirlik oyunlarda kısacası halk oyunlarımızda dramaturg sanatına benzer olaylarla karşılarız. Türk halk oyunlarında önceden yapılan hazırlıklar, daha sonra oyun günü yakınlaştıkça yapılan çalışmalar, oyun esnasında ona rehberlik yapan bir şahsın daima var olduğunu ortaya koymaktadır. Oyunun sergilenmesinde yani temaşaya koyulmasından önce, oyuncuların hal ve hareketlerinden tutmuş, davranış ve oyun içinde rollarına varıncaya kadar bütün olaylara nezaret eden grubbaşı da batı anlamında bir nevi dramaturg görevini yerine getiriyordu. Yani deste başı temaşa başlamadan önce de, roller, oyunun konusu ve gidişatı hakkında seyircilere bilgi vermesini günümüz dramaturg'larının, değişik bir ifadeyle, oyun metnini sahne diline yakınlaştırarak seyirci tarafından daha anlaşılır bir hale getirilmesi görevini üstleniyordu. “ *Grubbaşı, oyun başlamadan önce oyunun konusu ve roller, münakaşalar, çekişmelerle alakalı seyircilere ön bilgi verirdi. Oyunda seyircilerin anlayamayacağı bir nokta kalmasın diye.*” (5)

Evet, Türk kültür temaşalarının temelini oluşturan bu oyunlar ve hazırlanış şekilleri, çağdaş dram sanatı, tiyatro kültürü ve dramaturgluk sanatının gelişmesine yardımcı olduğunu kimse inkar edemez. Bu görüşümüzü diğer Türk soylu halk edebiyatlarında da görmekteyiz. “ *Genellikle halk oyunlarını önceden hazırlayan, ve ya oynanılacak gün ona rehberlik eden, temaşayı bütün yönleriyle organize eden esas oyuncu Canbaz'dır. Onların faaliyeti çağdaş tiyatro sanatındaki rejisörlük görevine benzemektedir.*” (6)

Buna paralel olarak Türk Halk temaşa sanatındaki bazı uygulamalar çağdaş tiyatrolardaki uygulamalara çok benzerlik azr etmesi de gözlerden kaçmamaktadır.

Batı anlamında tiyatronun ilk ortaya çıkmasıyla beraber, Geleneksel Türk temaşa kültürü de tartışmaya açılmış oldu. Bazı aydınlar bu “ *Geleneksel Türk Tiyatrosu*” nu dram sanatımızın temeli olarak görse de, bazıları da bunu asla kabul etmemişlerdir. Edebiyat tarihimizde bu konuyla alakalı ilk değerlendirmeleri, modern Türk tiyatrosunun kurucularından ve aynı zamanda ilk dram eserlerinin sahiplerinden biri olan Namik Kemal'de görüyoruz. Namik Kemal Geleneksel Temaşa oyunlarımızı asla Batılı anlamında tiyatronun kaynağı olarak görmez ve çok ağır eleştiriler yapar. “ *Hayatın lezayız-i hakikiyesini bilenlere göre, bu kadar eksiklikleriyle (nekayıs) beraber, yine de hayal gibi, ortaoyunu gibi su-i edeb talimhanelerinden bin kat daha ehvendir.*” (7)

Geleneksel Türk Tiyatrosu, belki batılı tiyatro anlayışının tam manasıyla temellerini buluşturmuyor olabilir. Ama tamamıyla bu kültür kaynağımızı görmemezlikten gelmekte, bu kültüre karşı saygısızlık olur kannatindeyim. Tenkit etme yerine Dramaturg Niyazi Ak'ın görüşünü benimsemek daha doğru olacağı tartışılmaz bir gerçektir. “ *... edebiyetımızda batılı biçimde beliren tiyatromuza birlikte yürüdükleri yıllar boyunca seyirlik sanatlarımızın bazı katkıları olmuştur, diye söylemek daha akla yakın geliyor.*” (8)

Türk Tarihinde Dramaturg Sanatının Ortaya Çıkması

Ne kadar da bazı aydınlarımız tarafından ‘*Geleneksel Oyun Sanatımızın*’ batı

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

anlamındaki tiyatroyu etkilemediği ve ya dram ve dramaturg sanatına bir katkısı olmadığını söyleseler de, bunun doğru olmadığı ortadadır. Milli oyun medeniyetimiz içerisinde olan birçok yazısız edebiyatımız, bizim en sağlam kaynaklarımızı teşkil etmektedir. Dram sanatı daha o günlerden bizim kültür temaşalarımızda vardı. Geleneksel oyunlarımızda sürekli yağın yağmurların ekinlere verdiği zararın defî için, kuraklıktan dolayı yağmur çağırmak için, kış ayını korkutmak için, nişan düğün oyunları, kız kaçırma, kel pehlivan, Nevruz bayram oyunları vs.. ne kadar ilkel oyun olarak kabul edilseler de, hepsinde bir kurgu, bir dramaturg elinin varlığı hissediliyordu. Belki o zamanlar dramaturg ve dramın bugünkü manada bilinmesi de, onun varlığı bu oyunlarda az da olsa hissediliyordu. Hem kent tiyatroları hem de köy tiyatroları dram ve dramaturg sanatının icra edildiği kültür miraslarımızdandır.

Türk geleneksel tiyatrosundaki oyunlara bakacak olursak, isimleri farklı olsa da, bu oyunların kökleri ve oluşum dönemleri itibariyle birbiriyle iç içedirler. Zamanla Türklerin coğrafya olarak genişlemesi ve ayrı ayrı yerlere göç etmesiyle farklılıklar artmıştır. Bu farklılıkların başladığı dönemlerde bile, bir oyuncu birden fazla oyunu başarıyla oynayabilmekteydi. Demek ki, bu oyunların temaşaya hazırlanması, kurgulanmasını yapan bir şahısın olduğu kuvvetle muhtemeldir. Buna ayrı bir misal vermek gerekirse, değişik bayram veya merasimlerde meydan oyunu temaşalarında bütün oyunları organize ederek bu günkü dramaturg görevini yerine getirenlere ‘*Oyunbabası*’; halk oyunlarımızı önceden hazırlayan, oyun anında onu yöneten, bütün projesini bilen kişilere de ‘*Destebaşı*’ denmesi, adı koyulmamış olsa da bir dramaturg’un olduğunu göstermektedir. Daha sonra Osmanlı devletinde geleneksel temaşanın varlığını görürüz. Hatta Osmanlı padişahlarından 3. Selim başta olmak üzere 2. Mahmut’un bu işe çok önem verdikleri görülmektedir. ‘*3.Selim ve bilhassa 2.Mahmut devirlerinde Enderun okulunda bir çok mukallitler ve mudhikler yetişmişti; bunlar hükümdarın huzurunda birbirleriyle latife ederler, hikayeler söylerler, taklitler yaparlar, karagöz oyunu oynatırlar, hatta hep beraber ortaoyunu tertip ederler.*’ (9)

Bu geleneksel oyunlar Osmanlı devletinde, padişahlardan himaye görünce inkişafına devam eder. 18.yy’dan sonra saray çevresine kurulan tiyatrolarla da daha da hızlanırlar. Osmanlı padişahlarında 2. Abdülhamit zamanında kendi oturduğu ‘*Yıldız Sarayı*’ tiyatrosu kurulmuştu. Daha sonraları bu temaşa grupları *Saray ve Çevresi, Esnaf Toplulukları, Asker Ocakları ve Dini-Tasavvuf çevreleri* olarak birbirinden ayrı ayrı faaliyet göstermeye başlarlar.

Demek ki, Anadolu’nun çok yerlerinde meşhur olan köylü oyunlarına, edebiyatımızdaki dramaturji sanatının temeli olarakta bakabiliriz. Bunlar arasında *dramatik oyunlar, kılık-kıyafet değiştirme, yüzünü boyama, Tuluk, keçiler, maske* ve buna benzer donanımlarla seyircinin karşısına çıkılarak oynanan oyunlar yer alırdı. Bunlardan başka *kız kaçırma, ölüp dirilme, köse oyunu, bahar çeşni oyunu, köse ile gelin oyunu, tarımsal oyunlar, çoban oyunları, kukla, hokkabazlar, Meddah, gölge oyunları, orta oyunu, meydan oyun temaşaları* vb bunlardan sayabiliriz. Buna dayanarak şunu ifade edebiliriz ki, gelecekte ortaya çıkacak olan dramaturji sanatına bu oyunların büyük katkıları olduğu kesindir. Orta oyunun muasır Türk tiyatromuzun yaranmasına, onun temelini oluşturmasına, aynı zamanda bu oyunların inkişaf ederek muasır tiyatroya

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

geçişte bir köprü vazifesi gördüğü muhakkaktır. " *Orta oyunu ve batı tiyatrosunun kaynaşmasından ortaya çıkan Tuluat Tiyatrosunda bu oyun son biçimini alacaktır.*" (10)

İlk Türk oyun yazarı-dramaturgu olan İbrahim Şinası Efendi, 1859 yılında saray tiyatrosu için "*Şair Evlenmesi*" komedisini yazarak Türk tarihine adını yazdırır.. " *Gerçek anlamda ilk türk tiyatro oyunu İbrahim Şinasi Efendi'nin . (1826-1871) 1859 yılında Dolmabahçe Saray Tiyatrosu için yazdığı Şair Evlenmesi' dir.*" (11) Ancak bununla beraber ilk yazar, dramaturg "*Hikayeyi İbrahim Paşa*" vè "*İbrahimi Gülşen*" eserleriyle Hayrullah Əfəndinin (1817-1866) olduğuda rivayet edilmektedir. Tanzimatın ilanıyla hızlanan batılılaşma süreci beraberinde körü körüne bir taklit felsefesinin başlaması, batılı ülkelerin ülkemize her alanda iletişimi daha da arttırmıştı. Özellikle bu ilk yıllarda bu işe çok önem veren Fransızlar, Osmanlı saray çevresinde başlatılan küçük çaptaki tamaşaları fırsat bilerek büyükelçiliklerinde tiyatro tamaşaları vermeye başladılar. " *Elçilik binası içindeki temsillere giden aydınlarımız, modern tiyatroya ait ilk bilgileri buradan edinmişlerdi.*" (12)

Bu tamaşalara Osmanlı Padişahları da ilgi gösterince, saray çevresinde Fransız, İngiliz ve Alman sanatçıların iştirakiyle küçük ebadlı tamaşalara başlanır. Birlikte yapılan bu çalışmalardan Türk aydın ve sanatçılarımız dramaturji ve dramaturg'luğun gerçek manada uygulamalarıyla da yakından tanışmış olurlar. " *Darülbeydi'nin ilk dönemlerinde daha çok uyarılma eserlere rastlıyoruz. Çeviri eser çok az yapıyordu.*" (13)

Tiyatronun batılı anlamda kültürümüze girmesi, dramaturji ve dramaturg sanatının Türk edebiyat tarihine girmesini hızlandırır. " *Dramaturgi kavramı başlangıçta dram sanatına ilişkin bir eser, dram yaratmak olarak ele alınırken, bugün çok çeşitlilik taşıyan zengin bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.*" (14)

Türk edebiyatı ve tiyatro tarihimizde batılı manada dramaturji ve dramaturg sözü "*Osmanlı Tiyatrosu*"nun en parlak dönemi olan 1873 yılında batılı manada ilk defa telaffuz edilmeye başlanır. Zamanla yükselen seyirci kültürü, oyunlardaki kalite, çevirilerin çoğalması, seyircilerin büyük bir çoğunluğunu üniversite öğrencilerinin oluşturması, dramaturji ve dramaturgluk alanında da mutlaka bir düzenlemenin olması gerekli kılıyordu. Tiyatro tarihimizde ilk defa 1873 yılında Türk yazarlarının oluşturduğu, dramaturg'luk çalışmaları yapmakla görevlendirilen "*Tiyatro Komitesi*" kuruldu. Bu komitenin kurulmasıyla tiyatromuzda eserlerin kalitesinin artmasının yanında, yazarlarımızı Türkçe eser vermeye başlamış oldu. 1908 yılında başlayan "*Meşrutiyet Tiyatrosu*"yla da devam eden bu canlanma, dramaturg'luk sanatı alanında çok büyük tecrübelerin kazanılmasına sebep olur. Bu tecrübeler 1914 yılında dramaturg sanatını daha da inkişaf ettirmek için ikinci defa "*Darülbeydi-i Osmani*" tiyatrosu dahilinde "*Edebi Kurul*" adında, hem dil hem de dramaturg vazifesini ifa edecek bir kurul olarak bilinir. Bu kurul başkan Namık Kemal olmakla, üyeleri Abdülhak Hamit, Yakup Kadri, Ahmet Haşım, Hüseyin Rahmi vb. tanınmış dramaturg'lardan oluşuyordu. "*Darulbeydi'nin ilk kuruluşunda edebi kurul dramaturgluk üyeleri zamanın en tanınmış yazarlarıydı.*" (15)

Ayrıca "*Bir ülkede düzenli bir tiyatro kurulmadıkça, orada oyun yazarı*

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

(dramaturg) çıkmaz." diyen Metin And'ın bu konuda ne kadar haklı olduğu bir gerçektir. Böylelikle Türk tarihinde ilk dramaturg kıpırdanmaları da, düzenli bir şekil ilk tiyatro çalışmalarının başladığı Osmanlı döneminde olmuştur. "**Dramaturg ilk kez olarak Darulbedayi'de ele alınarak gereken yere oturtulmaya çalışılmıştır.**" (16) Darulbedayi kurulduktan sonra 1920 yılına kadar çok az yerli oyunun temaya koyulması halkın çok büyük itirazlarına sebep olmuştur. Hem canlılığı artırmak, hem de bu kısır gidişe bir dur demek amacıyla 1927 yılında Darulbedayi tekrar dizayn edilmek istense de, 1929 bu kurul kendiliğinden kapanmıştır. Gün geçtikçe aydınlarımız dramaturg sanatının ve işlevi hakkında kendi aralarında ayrılığa düştikleri, bazı insanların siyasi görüşleri esas alınarak, farklı davranılması, işleri iyice karıştırmıştı. Bunları gündeme getiren bazı siyasiler, hakiki manada bir dramaturg'un görev yapmasından yana olduklarını defalarca gündeme getirilerde bir fayda elde edemezler. Nihayet 1929 yılında ilk defa Türk edebiyat tarihinde bir dramaturg seçilir. "**Böylece edebi kurul kendiliğinden ortadan kalkmış, onun yerine Suphi Sadık dramaturg seçilmiştir.**" (17)

Evet, 1929 tarihinde resmi olarak Süphi Sadık'ın dramaturg olarak işe başlamasından sonra, bu sanat dalı üzerine tartışmaların ardı arkası kesilmez. 1929 yılında ilk defa kurul yerine Suphi SADIK ilk resmi dramaturg seçilmesine rağmen, Suphi Sadık aydınların baskısı ve eleştirisi sonucunda bu görevi fazla yürütemez. Dramaturg sanatı 15 Temmuz 1930 yılında resmi bir kurum haline getirilerek, ilk resmi dramaturg olarak bu göreve Şükrü ERDEN'in atanır.

SONUÇ

Türk Edebiyatı tarihimize ilk dramaturg sanatı batılı manada Meşrutiyetten sonra başlasa da, Geleneksel Türk edebiyatımızda bunun örneklerini açık bir şekilde görmemiz mümkündür. Belki bugünkü manada adı dramaturg'luk olmasa da, bir dramaturg'un yaptığı görevleri, üstlendiği rolü başka isimler altında milli oyunlarımızda görmekteyiz.

KAYNAKÇA

1. M.F.Köprülü 'Türk Edebiyatının Menşei', Milli tetebbular mecmuası, CII, s4
2. R.A.Sevengil " Eski Türklerde Dram Sanatı" Maarif yayınları, İstanbul, 1959.
3. E.Çamurdan "Çağdaş Tiyatro ve Dramaturgi" Mitos-Boyut yayınları tiyatro kültür dizisi 21, 2. baskı 2011 seh 78-79
4. E.Çamurdan "Çağdaş Tiyatro ve Dramaturgi" Mitos-Boyut yayınları tiyatro kültür dizisi 21, 2. baskı 2011 seh 83
5. İ.Rehimli "Azerbaycan Tiyatro Tarihi" Çarşıoğlu Yayınları, Bakü 2005, s 30.
6. İ.Rehimli " Azerbaycan Tiyatro Tarihi" Çarşıoğlu Yayınları, Bakü 2005, s 30.

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

7. N.Kemal ‘‘Celaleddin Harzemşah’’ s 15
8. N.Ak *Türk Tiyatro Edebiyatı Tarihi I*, İstanbul 1995, s 278-279
9. M.F.Köprülü, ‘‘Türk Edebiyat Araştırmaları-I’’, İstanbul 1989. Sh 360-412
10. M.And ‘‘ Türk tiyatrosunun evreleri’’ Turhan kitabevi ankara 1983, sh114
11. M.And ‘‘ Osmanlı Tiyatrosu’’ Dost Kitabevi Ankara 1999 sh 20
12. Y.Saadettin ‘‘ Tanzimat Dönemi Edebiyatı’’ Nobel yayınları, 2. baskı. Ankara 2006, sh 44.
- 13.Ö.Nutku ‘‘Darulbedaye'nin oyun seçimindeki tutumu üzerine notlar’’. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler> sh 71.
14. H.Nutku ‘‘Dramaturgi oyun sanatı’’ Mitos-Boyut yayınları. Tiyatro/Kültür dizisi 44, 2. baskı 2006.s 29
- 15.Ö.Nutku ‘‘Darulbedaye'nin oyun seçimindeki tutumu üzerine notlar’’ <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler>
16. H.Nutku ‘‘Dramaturgi oyun sanatı’’ Mitos-Boyut yayınları. Tiyatro/Kültür dizisi 44, 2. baskı 2006.s 177
17. Ö.Nutku ‘‘Darülbedaye'nin oyun seçimindeki tutumu üzerine notlar’’ <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler>)

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

(4)

Hanefi YAZICI

JURISDICTION OVER ASSAD IN THE INTERNATIONAL CRIMINAL COURT AND THE RUSSIAN FACTOR IN THE MIDDLE EAST
ESAD'IN ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ'NDE YARGILANMASI
ve ORTA DOĞU'DA RUSYA FAKTÖRÜ

ABSTRACT

If the International Criminal Court (ICC) can not prosecute leaders who committed war crimes, it will be the end of justice and system for the international community. This study, examines both the efforts of international community to prosecute Assad, who committed war crimes in Syria, in the ICC, and the Russian factor in UN Security Council (UNSC), which has the authority for the statute of the international court of justice.

The responsibility of Assad has been watched for a long time due to his crimes against humanity and war crimes in Syria. It is also vital that the General Secretary of UN declared that Assad committed crimes against humanity and war crimes and he must be prosecuted. In this regard, it is crucial how to prosecute Assad, because Syria has not ratified the Rome Statute of the ICC, so, just the attempt of the ICC Prosecutor for the jurisdiction over Assad in the ICC is inadequate.

Keywords: *International Criminal Court, UN Security Council, War Crimes, Jurisdiction, Arab Spring, Middle East*

ÖZ

Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) savaş suçlarını işleyen liderleri yargılayamazsa, dünya kamuoyunun küresel adalete ve sisteme olan güveni kalmaz. Bu yazı, Suriye'de işlediği savaş suçları nedeniyle, Esad'ın UCM'de yargılanabilmesi için uluslararası toplumun çabaları ve uluslararası adalet sisteminden sorumlu olan Güvenlik Konseyi'nde Rusya'nın rolünü incelemektedir.

Suriye'de işlenen insanlığa karşı suçlar ve savaş suçları nedeniyle Esad'ın sorumluluğu uzun zamandır izlenmektedir. BM Genel Sekreteri'nin Esad'ın insanlığa karşı suç ve savaş suçu işlediğini ve yargılanması gerektiğini söylemesi çok önemli bir gelişmedir. Bu bağlamda, Esad'ın yargılanmasında izlenmesi gereken yol önemlidir, Suriye Roma Statüsü'nü kabul etmediği için, sadece Mahkeme Savcısı'nın girişimi Esad'ın UCM'de yargılanması için yeterli değildir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Ceza Mahkemesi, BM Güvenlik Konseyi, Savaş Suçları, Yargı, Arap Baharı, Orta Doğu

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

INTRODUCTION

It is generally argued that Syria's President Assad should be prosecuted for war crimes, because he directed poison gas attacks against civilians. If the International Criminal Court (ICC) can not prosecute Assad it will be the end of justice for the international community. However, it is obvious that it is not going to happen due to the Russian factor in the region.

On the other hand it is not surprising that some countries will not give up chemical weapons unless they are sure that possible enemies will give up theirs as well to ensure that no one gains more advantage than the others. As well known chemical weapons were used in Damascus in Syria in August 2013 and resulted in numerous civilian casualties. The use of chemical weapons represents a violation of international law and must be punished. Therefore, Assad must be prosecuted in the ICC. So, the ICC must find a way to exercise jurisdiction over Assad proving that he really committed a punishable crime even though his country has not ratified the Rome Statute of the ICC.

Thanks to the international community and diplomacy forced Syria to join the Chemical Weapons Conventions (CWC). Furthermore, the UN Security Council (UNSC) has the authority to refer ICC crimes such as genocide and war crimes to the ICC Prosecutor, who is responsible for conducting investigations of ICC crimes. So, the UNSC must pass a resolution under Chapter VII of the UN Charter to refer a case to the ICC as in the case of former Yugoslav president Slobodan Milosevic at The Hague, Netherlands. He was charged of genocide and war crimes in Bosnia in 2002 and it is possible for Assad to meet the same tragedy of Milosevic in the near future?

However, it is not easy to prosecute Assad since Russia always exercises its veto power on the UNSC to block any resolution referring Syria. Today it seems that it is only possible when the ICC Prosecutor can initiate a criminal investigation in Syria. Because the ICC has jurisdiction over individuals, not states, and if the ICC finds a way to exercise jurisdiction over Syria, Assad would be prosecuted as an individual.

To sum, the ICC might prosecute the ones who executed the chemical weapons attack in Syria whether they committed the crime individually or not, however, the ICC Prosecutor must prove that the crime was against humanity and the attacks over civilians were systematically as a state policy.

On the other hand, with the Arab Spring, radical changes occurred in the Middle East and Russia has really worried about the unprecedented public movements and changes in the region. In spite of the fact that the incidents turned into a kind of turmoil Russia was able to create some opportunities for its national interest. **Putin** tries to set up good relations with the present despotic ruling regimes.¹ That's why Russia considers the public protests on the streets as **turmoil**, and **extremism**, instead of democratic demands.²

Surely, from the realist point of view, the characteristic of Russia's foreign

¹ Margelov, Mikhail. *After Stability, Russia in Global Affairs*, April 19, 2011 www.globalaffairs.ru/number/Posle-stabilnosti-15176 Also see Sergei Filatov, *The U.S. Ultimatum to the Middle East*, *Mezhdunarodnayazhizn*, May 21, 2011 (<http://interaffairs.ru/read.php?item=7661>).

² Pollack, Kenneth M. Chapter 33 Pavel K. Baev *Moscow Does Not Believe in Change*, p.291

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

policy has always been pragmatist and opportunist so far as well as other great powers. Putin's regime is extremely rigid for the Arab Spring but, some opponent politicians like Mikhail Khodorkovsky call for a revolution as in the Arab countries to break out of Russia's period of stagnation and regression.³ In the eyes of Medvedev, the Arab Spring is very complex and it might also influence people in Russia:

We must face the truth. In the past, such a scenario was harbored for us, and now attempts to implement it are even more likely. In any case, this plot will not work.⁴

In spite of using chemicals against the rebels, there has never been any external intervention in Syria so far, but when it comes to Libya, the NATO and the UN forced Qadhafi resign from power and the world witnessed the first external intervention during the Arab spring. That's why even though Russia did not react with the Libya case Russian leaders are now against any intervention in Syria for their national interests. The external intervention and the way of sending Qadhafi from power gave Russia a chance to veto the abuse of the no-fly-zone in the UNSC not to practice it in Syria.⁵

Although more than a year has passed since the beginning of the insurgence against the central administration in Syria, no solution is yet seen to give an end to the medium of clashes in the country. While, according to some, the related mechanisms and regulations of the International Law are convenient to intervene with the humanitarian plight in Syria whereby taking effective measures against the Asad regime, according to some others the International Law carries out the function of eliminating such solutions as stipulate using force, according to which view, persistence in compelling measures will not only come to mean abusing the International Law but also signify deprivation of a legal basis and pillar.⁶

Again, from the aforesaid point of view, Syria actually sets an interesting example. While those that demand that effective measures should be taken against Syria refer to the International Law on the one hand, those that defend inaction against the regime in Syria utter that it is a requirement of the International Law, on the other hand. The intervention and consideration of the International legal mechanisms could be determined by political preferences and developments.⁷

The determination of the law that will be able to be applied as regards to the crisis in Syria is gaining significance. Accordingly, what kind of opportunities the International Law holds in the Syrian crisis might differ in consideration of what problem it specifically focuses on, therefore, particularly, the State's responsibility and individual penal liability must be distinguished. The significant thing here is what could

³ Unabridged, Khodorkovsky. Wall Street Journal, June 15, 2011; see also Pavel Baev, *Medvedev Speaks against putinism and Fails to Disprove Khodorkovsky*, Eurasia Daily Monitor, June 20, 2011.

⁴ Official translation of the remarks at the meeting of the National Anti-Terrorist Committee on February 22, 2011 (<http://eng.kremlin.ru/transcripts/1804>)

⁵ Lukyanov, Fedor. *The War with No Aims*, Gazeta.ru, March 24, 2011. (www.gazeta.ru/column/lukyanov/3563673.shtml)

⁶ Çakmak, Cenap. SDE Analiz, *Suriye 'de kriz ve Uluslar Arası Hukuk*, p.53

⁷ Ibid, p.54

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

be defined as a “non-international armed conflict”, for such clashes as are not defined in this manner are unlikely to either burden any liability on the state as regards to humanitarian law or to be the source of individual responsibility in respect to the International Criminal Law.⁸

Meanwhile, it could be discussed whether the mutineers, of the parties of the ongoing clashes in Syria, are actually the party recognized by the ‘Law of Armed Clashes’, due to which very sensitivity the Syrian central administration insistently define the rebels as terrorists, which is significant for a state to claim judicial power, for – according to the protection principle – any country can claim juridical power concerning such acts as are targeted at the very sovereignty thereof.⁹

It could be alleged that the Syrian opponents are rebellious and form a group that falls within this very category. Again, it might further be claimed as they have been part of ‘non-international armed clashes’ that humanitarian law can be applied to the struggles they have been carrying on. Nevertheless, a clash is supposed to bear several very essential conditions so that it could be considered within this category.¹⁰ Firstly, the party that mutinies against the legal government must have an organized armed force with an authority responsible for the actions thereof. Secondly, the legal government is compelled to resort to military measures against that organization or group. Thirdly, the legal government is to consider the mutineers as an enemy; or the concerned conflict is to have been discussed on the agenda of the General Assembly of the UN as an action of threat against the international peace. Fourthly, the rebels are to have such an organization as aims to bear the qualities of a state.

In this very context, it is not very feasible to utter that a rebel or an insurrection that is made up of only street demonstrations will be the subject of the Law of Armed Clashes. Nonetheless, a group with distinctive signs and an armed force, e.g. the Free Syrian Army, and a political authority centre that might be linked thereto can provide this stipulation.¹¹ Also, it is possible to litigate from the aspect of those offences that have been committed in a non-clash medium within the frame of International Criminal Law. That UN’s Human Rights Council did not make mention, in a report it prepared on Syria, of war crimes while mentioning offences against humanity actually evidence the existence of offences committed in a non-clash medium.¹²

The important thing here is that such violations as offences committed against humanity and war crimes have been realized by individuals. In other words, it is out of the question to accuse any state or government directly owing to the mentioned offences in the technical sense.¹³ That is to say, even, for example, if it is possible to judge Asad of those offences he has committed against humankind, there might not be sufficient rationale for an intervention in the incidents in Syria, in which respect the important

⁸ Ibid, p.55 Lukyanov, Fedor, *The War with No Aims*, Gazeta.ru, March 24, 2011.

⁹ Ibid.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Ibid, p.56

¹² Ibid.

¹³ Ibid.

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

thing, for instance, is whether the state is liable for the commitment of these crimes.

Is there any chance justice will catch up to Assad? In summing up this part we can argue that **Assad obviously isn't afraid of** being charged with crimes against humanity.¹⁴ Furthermore, world leaders began threatening to charge Syrian officials with war crimes. British Prime Minister David Cameron said: "Turn your back on this criminal regime or face justice for the blood that's on your hands."¹⁵ In addition, Secretary of State Hillary Clinton said Syrian President Bashar al-Assad's deadly battle against the opposition could land him in international court, at least theoretically.¹⁶ According to Clinton Assad's murderous actions fit the definition of a war crime, but she also said that the ICC might not be helpful.

As obvious Assad knows that if he loses this struggle, he's dead, so his priority is crushing the opposition that is threats of international charges will not frighten him as long as Russia supports him. Therefore, Russian factor cannot be ignored and it is impossible to charge Assad in ICC without Russian confirmation.

Nevertheless, Western governments put sanctions on Syria, but that is not enough. The United States and the European Union has imposed some sanctions such as travel bans and money freezes on Assad's cronies, but nothing will change his regime's policy of murdering peaceful protesters. Why should Assad not face justice like Milosevic?

The use of chemical weapons in Syria has produced hundreds of dead so far and it is obvious that it is a crime against humanity. Therefore, it is high time for the Security Council to refer Assad to the ICC. According to Geoffrey Robertson, the deliberate decision to use tanks, machine guns, and snipers against unarmed crowds repeatedly over seven weeks is clear evidence against humanity. He claims that Assad bears responsibility for these killings, and his exclusion from the sanctions is ridiculous.¹⁷

The rules on the use of force during civil unrest were settled by the U.N. in 1990. Armies must only use force to defense themselves. They have a duty to equip themselves with non-lethal incapacitating weapons like water cannons. They must respect and preserve human life. Robertson states that even in the case of violent demonstrations, lethal force may be used only when strictly unavoidable in order to protect life.¹⁸

Under these circumstances, the Security Council must refer Syria to the ICC as it did with Darfur and Libya. It is clear that sanctions will have little effect and realpolitik dictates that Assad is safer for the West than other religious groups. In this regard, the ICC prosecutor had better seek judicial approval for the indictment of Assad, therefore, even he might not be prosecuted in ICC, he may hesitate to kill more innocent people in

¹⁴ <http://theweek.com/article/index/225149/could-syrias-assad-face-a-war-crimes-trial>

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ <http://www.independent.co.uk/voices/commentators/geoffrey-robertson-assad-should-face-international-justice-2283202.html>. For details see Geoffrey Robertson, Crimes Against Humanity, New Press, 2000.

¹⁸ Ibid.

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

his country.

As mentioned above, although a long period of time has elapsed after the Arab Spring reached Syria, no established solution has been found to the problem yet. What kind of role are the Islamic World and the Islamic Cooperation to play in the solution of the Syrian Crisis? The general problem of the Islamic World is disintegration and oppressive regimes, which two criteria, accordingly, are to be taken into account in a general study of the democratic Arab revolutions and the Syrian Crisis.¹⁹

As a matter of fact, the organization that is supposed to play a greater role in the solution of the Syrian Crisis is Organization of Islamic Cooperation (OIC). Since the Syrian Crisis has not been solved, it bears the risk of turning into a civil war and regional clash, too. In truth the Syrian Crisis is a problem that is to be intervened, from all aspects, by the OIC.²⁰ The OIC can, at least, develop a dialogue ground between the parties. It can show the Asad regime a way for secure exit. Again, the OIC, as in Yemen, may adopt a non-political humanitarian mission because the international forces have blocked one another in Syria.

According to Davutoglu, the young Arab generation has a right to demand the values such as free and fair elections, rule of law, transparency and accountability. For Davutoglu, they should have deserved these values just after the end of the Cold War but the major powers did not prefer democracy in this region and they supported the regimes just because of their interests. Therefore, Turkey supported the demands of the Arab people wherever they are, and whatever their demands are, as it was their right.²¹

The waves of Arab Spring reached Syria after a long time. The first demonstrations on the streets showing the face of Public disobedience started just after the fall of Mubarak. The state security forces treated the people in Dara'a excessively cruelly and behaved unfairly over a period of time, especially because of their religious beliefs. For example, a group of teenagers imitated the people in Egypt and noted down rude, humorous, and political pictures on the walls of public buildings. Immediately afterwards secret agents took the kids in charge and tormented them.²²

When people of Dara'a heard the shame issue they felt so angry and they soon rushed into the streets to protest. Unfortunately, the reaction of the security forces of the regime was extremely cruel and disgusting. Thus Arab Spring arrived in Syria. The conflict between people of Dara'a and the Syrian regime soon became the symbol of the belief that people in Syria have been treated unfairly, and what's more, it demonstrated that Syrians were not satisfied with their government and leader, and therefore they were no longer loyal to the Asad regime.

After a while the protests suddenly increased and just after Friday prayers, the people rushed out of the mosques and demonstrations erupted in different cities all of a sudden. Salman Shaikh illustrates that the regime reacted with lethal force, sniped at protesters from rooftops and carried them into prisons. The soldiers surrounded Dara'a

¹⁹ Uysal, Ahmet. SDE Analiz, *Suriye Krizi ve İslam Dünyası*, p.36

²⁰ Ibid.

²¹ Ibid.

²² Pollack, Kenneth M. Chapter 26 Michael S. Doran and Salman Shaikh *The Ghosts of Hama*, p. 230

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

cutting off electricity and water, and shot anything that moved on the streets.²³ Asad managed to control biggest cities such as Damascus and Aleppo killing thousands of civilians. According to Salman Shaikh, although Asad is still in power, he has not been able to defeat the protesters completely because Syrian society has changed a lot.²⁴

Before the uprising began, the Syrian military had lots of **chemical weapons** including the deadly nerve gas sarin. The government insisted that they never used the toxic arsenal in Syria, but reports of chemical attacks became apparent in the first months of 2013. One of the most devastating chemical attacks was in August 2013 that the regime fired chemical rockets at several areas around Damascus, and killed about one thousand people. Naturally the opposition and Western powers blamed the government and Assad blamed the opposition, and it is surprising that Assad agreed to remove and destruct chemical weapons since Russia convinced him after dealing with the US. It actually reflects the prestige and soft power of Russia in the international community.²⁵

Meanwhile more than **two million people left Syria** since the beginning of the protests. Neighboring countries such as **Jordan and Turkey** are still dealing with the refugee crisis. The number of refugee has increased rapidly since the conditions in Syria have developed into a worse situation. It is estimated that more than six million people left Syria without any aid. The UN offered to supply medical care, food, and shelter for the Syrians in need.

To conclude, the Arab League and the UN tried to declare ceasefires and start dialogue but all attempts have failed so far. One of the attempts was in May 2013. The US and Russia conducted a conference in Switzerland to implement the **2012 Geneva Communique**. It was devised to establish a transitional government in Syria. The UN special envoy Brahimi blamed the Syrian government because they refused to discuss opposition demands.

It is not surprising that **Putin** rejected claims that the Assad regime used chemical weapons in Syria and considered that it would be nonsense for a government to use such tactics while winning. Putin told journalists in Vladivostok:

That is why I am convinced that [the chemical attack] is nothing more than a provocation by those who want to drag other countries into the Syrian conflict, and who want to win the support of powerful members of the international arena, especially the United States.²⁶

Meanwhile, the UN experts went to Syria to investigate the gas attack, which killed hundreds of people, and the US declared that instead of military intervention a limited response would be possible to punish Assad for the brutal assault. However, the Russian foreign ministry spokesman Alexander Lukashevich maintained that:

²³ Ibid.

²⁴ Ibid, p. 231

²⁵ For details check the paper of James Sherr delivered at Conference on Russian Soft Power, 'Russian Soft Power in the "New" and "Old" Europe', Arlington, VA, 13 January 2011.

²⁶ <http://www.theguardian.com/world/2013/aug/31/syria-un-weapons-inspectors-leave>

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

Washington statements with threats to use force against Syria are unacceptable. Any unilateral use of force without the authorization of the UN Security Council will be a clear violation of international law, will undermine a political resolution of the conflict in Syria and will lead to new casualties.²⁷

According to Lukashovich there is no proof that the Syrian government used chemical weapons. Some experts from the Organization for the Prohibition of Chemical Weapons have been to Ghouta to take blood, soil and clothing samples from victims. From analysis it is easy to see if chemical weapons were used, but it is not possible to find out who was responsible. On the other hand, **Arab League chief Arabi** told the inspectors to go to Eastern Ghouta to investigate the circumstances of the crime. Furthermore, British Foreign Secretary **William Hague** called on Damascus to give U.N. inspectors access to the site and he stated that he is worried about hundreds of people killed in a chemical weapons attack near Damascus.²⁸

CONCLUSION

In conclusion, the international community must do best for the jurisdiction over Assad since it sounds suspicious because of the high numbers of killed and wounded people in Syria. Therefore, the U.N. inspectors investigate chemical weapons claims in Syria to look into the claims and reveal findings. If the allegations are true, it will be inevitable for the international community and UNSC to refer Assad to the ICC to prosecute due to his crime against humanity. However, it is not going to happen because it is obvious that Russia will exercise its veto power on the UNSC because of its national interests that is there is no justice in UN as long as the USA and Russia care only for their own interests without caring the rest.

REFERENCES

1. Baev, Pavel. *Medvedev Speaks against putinism and Fails to Disprove Khodorkovsky*, Eurasia Daily Monitor, June 20, 2011
2. akmak, Cenap. *SDE Analiz, Suriye'de kriz ve Uluslar Arası Hukuk, Haziran, 2012*
3. Filatov, Sergei. *The U.S. Ultimatum to the Middle East*, Mezhdunarodnayazhizn, May, 2011
4. Lukyanov, Fedor. *The War with No Aims*, Gazeta.ru, March 24, 2011
5. Margelov, Mikhail. *After Stability, Russia in Global Affairs*, April 19, 2011
6. Pollack, Kenneth M. *The Arab Awakening: America and the Transformation of the Middle East*. Washington, DC: Brookings Institution, 2011

²⁷ <http://www.rusemb.org.uk/foreignpolicy/1192>

²⁸ <http://english.alarabiya.net/en/News/world/2013/08/21/World-leaders-react-to-Syria-chemical-attack>

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

7. Robertson, Geoffrey. *Crimes Against Humanity*, New Press, 2000
8. Sherr, James. *Russian Soft Power in the "New" and "Old" Europe*, Arlington, January 2011
9. Uysal, Ahmet. SDE Analiz, *Suriye Krizi ve İslam Dünyası*, Haziran, 2012
10. www.globalaffairs.ru/number/Posle-stabilnosti-15176
11. <http://interaffairs.ru/read.php?item=7661>
12. <http://eng.kremlin.ru/transcripts/1804>
13. www.gazeta.ru/column/lukyanov/3563673.shtml
14. <http://theweek.com/article/index/225149/could-syrias-assad-face-a-war-crimes-trial>
15. <http://www.independent.co.uk/voices/commentators/geoffrey-robertson-assad-should-face-international-justice-2283202.html>
16. <http://www.theguardian.com/world/2013/aug/31/syria-un-weapons-inspectors-leave>
17. <http://www.rusemb.org.uk/foreignpolicy/1192>
18. <http://english.alarabiya.net/en/News/world/2013/08/21/World-leaders-react-to-Syria-chemical-attack>
19. Wall Street Journal

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

(5)

Ali AÇIKGÖZ*

**ANTAKYA VE DEFNE İLÇELERİNİN SINIRLARININ BELİRLENMESİNDE
AVRUPA YEREL YÖNETİMLER ÖZERKLİK ŞARTI VE ALEVİ KÜLTÜR
ÖGESİ**

**EUROPEAN LOCAL ADMINISTRATIONS AUTONOMY CONDITION AND
ALAVITE CULTURE ITEM IN DETERMINING THE BORDERS OF ANTAKYA
AND DEFNE DISTRICTS**

ÖZ

Hızlı nüfus artışı ile şehirler büyümüş ve sorunları da artmıştır. Şehirlerin idari ve siyasi yapısı hakkında birçok kanun hazırlanmış ve kanunlar üzerinde de değişiklikler yapılmıştır. Son olarak 6360 sayılı Büyükşehir Kanununun ile yeni büyükşehir ve ilçeler kurulmuştur.

Bu çalışmada Hatay iline bağlı Antakya ilçesinde yeni kurulan Defne ilçesinin sınırlarının Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve o bölgede yaşayan yerel halkın demokratik tercihlerinin dikkate alınmadan 6360 sayılı kanun uygulanması ile oluşturulması saha çalışması yapılarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Defne ilçesi, Antakya ilçesi

ABSTRACT

Cities has grown up with the fast population growth and their problems have increased too. Many acts have been prepared about the political and administrative structures of cities and same change have been applied on these acts. Finally some new metropolitans and districts have been founded 6360 numbered Metropolitan Act.

In this study, the formation of district of Antakya borders of Defne, which was district of Antakya that was county of Hatay, which was created with application of 6360 numbered Act not considered Europe Local Administrations Autonomy Condition and the request of the people live in the region, has been investigate by the help of a field work.

Keywords: Defne District, Antakya District

* Ali AÇIKGÖZ; İstanbul Gelişim Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Doktora Öğrencisi

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

GİRİŞ

Dünya üzerinde artan nüfus ve göçler sonrası, şehirlerin nüfusları artmış, yeni şehirler de oluşmuştur. Artan nüfusla beraber şehirlerin yönetiminde ve ihtiyaçlarının karşılanmasında sorunlar artmıştır.

Şehirlerin tanımlanması yapılması için şehirlerin; siyasi, fiziki ve fonksiyonel açıdan incelenmesi gerekir. Siyasi açıdan şehirler, belirli bir idari sınırlara sahip alanlar içerisinde görev yapan yönetim birimleridir. Fiziki açıdan şehirler ise binalar ve yollardan oluşur. Fonksiyonel açıdan şehir ise ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetlerin yapıldığı yerleşim yerleridir (İspir, 1986:4).

Ülkemizde yerel yönetim birimlerinin kurulmalarının amaçları arasında, yerel halka daha kolay ulaşma, daha etkin ve verimli hizmet sunma, demokratikleşme çalışmalarını artırma ve merkezîyetçi yönetimin etkilerini yumuşatma sayılabilir. Bu amaçla il, ilçe ve köyler oluşturulmuş ve bu birimler için yönetim birimleri kurulmuştur.

Bizim inceleyeceğimiz konu 6360 sayılı Kanunun ile Hatay ilinde, Antakya ilçesi ve yeni kurulan Defne ilçesinin sınırlarının belirlenmesinde yerel halkın kültürünün dikkate alınmayıp sadece coğrafi sebeplerle ilçe sınırlarının belirlenmesidir.

Antakya ve Defne İlçelerinin Sınırlarının Belirlenmesi

Şehirlerin idari ve siyasi yapısı anayasalarda yer almış, birçok kanun hazırlanmış ve kanunlar üzerinde de değişiklikler yapılmıştır.

Yerel idarelerin güçlendirilmesi, özerkliklerinin savunulması, yerinden yönetim ve demokrasi ilkelerine dayanan bir Avrupa'nın kurulması görüşüyle Avrupa Konseyince; hazırlanan Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı 1985'de kabul edilmiştir. Türkiye de Özerklik Şartını 1988 yılında imzaladı ve TBMM'de 1991 yılında 3723 sayılı yasa ile bazı maddeleri kabul edip onaylanarak 1 Nisan 1993'de yürürlüğe girmiştir.

Türkiye Özerklik Şartın birçok maddesine çekince koymuştur, bunlardan bir bölümüne ülkenin ekonomik, sosyal-kültürel yapısı ve koşulları ileri sürülmektedir. Şartın temel ilkelerinin bazıları anayasa ve diğer kanunlarca benimsenmiştir. Ülkemizin ve demokrasinin gelişimi için asıl önemli olan anayasa ve kanunlarca benimsenmiş bu ilkelerin uygulanmasına bağlı kalınmasıdır (Keleş, 1995:18).

Özerklik Şartına konan çekinceler ancak bakanlar kurulu kararı ile kaldırılabilir. Nitekim yerel yönetimlerin uluslararası yerel yönetimlere katılabilmeleri ve onlarla işbirliği yapabilmeleri konusundaki çekinceler daha sonra çıkarılan yerel yönetimler düzenlemeleri ile kaldırılmıştır (Karakılçık, 2013:46).

Yerel özerklik şartı demokrasinin gelişmesinde, yönetimde etkinlik sağlanmasında temel bir konuma sahip olan yerel yönetimlerin haklarının korunabilmesi için bir güvence oluşturur. Şartta taraf ülkelerin, yerel yönetimlerin siyasal, yönetsel ve mali yönlerden bağımsızlıklarını güvence altına almaya zorlayıcı tedbirler içerir (Keleş, 1995:4).

Yerel yönetimlerin sınırlarının belirlenmesinde, şartın 5. maddesine göre; “*mevzuatın elverdiği durumlarda ve mümkünse bir referandum yoluyla ilgili yerel topluluklara önceden danışılmadan değişiklik yapılamaz*” hükmü ile yine yerel halkların isteklerini ön planda tutmuştur. Bu madde bizimde kabul ettiğimiz bir

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

hükümdür.

6360 sayılı büyükşehir kanunu ile ülkemizde birçok belediyeler kaldırılmış ve büyükşehir belediye sınırları il sınırına getirilirken birçok yerleşim birimi de birleştirilmiştir. Bu durum Şartın 5. madde hükmü ile ters düşüp düşmediği sorunu ortaya çıkmıştır. Hükümet mevzuatın elvermediğini görüşünü savunmaktadır (Ak Parti Genel Merkezi Yerel Yönetimler Başkanlığı, 07.08.2013, www.akparti.org.tr s17). Fakat Anayasanın 90. Maddesinin son fıkrasında, “...Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. (Ek cümle: 7/5/2004-5170/7 md.) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır”. Bu hüküm gereği yapılacak yasal bir düzenleme ile uluslararası andlaşmanın yok sayılması ve bu andlaşmanın getirdiği yükümlülüklerden kaçınılması Anayasaya aykırı olacaktır.

Yerel yönetim birimlerinin birleştirilmesinde olduğu gibi köy ve beldelerin tüzel kişiliklerinin kaldırılırken bu yerleşim yerinde oturanlara söz hakkı verilmeden kanunla düzenlenmesi yerel özerklik şartı 5. madde ve Anayasanın 90. maddesine göre kanaatimce hukuka aykırıdır. Fakat Anayasa Mahkemesi aksi yönde karar vermiştir.

6360 sayılı Kanunun ile 26 yeni ilçe kurulmuştur bizim inceleyeceğimiz Hatay ilinde, Antakya ilçesi ve yeni kurulan Defne ilçesinin sınırlarının belirlenmesinde yerel halkın kültürü, demokratik tercihleri ve yerleşim yerleri arasındaki mesafelerin dikkate alınıp alınmıştır.

CHP Milletvekilleriince 6360 sayılı kanunu Anayasaya aykırılığı gerekçesi ile Anayasa Mahkemesine itiraz edilmiştir. İtiraz dilekçelerinde Antakya ve Defne ilçelerinin sınırlarının belirlenmesi ile itirazları şu şekildedir;

“Antakya ilçesinden ayrılan ve yeni kurulan Defne İlçesine bağlanan mahalleler Akdeniz, Armutlu, Elektrik ve Sümerler Mahalleri'dir. Antakya ilçesine bağlanan 41 mahalle arasında bulunmayan ve sadece 4 mahalle olarak Defne ilçesinde yer verilen mevcut düzenlemenin coğrafi açıdan dahi tutarlılık gösterdiğini söylemek mümkün değildir. Örneğin; Antakya İlçesinde yer alan Kışlasaray Mahallesi ile Defne İlçesinde yer alan Sümerler Mahallesi arasındaki mesafe 580 metredir. Aynı şekilde, Antakya İlçesinde bulunan Cumhuriyet Mahallesi, Defne İlçesinde bulunan Elektrik Mahallesine uzaklığı 700 metre; Armutlu Mahallesi uzaklığı ise 690 metredir. Hal böyle iken Defne İlçesinde yer alan Elektrik ve Sümerler Mahalleleri arasındaki mesafenin 1,5 km olması, kanuni düzenleme ile yapılan değişikliğin "oy kaygısı" ile yapıldığının çok belirgin bir göstergesidir.

Zira, 2009 Yılı Yerel Seçim sonuçlarına göre: Akdeniz Mahaltesinde CHP'ye %94,2 AKP'ye %2,8; Armutlu Mahaltesinde CHP'ye %91,7 AKP'ye %4,4; Elektrik Mahaltesinde CHP'ye %94,1 AKP'ye %3,2 ve Sümerler Mahaltesinde CHP'ye %90,2 AKP'ye %5,5 oranlarında oy

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

çıkmiştir. Antakya ilçesine bağlı olan beldelerde ise durumun aksi yönde olduğu görülecektir. Örneğin: Aksaray Mahallesi'nde CHP'ye %10,6 AKP'ye 67,7; Akbaba Mahallesinde CHP'ye 19,3 AKP'ye 54,2; Aksaray Mahallesinde CHP'ye %10,3; AKP'ye 74,1 oranında oy çıkmıştır. Tüm bu verilerden de anlaşılacağı üzere mevcut düzenleme, tamamen oy kaygılarıyla, "seçim kazanılması güç olan yerleri paylaşırabilmek" adına getirilmiştir." (Anayasa Mahkemesi, E.2013/19, K.2013/100 sayılı Kararı, erişim.14.01.2015

<http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/72e0a94c195c4789b08bba43e74c5449?excludeGerekce=False&wordsOnly=False>).

Anayasa Mahkemesinin 6360 sayılı kanunu anayasaya aykırılığı gerekçesi ile yapılan itiraza gerekçeli kararında, Antakya ve Defne ilçelerinin sınırlarının belirlenmesi kısmına gerekçesi ise;

"Kurala ilişkin gerekçede yer alan "Yeni kurulan 13 büyükşehirde coğrafya durumu, ekonomik şartlar ve kamu hizmetlerinin gerekleri göz önünde bulundurularak yeni ilçeler kurulmaktadır." biçimindeki ifadeden, Hatay ilinde büyükşehir kurulmasına bağlı olarak yeni kurulan Defne ilçesinin mahallelerinin daha etkin ve verimli bir kamusal hizmet sağlamak ve coğrafi durumları dikkate alınarak belirlendiğinin ifade edildiği, yeni kurulan Defne ilçesine bağlanan dört mahallenin coğrafi bir bütünlük oluşturduğu dikkate alındığında, düzenlemenin kamu yararı düşüncesinin dışında siyasi saiklerle yasalaştırıldığı yönünde bir kanıt da bulunmadığı anlaşıldığından kuralın, Anayasa'nın 2. ve 126. maddelerine aykırı bir yönü yoktur (Anayasa Mahkemesi, E.2013/19, K.2013/100 sayılı Kararı erişim.14.01.2015<http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/72e0a94c195c4789b08bba43e74c5449?excludeGerekce=False&wordsOnly=False>).

Hükümünü vermiştir. Bu karar ile sadece coğrafik açıdan değerlendirilme yapılmış şehir sınırları oluşturulurken yerel kültür göz önüne alınmamıştır.

SONUÇ

6360 sayılı kanun ile oluşan Antakya ve Defne ilçeleri incelendiğinde bu bölgedeki Alevi halkın bulunduğu mahalleler Defne ilçesinde toplanmış olduğu görülür. Antakya ilçesinde ise alevi nüfusu azaltılmıştır. Yeni ilçelerin girdiği ilk yerel seçim 30 Mart 2014 seçiminde Antakya ilçe belediye başkanlığı seçim sonucunda AKP 93.754 oy, CHP 68.586 oy almıştır (YSK, Sonuç, erişim 15.01.2015 <https://sonuc.yzk.gov.tr/module/sspsYerel.jsf>). Defne ilçe belediye başkanlığı seçim sonucunda AKP 2.681 oy, CHP 66.419oy almıştır (YSK, Sonuç, erişim 15.01.2015 <https://sonuc.yzk.gov.tr/module/sspsYerel.jsf>). Eğer 6360 sayılı büyükşehir yasası ile Defne ilçesi oluşturulmayıp, Defneye bağlanan köy ve mahalleler Antakya ilçesine bağlansa ve seçim sonucundaki her iki ilçenin oyları, Antakya ilçe belediye başkanlığı için kullanılmış olsa bu iki ilçede kullanılan oylar toplandığında AKP 96.435 oy, CHP 135.005 oyu olurdu. Tabi bu hesaplama yapılırken belediye başkan adaylarının

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

etkinlikleri göz önüne alınmadan sadece partilerin hesaplanmıştır.

Bu iki ilçede sınırların belirlenmesi için Defne ilçesinde referandum yapılsa idi Antakya olarak bir ilçe mi yoksa ayrı iki ilçe olmak isterler bu soruya çoğunluğu alevi olan defne halkı muhtemelen tarihi Antakya şehriden ayrılmak istemeyecektir. Alevi halkının bu şekilde Defne ilçesinde ayrılması ilerleyen zamanda aleviler üzerinde ötekileştirme problemi oluşturması da muhtemel bir sonuç olabilir.

KAYNAKÇA

1. Açıkgöz, A., 2014, “Son Yasal Düzenlemeler Işığında Büyükşehir Yönetimi İle Güvenlik Ve Zabıta Hizmetleri”, Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
2. Ak Parti Genel Merkezi Yerel Yönetimler Başkanlığı, www.akparti.org.tr (Erişim: 07.08.2013).
3. CHP Genel Merkezi Yerel Yönetimler Başkanlığı, http://www.chp.org.tr/yerel-yonetimler/pdf.kitaplar/40_soruda_yeni_buyuksehir_belediye_yasasi/40_soruda_yeni_buyuksehir_belediye_yasasi.html (Erişim: 12.08.2013).
4. CHP'nin Anayasa Mahkemesi Başkanlığına, 06.12.2012 tarihli ve 28489 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan, 12.11.2012 tarihli ve 6360 sayılı “Onüç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmialtı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” hakkında İptal İstem Dilekçesi <http://www.chp.org.tr/wp-content/uploads/2013/01/DavaDilekcesi.pdf> (Erişim: 01.02.2014).
5. Gözler, K., 2013, “6360 Sayılı Kanun Hakkında Eleştiriler” <http://www.idare.gen.tr/6360-elestiriler.pdf> (Erişim: 01.02.2014).
6. İsbir, E. G., 1986, Şehirleşme ve Meseleleri, Ocak Yayınları, Ankara.
7. Karakılçık, Y., 2013, Yerel Yönetimler, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
8. Karakılçık, Y. ve Özcan, A., 2005, “Yerellik (Subsidiarite) İlkesinin Türk Yerel Yönetim Dizgesinde Uygulanabilirliğin İrdelenmesi”, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 14(4).
9. Keleş, R., 2012, Yerinden Yönetim ve Siyaset, İstanbul, Cem Yayınevi.
10. Keleş, R., 1995, “Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Karşısında Avrupa ve Türkiye”, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 4 (6).
11. T.C. ANAYASA MAHKEMESİ, <http://www.anayasa.gov.tr/>
12. YSK, <http://www.ysk.gov.tr/>

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

(6)

Dr. Kishimzhan ESHENKULOVA*

**KAUFMAN'IN TÜRKİSTAN SİYASETİ: SÖMÜRGEÇİLİK VE İSLAM
KURUMLARININ İHMALİ**

**KAUFMAN'S POLICY IN TURKESTAN: COLONIZATION AND THE
DISREGARD OF ISLAMIC INSTITUTIONS**

ÖZ

Rus Çarlığı'nın Türkistan işgalinden sonra bölgeye Genel Vali olarak tayin edilen General Konstantin Petroviç von Kaufman'ın Türkistan'da uyguladığı İslam kurumlarını ihmal etme (*ignorirovanie*) siyaseti Türkistan tarihinde önemli bir yere sahiptir.

Bu çalışmada Kaufman'ın Türkistan'ı Rus Çarlığı'nın topraklarından bir parçası haline getirebilmek, halkı da Rus "vatandaşı" yapabilmek için hayata geçirmeye çalıştığı bölgeyi kolonize etme ve İslam kurumlarını ihmal etme siyaseti ele alınmaktadır. Kaufman'ın Türkistan'ı sömürgeleştirmede bölgenin coğrafi özelliklerine, toplumun yerleşik ve göçebelik yaşam tarzlarına göre farklı siyaset uyguladığı anlaşılmaktadır. Burada Kaufman'ın neden bu tür siyasi uygulamaya gittiği ve bu faaliyetlerinde ne derecede başarılı olduğu değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Türkistan, Rus Çarlığı, Kaufman, İslam, İslami kurumlar
JEL Kodu: I28, Z12, Z19

ABSTRACT

The first General Governor of Turkestan Konstantin Petrovich von Kaufman's policy of disregard (ignorirovanie) of Islamic institutions holds an important place in the history of Turkestan.

This paper is an overview of Kaufman's policy of colonization and disregard of Islamic institutions while attempting to implement Turkestan as a part of Russian Empire and the people of Turkestan as citizens of the Empire. Kaufman developed different policies according to the geographical features of Turkestan, the life style of nomads, and the life style of settled society. In this paper, why Kaufman used different policies in Turkestan and whether he was successful in it or not will be analyzed.

Keywords: Turkestan, The Russian Tsarist, Kaufmann, Islam, Islamic Institutions
JEL Code: I28, Z12, Z19

* Öğr. Gör. Dr., Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

GİRİŞ

Sömürgeciliğin hat safhaya ulaştığı 19. yüzyılda Türkistan, Rusya ile İngiltere'nin ele geçirmek için birbirleriyle “Büyük Oyun” diye adlandırılan büyük bir mücadeleye girdikleri bir bölge haline gelmiştir. 19. yüzyıl boyunca iki ülke arasında süregelen mücadele Rus Çarlığı'nın bölgeyi işgal ederek zafere ulaşmasıyla sonuçlanmıştır. Geyer Rusların işgal siyasetini değerlendirirken iki önemli faktörden bahseder: İlk olarak, Rus sömürgecilik yayılması sırf sömürgecilik uğuruna gerçekleştirilmedi. Bu sömürgecilik, Rusya'nın Avrupa'daki konumu üzerinde yoğunlaşan Pan-Slavcı ve emperyal Rus ideolojilerince desteklenmiştir. İkinci olarak, Orta Asya işgali, hem siyasi hem de askeri açıdan Avrupalı güçlerle rekabetle, özellikle de İngiltere ile Rusya arasındaki düşmanlıkla yakından bağlantılıydı. Bu düşmanlığın kökeni Türkmenistan ve Afganistan arasındaki toprak sınırlarıyla değil, Orta Doğu yani Boğaz'ın “hasta adamı” öldüğünde ne olacağıyla ilişkiliydi... Bu yüzden Orta Asya Rus siyaset yapımında ikincil bir rol oynamaktaydı. Önemi, işgal edilmiş toprakların taşıdığı değerden değil, Avrupa meselelerinde oynadığı rolden kaynaklanmaktaydı” (Geyer, 1987:94). Ancak Asya'ya doğru yayılmak için Rus İmparatorluğu'nun Avrupa ülkeleri, özellikle İngiltere ile olan mücadelesinde, Orta Asya'nın Çin, Afganistan ve Hindistan gibi ülkeler arasındaki jeopolitik konumu göz önünde bulundurulsa bölgenin Rus İmparatorluğu için ne derecede önem taşıdığı anlaşılmaktadır.

Türkistan'ın Ruslar tarafından işgal edilmesi ile bölgenin siyasi, ekonomik, kültürel, dini ve sosyal yapısı büyük bir değişikliğe uğramıştır. Bu işgal, belki de Türkistan tarihinde halkın her anlamda sarsıntı yaşadığı en önemli kırılma noktalarından biridir. Çünkü Türkistan halkı Rusların işgaliyle tamamen farklı kültürel ve dini değerlerle karşı karşıya kalmıştır. Rusların Türkistan'da yürüttüğü işgalci siyaseti, Türkistan halkını etkilemiş ve belli bir ölçüde günümüz Orta Asya Cumhuriyetlerinin kaderini belirlemiştir.

Rusların Türkistan'ı işgal etme siyasetinin temelleri daha Çar I. Petro zamanında Hazar Denizi'nde bir donanmanın kurulmasıyla atılmıştır. Çar I. Petro Harezmi bölgesini işgal ederek donanmasını Aral Gölü'ne nakletmeyi, oradan da Ceyhun nehri vasıtasıyla Hindistan'a inmeyi amaçlamıştır (MacGahan, 1970:29). Bu yüzden de “göçebelerin yaşadığı bozkırları bütün Asya ülkelerinin anahtar kapısı” olarak görmüştür (Kastelskaya, 1980:69). Bu işgalci siyaset ve Türkistan'a doğru ilerleme konusu daha sonraki dönemlerde iyice hızlanmış, neticede 15 Haziran 1865'te Taşkent'in alınmasıyla Rus Çarlığı Türkistan'da önemli bir zafere ulaşmıştır. Akabinde Türkistan vilayetinin kurulması hakkında Rus Çarlığı tarafından II. S. Z. No. 42373 geçici bir kanun yayınlanmış, Perovsk, Kazalı, Çimkent, Evliya Ata, Tokmok ve Pişpek'in bir kısmından oluşan Türkistan, Orenburg Askerî Bölge Ordu Komutanlığı'na (*Naçal'nik ştaba Orenburgskago voennago okruga*) bağlanmıştır. Aynı yıl, Çar II. Aleksandr'ın (1855-1881) talimatıyla Bozkır Özel Komisyonu (*osobaya Stepnaya kommissiya*) kurulmuştur. Bu komisyonun amacı işgal edilen bölgenin demografik, etnik yapısını, ekonomisini, idari ve siyasi durumunu çok sıkı bir derecede incelemek ve araştırmak olmuştur. Stat

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

sovetnik²⁹ F. K. Girs'in başkanlığındaki bu komisyon iki yıl süren çalışma sonucunda bir rapor hazırlamıştır (Girs, 1865,1866, 1882; Gluşşenko, 2010:273). Türkistan'ın kuruluşu ile ilgili meselenin detaylı bir şekilde incelenmesi için Mart 1867'de Çar II. Aleksandr'ın talimatıyla Rus Çarlığı Savunma Bakanı Dmitriy Alekseyeviç Milyutin'in (1816-1912) başkanlığındaki Özel Komite (*Osobiy Komitet*), 1) Türkistan vilayetini Orenburg Genel Valiliği'nden ayırma, 2) Batı Sibirya Genel Valiliği'ne bağlı Semipalat vilayetinin Tarbağatay sıradağlarından güneye doğru uzanan kısmını Türkistan'a bağlama, 3) Komitenin açıklamalarını göz önünde bulundurarak yeni bölgenin idarî yönetim tasarısını hazırlama, 4) Yeni bölgede, askerî bölgesel sisteme dayalı bağımsız askerî teşkilata ehemmiyet verme kararını almıştır (Palen, 1910:7-8). Komite tarafından hazırlanan rapor, 11 Nisan 1867'de Çar tarafından onaylanmış ve Bozkır Komisyonu'nun üç yıllık deneme amacı ile hazırlamış olduğu "Türkistan Genel Valiliği Vilayetlerinin Yönetimi Hakkında Geçici Kanun Tasarısı", Bakanlar Kurulu'nun oylarıyla, 14 Haziran 1867'de Çarlık tarafından onaylamıştır. Tasarıda: "Hükümetin askerî ve idarî bölünmezliği; İmparatorluğun diğer bölgelerinde faaliyette bulunan idarî yapıya yakın yüksek idarenin kurulması; Yerli halk tarafından seçilen temsilcilere siyâsî karakter taşımayacak olan işlerde iç yönetim imkânının sunulması; Rus kanunu yerleştirilinceye kadar yerli kanunun, yani şeriat ve adetlerin olduğu gibi bırakılması; Devletin çıkarlarına zarar verecek olan şeriat ve adetlerin yerel yönetimden çıkarılması; Yerli yönetimin taleplerine uygun olarak hükümet teşkilatının geliştirilmesi; Yerel duruma göre mahkemenin idareden ayrılması" gibi ifadeler yer almıştır (Proekt³⁰, 1885:43).

Türkistan bölgesinin idarî yapısı ile ilgili tasarı, Rus Hükümeti Bakanlar Kurulu tarafından incelendikten sonra kararlar alınmış, akabinde 11 Temmuz 1867'de Çar tarafından onaylanmıştır. Neticede, Orenburg ve Sibirya'dan bağımsız, Semipalat'ın Tarbağatay sıradağlarından güneye doğru uzanan bölgede Türkistan Genel Valiliği'nin kurulmasına karar verilmiştir (TsGARUZ, f. 47, op. 1. d. 41, vr. 160). Buna "Türkistan Askerî Bölgesi'nin (*Turkestanskiy voennyi okrug*)" kurulması kararı eklenmiştir. Çarlık Hükümeti, Türkistan'ı "işgal edilmiş düşman toprakları" (*zavoevannaya nepriyatel'skaya territoriya*) olarak kabul ettiğinden bu bölgeyi Rusya'nın diğer bölgelerinde olduğu gibi İçişleri Bakanlığı'na değil, Savunma Bakanlığı'na bağlamıştır (Bendrikov, 1960: 23, 26). Bu yüzden de bölgedeki Çarlık yönetimine askerler görevlendirilmiş olup, bütün faaliyetlerin bizzat sorumluluğunu üstlenebilecek ve Çar'a raporlar sunabilecek bir generalin Genel Valilik makamına tayin edilmesi kararlaştırılmıştır. Türkistan Genel Valisi'ne bölgenin savaş zorunluluğu, komşu ülkeler ile görüşmelerde bulunma, anlaşmalar yapabilme, siyâsî ve ticarî meseleleri çözme, askerî kararları alabilme gibi bütün dâhilî ve haricî siyâsî konularda sınırsız yetkiler verilmiştir (Palen, 1910:11-12). İşgal edilmiş olan bölgeyi yeniden düzenleyebilecek kapasiteye sahip, daha önce buna benzer konuda tecrübe edinmiş olan birisi tayin

²⁹ Statskiy sovetnik, 4. Derecedeki sivil rütbe anlamındadır.

³⁰ Kitabın tam ismi: *Proekt vsepoddanneşşago otçeta General-Adyutanta K. P. fon-Kaufmana I po grajdanckomu upravleniyu i ustroystvu v oblasti Turkestanskago General-Gubernatorstva 7 Noyabrya 1867 – 25 Marta 1881 g.*, St. Petersburg: Voennaya Tipografiya, 1885.

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

edilmesi gerekiyordu. Dolayısıyla da Savunma Bakanı Milyutin'in tavsiyesi üzerine Kafkasya'da askeri görevde bulunmuş, Kırım Savaşında önemli görevleri üstlenmiş, Savunma Bakanlığı'nın Kalem Müdürlüğü'nü yapmış ve o dönemlerde Kuzey Batı Genel Valisi ve Vilna Askeri bölgesinin komutanı görevinde bulunan Alman asıllı General-Adyutant Konstantin Petroviç von Kaufman (1818-1882), 14 Temmuz 1867'de Türkistan Askerî Bölgesi'nin Ordu Komutanı ve Türkistan'ın ilk Genel Valisi olarak tayin edilmiştir (Fedorçenko, 2000). Bu vesileyle bölgedeki hem askeri hem de civil iktidarı kendi elinde bulunduran Kaufman Türkistanlılar tarafından "yarım padişah" olarak sıfatlandırılmıştır. Böylece, Kasım 1867 yılında Türkistan'da Genel Vali görevine başlayan Kaufman, 1882 yılındaki vefatına kadar ona tanınmış olan geniş yetkiden yararlanarak Türkistan'ın yeniden şekillenmesinde önemli rol oynamıştır.

Rus Çarlığı'nın esas amacı, yeni işgal edilmiş olan bölgede kendi hakimiyetlerini sağlamlaştırmak ve bölgenin doğal kaynaklarından yararlanmak olmuştur. Bunun için de bölge halkının siyasi, ekonomik ve kültürel geri kalmışlığını destekleyerek tamamen zayıflayabilmesine yönelik çalışmaların yapılması öngörülmüştür. Kaufman daha ilk günlerinden itibaren yerli halkın nüfus sayımını yapabilecek, bölge sınırlarını belirleyebilecek, yerli yönetim üyelerinin seçimini organize edebilecek ve vergi tahsilatını düzenleyebilecek komisyonları oluşturmuştur. Komisyonlar çalışmalarına devam ederken göçebelere nazaran daha çok yerleşik halkın, ulema sınıfının ve hanlık idaresinin hoşnutsuzluğu ile karşılaşmıştır (Gluşsenko, 2010:275-276). Bu yüzden de Kaufman bölgeye yönelik has siyaset uygulamıştır.

Kaufman'ın Türkistan siyaseti ile ilgili çeşitli görüşler mevcuttur. Türkistan'daki faaliyetlere tanıklık edenlerden bazıları (N. P. Ostroumov, A. N. Kuropatkin, E. Schuyler, v.d.) Kaufman'ın Türkistan'da bulunduğu süre zarfında bölgeyi sömürgeleştirmede yürüttüğü siyasetinde başarılı olduğu görüşünü öne sürmüşlerdir. Bazıları (M. G. Çernyaev, F.K. Girs v.d.) ise, onun başarılı olamadığını belirtmişlerdir. Bu konu birçok bilim adamının dikkatini çekmiş ve çeşitli görüşler ortaya konmuştur. d'Encasse (1989:159) "1905 tarihinden sonraki olaylar, Kaufman siyasetinin verimli olamadığının kanıtı" olarak değerlendirmiştir. Brower (2003:27), "Kaufman'ın Türkistan bölgesi için çok önemli ve harikulade projeleri hazırladığını, ancak proje ve planlarının Türkistan gerçeklerinden uzak olduğunu, dolayısıyla da çoğu projelerinin kağıt üzerinde kaldığını" dile getirmiştir. Gluşsenko (2010:309), Kaufman'ın Türkistan yönetiminde başarılı olduğunu belirtmiştir. Ona göre, Genel Vali Türkistan'ı Rus İmparatorluğu'nun bir parçası haline getirmiştir. Kaufman'ın Rus Çarlığı'na hazırlanmış olduğu rapora ve onun çağdaşları tarafından kaleme alınmış olan hatıralara bakılırsa, Türkistan'ı Rus Çarlığı'na ait bir toprak parçası haline getirebilmek, Türkistan halkını da Rus Çarlığı'nın "vatandaşı" yapabilmek için onun büyük çabalar sarf ettiğini söylemek mümkündür.

Bu çalışmada, Kaufman'ın Rus Çarlığı'na bağlı yeni Türkistan'ı yaratabilmek için uyguladığı İslam'ı ve İslam kurumlarını ihmal etme siyaseti ile ilgili faaliyetleri değerlendirilecek ve buna bağlı olarak aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır: Kaufman ne tür Türkistan ile karşı karşıya kalmış ve bölgeyi kolonileştirmede ne tür siyasi uygulamalara başvurmuştur? Kaufman bir taraftan Rus Çarlığı'na bağlı yeni Türkistan'ı

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

yaratmak isterken, diğer taraftan da neden Türkistan halkını, İslam kurumlarını olduğu gibi burakmak istedi? Türkistan halkını Ruslaştırmak ve Hıristiyanlaştırmak için ne tür siyaseti uygulamak istedi ve ne derecede başarılı olabildi? Kaufman'ın Türkistan'da uygulamaya çalıştığı siyasetini anlamaya çalışmak, günümüz Orta Asya devletlerinin tarihi geçmişlerini anlamak açısından önem taşımaktadır.

İzole Edilmiş Türkistan

Türkistan tarihte Samaniler, Karahanlılar, Timurlular gibi birçok imparatorluğun ve hanedanlığın bulunduğu kültür ve medeniyet merkezi olarak bilinmesine rağmen, 15. yüzyılın ikinci yarısından itibaren siyasi ve ekonomik açıdan geride kalmış, sosyal, bilimsel ve kültürel bir ilerleme gösterememiştir. Oysa ki, 15. yüzyıldan yani Yeni Çağ (Rönesans) döneminden itibaren Avrupa'da felsefe, bilim, sanat ve mimari alanlarında büyük gelişmeler kaydedilmiş, *Bilimsel Devrimler* yaşanmıştır. Bunların yanı sıra deniz yollarının keşfedilmesi, coğrafi keşifler ve bu keşifler sayesinde Avrupa'ya yer altı zenginliklerin ve gereken hammaddelerin taşınmasıyla sanayi gelişmiştir. Sanayinin gelişmesi ve üretimin artmasıyla da ekonomi hızla büyümüştür. Yaşanan bu tür gelişmeler sayesinde Avrupa sadece kendi sınırları içinde kalmayıp, başka ülkelerin doğal zenginliklerinden istifade etme ve kendi çıkarları doğrultusunda kullanma amacıyla Asya, Amerika ve Afrika'ya yönelmiştir. Neticede 16. yüzyıldan itibaren Portekiz ve İspanya'nın başlattığı, daha sonra İngiltere'nin başını çektiği Emperyal Avrupa ülkeleri, 19. yüzyıla gelindiğinde işgal ettikleri ülkeleri kontrol altına alarak siyaset, ekonomi, bilim ve teknoloji gibi bütün alanlarda hakimiyetlerini sağlarken, tersine en karanlık dönemini yaşayan Türkistan bu tür gelişmelerden çok uzak kalmıştır. Tarihçiler Batı Emperyalizmi'ni "Avrupa'nın yayılması" olarak tanımlamışlardır. Daha 1800'lerin başında Avrupa dünyadaki toprağın %35'ine sahip iken 1914'te bu rakam %84.4'e kadar yükselmiştir (Headrick, 2010:1-2). 1500'lerden sonraki Türkistan'ın durumu ise, tarihçiler tarafından "izole edilmiş bir bölge" olarak değerlendirilmiştir (Voll, 1994:63). Bazıları da "durağanlık dönem" olarak kabul etmişleridir (Becker, 1968:4)

Neden Türkistan Avrupa'daki bu gelişmeleri göremedi ya da çağını yakalayamadı? Bunun birçok nedeni vardır. Özellikle üç önemli faktör Türkistan tarihinin yönünü daimi olarak değiştirmiştir. Türkistan'ın gerilemesinin en önemli nedenlerinden biri, Timurlular İmparatorluğu'ndan sonra yaşanan taht kavgası sonucunda bölgenin bütünlüğünü kaybedip Hokand, Buhara ve Hive gibi hanlıklara ayrılması. Bu hanlıklar, kabileler ve beylikler arasında cereyan eden sürekli mücadeleler. İç ve dış mücadelelerden dolayı istikrarın sağlanamamış olması, doğal olarak bölgenin bütünlüğüne zarar vermekle birlikte siyasi bütünlüğünü, yerleşik, göçebe ve yarı göçebe olan Türkistan halkının yaşam tarzını olumsuz yönde etkilemiş, kültürel faaliyetlerin ve refahın gerilemesine sebep olmuştur. Bir diğer önemli faktör, deniz ticaret yollarının keşfedilmesi ve gelişmesiyle, Doğu'yu Batı'ya, Batı'yı Doğu'ya bağlayan önemli ticaret, kültür ve medeniyet yolu olarak bilinen İpek Yolu'nun sekteye uğratılması ve tarihteki önemini yitirmesi. Buna bağlı olarak, İpek Yolu'nun üzerinden geçtiği Türkistan'ın stratejik, jeopolitik ve ticari önemini kaybederek, ekonomik açıdan

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

zayıflaması. Başka önemli faktörlerden biri ise, 16. yüzyıldan itibaren bir taraftan Rusya'nın kuzeyden güneye ve doğuya doğru yayılması, diğer taraftan da Safavilerin Şiiliği resmî bir mezhep olarak kabul etmesiyle, Türkistan'ın diğer Sunni İslam dünyasından ayrı düşmesidir. Bu durum, doğal olarak Türkistan Müslümanlarının Osmanlı ve Orta Doğu'daki Sünni Müslümanlardan ayrı kalmalarına ve bu ülkeler arasındaki siyasi, iktisadî ve kültürel ilişkilerin zayıflamasına sebep olmuştur (Voll, 1994:64; Roy, 2000:38). Buna benzer birçok sebepten dolayı Türkistan, ekonomik, siyasi, bilimsel ve entellektüel açıdan bir durgunluk yaşamıştır. Neticede Avrupa'daki ve diğer İslam dünyasındaki çağdaş gelişmeleri yakalayamamış, merkezden uzak periferi ve izole edilmiş bir bölge haline gelmiştir.

16. yüzyıldan itibaren çeşitli görevlerle Türkistan'a gelen Avrupalı ve Rus seyyahları bölgenin geri kalmışlığı ve bunun toplum üzerindeki etkisi hakkında bilgi vermişlerdir. Bunlardan biri, Hive'nin yüksek bir şahsiyetinin gözündeki kataraktı tedavi etmek için II. Katerina tarafından gönderilen Binbaşı Blankennagel, Rusya'nın Türkistan'ı egemenliği altına alma olanağı arasında şöyle bir bağ kurar: "On iki funtluk üç dört topa karşı Hive surları dayanamazlar. Hive'nin egemenlik altına alınması bize yalnız Asya'nın bu kısmı ile değil, aynı zamanda Hindistan ile de ticaretin geliştirilmesi olanağını verir. Hive'yi almak için büyük ordu göndermeye, pahalı araç kullanmaya ve kan dökmeye gerek yok". 1820 yılında Buhara'da Negri'nin diplomatik görevine eşlik eden Baron G. de Meyendorff da Buhara hakkında buna benzer bilgileri verir: "Buhara ordusu 60.000 kadar askerden, 10 kadar topçu kuvvetinden ve İran topundan ibarettir..." (Poujol, 1991). Bölge ile ilgili seyyahlar tarafından hazırlanan raporlar ve yazılar işgal öncesi çok önemli bir bilgi niteliğini taşımış ve daha sonraları işgal sırasında Çarlık bu bilgileri birer silah olarak kullanmıştır. Neticede Rus Çarlığı Türkistan bölgesinin bu tür geri kalmışlığından çok iyi bir şekilde yararlanmıştır.

Türkistan'ın geri kalmışlık durumunun çok iyi farkında olan Türkistan Genel Valisi Kaufman bütün bunları göz önünde bulundurarak ve Çarlığın kendisine vermiş olduğu geniş yetkiden yararlanarak yüksek askerî ve sivil bürokratlardan oluşan bir grup ile bölgeyi yeniden yapılandırmak için faaliyetlere başlamıştır.

Kaufman'ın Türkistan'a Rusları Yerleştirme Siyaseti

Türkistan'daki Çarlık idaresinin siyaseti, en başta kendi hâkimiyetini sağlamlaştırmak ve Rusya'nın yönetici sınıfının iktisadî çıkarlarını korumak için bu bölgenin doğal kaynaklarını kullanmaya yönelik olmuştur. Çarlık idaresinin bu amaçla izlediği siyaset sırasıyla: İdari yapıyı sağlamlaştırmak; Rusları ve Don Kazaklarını bölgeye yerleştirmek; yerleşik ve göçebe toplumun, etnik grupların özelliklerine ve yaşam tarzlarına göre farklı siyaset uygulamak; Türkistan halkının varlıklı sınıfını zayıflatmak; kültürel-iktisadî gerilemeye yol açacak politikayı desteklemek ve derebeylik³¹ ilişkilerini muhafaza etmek olmuştur.

Bunun için Kaufman ne yapması gerekiyordu? 1867 yılında toplam 15.270² mil

³¹ Derebeyi terimi, 17. ve 18. yüzyıldan itibaren büyük bir kısmı fiilen kendi başlarına buyruk kesilen ve birer hanedan kurarak devlete karşı koyan büyük toprak sahiplerinden her biri için kullanılmıştır.

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

toprağa sahip Yedisu ve Sır Derya illerinden oluşan Türkistan Genel Valiliği, Kaufman'ın döneminde 1868'de Zeravşan bölgesinin, 1873'te Amu Derya bölgesinin ve 1976'da Hokand Hanlığı'nın yerine Fergana ilinin oluşturulmasıyla valiliğin sınırları 5.380² mile genişlemiştir (Proekt, 1885:12-13). Neticede 20.650² mil toprağa sahip ve 3.150.000 halktan oluşan Türkistan bölgesinde idari yapıyı sağlamlaştırabilmek için Kaufman önemli siyasi uygulamaya yönelmiştir.

Bölgeyi kolonileştirmek için yapılan uygulamaların biri, Rusların ve Don Kazaklarının (*Cossacks*) Türkistan'a yerleşmelerini teşvik etmek olmuştur. Rusları işgal edilen bölgelere yerleştirmek devletin işgal planı ile yakından ilişkili idi (Proekt: 1885:166). Rus Çarlığı daha önce de hakim oldukları bölgelerdeki sınırları koruyabilmek ve kendi idarelerini güçlendirmek için işgal ettikleri topraklara kaleler ve köyler yapmışlardır. İlk teşebbüs 1716'da Omsk kalesinin inşa edilmesi ile başlamış ise de, 1847'den itibaren işgal edilen yerlere Rusları yerleştirme siyaseti önem kazanmış, 1867'de Türkistan Genel Valiliği'ne bağlı bölgelerde Rusların sayısı yaklaşık 24.000 iken, 1881'de 65.000'e yükselmiştir (Proekt, 1885:20). Rus ordusunun buralara yerleşmelerini daha sonra Don Kazakları, Rus köylüleri ve Rus Çarlığı'nın düzenine ve devlete karşı gelip sürgün edilen şahıslar takip etmişlerdir. Kaufman bu vesileyle Türkistan'daki idarelerini sağlamlaştırmaya çalışmıştır. Rusları ve Don Kazaklarını Türkistan'a yerleştirme siyaseti, iki yoldan gerçekleşmiştir. İlki, Türkistan'ın kuzeyinden Yedisu hattı üzerinden güneye doğru yerleştirme; ikincisi de, Sır Derya hattı üzerinden güneye doğru yerleştirme hareketi (Proekt, 1885:149). Kaufman, özellikle göçebelerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelere ve Yedisu bölgesine, Rusları yerleştirmeye daha çok önem verirken, bölgenin konumu ve Türkistan halkının yerleşim ve yaşam tarzı göz önünde bulundurularak yapılmıştır. Bir yandan göçebelerin devletçilik anlayışından uzak kabile tarzındaki hayata devam etmeleri, diğer yandan yaklaşık 15.554² mil gibi neredeyse bölgenin 3/4 kadar toprağında göçebelerin yaşamaları ve toprakların verimli olmaları buna sebep olmuştur. Bu tip yerleştirme siyasetinin Yedisu bölgesinin Valisi general G. A. Kolpakovsky'nin de belirttiği gibi idare açısından çok stratejik bir anlam taşıdığını ifade etmek mümkündür. Ona göre, "Rus yerleşiminin artması, yerli halkı Ruslaştırmada ve bölgenin diğer Rus bölgeleriyle birleşmesine yardımcı olacaktır. Devamlı Rus yerleşimi ve medeni yaşamla karşılaşmak zorunda kalan göçebeler zamanla yerleşik hayata geçeceklerdir. Yedisu'daki bu tür gelişmeler Rusya'nın diğer bölgelerinden çok ayrı kalan Sır Derya'nın kolonileşmesini kolaylaştıracaktır" (Fomçenko, 1983).

Yerleşik, yarı göçebe ve göçebelere oluşan Türkistan halkının siyasî, ekonomik ve kültürel yaşamları, yerleşim biçimlerine ve hayat tarzlarına göre şekillenmiştir. Kaufman'ın Rus Çarlığı'na göndermiş olduğu rapora göre, Türkistan'ın kuzeyinde yaşayan yaklaşık 1.600.000 nüfusun %91'ini göçebeler oluşturmuşlardır. Türkistan'ın güney bölgesinde ise 1.550.000 nüfusun %85'ini yerleşik hayata devam edenler oluşturmuştur (Proekt, 1885:15). Yerleşik halk ziraat, tarım, sulama ve zanaat işleri ile uğraşırken, göçebe halk daha çok hayvancılıkla uğraşmış ve büyük bir sahada daima hareket halinde bulunmuştur. Halkın yaşam tarzına ve dünya anlayışlarına bağlı olarak İslam dini yerleşik halk arasında daha etkili olmuş ve toplum hayatı İslami

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

değerlere, şariata göre düzenlenmiştir. Göçebe toplum ise, İslam'ı kendi hayat tarzlarında yaşanabilir derecede kabul etmiş, bununla birlikte genelde Gök Tanrıçılık inancını muhafaza etmeye çalışmışlardır (Tülbasiyeva, 2004:66). Göçebeler İslamiyet'in yanı sıra kendi adetlerine ve geleneklerine olan sıkı bağlılıklarını sürdürmüşlerdir. Her biri 10-15 akraba aileden oluşan *ayıllar* onların sosyal bütünlüğünü oluşturmuş ve bu *ayıllar aksakallar* tarafından yönetilmiştir. *Aksakallar* ise aile başçılarının meclisi tarafından seçilmişlerdir (Yemelianova, 2002: 55). Göçebelerin yaşam tarzları onlara hür yaşama ve buldukları ortama çabuk alışma gibi nitelikler kazandırmış olsa da, bir devlet kurmaktan ziyade kabileciliği ve reisçiliği ön plana çıkaran bir yapıya sahip olduklarından, Rus Çarlığı onların bu yaşam tarzlarından kendi çıkarları doğrultusunda istifade etme yoluna gitmiştir.

Her şeyden önce Rusları Çin sınırlarına yerleştirme ve asker bölüklerini oluşturma planlaştırılmıştır. Bununla dışarıdan gelebilecek tehlikeleri önlemek amaçlanmıştır. Kaufman sınırların Ruslar tarafından korunmasının idare için daha güvenilir olduğunu düşünmüştür. Kaufman'ın bir diğer teşebbüsü, hem ticari hem de siyasi açıdan stratejik konuma sahip olan Batı Çin'den Sibirya'ya, Kulca'dan Türkistan'a doğru giden ticaret yolları üzerine ve ticaret merkezlerine Rusları yerleştirmek olmuştur. Bununla ticaret yollarını ve ticareti ele geçirerek Tatarların ve Türkistanlı tüccarların faaliyetlerini ve ekonomik gelirlerini zayıflatmak istemiştir. Üçüncüsü, geniş ve verimli topraklara Rusları yerleştirerek çiftçi Rusları yetiştirme amaçlanmıştır. Bununla Türkistan ekonomisini elinde tutmak istemiştir. Kaufman özellikle Yedisu bölgesine ve göçebelerin yaşadıkları bölgelere Rusların yerleşmesini yoğunlaştırmış ve bunda ısrarcı davranmıştır. Bu davranışında önemli siyasi derinlik yatmaktaydı. Çünkü kendisinin de raporda belirttiği gibi göçebeler üzerinde çok etkili olan Tatar Müslümanlar ile Türkistan Müslümanlarının İslamî faaliyetlerini sekteye uğratmayı, göçebeleri Ruslaştırmayı ve Hıristiyanlaştırmayı amaçlamıştır. Çünkü ona göre, yerleşik Türkistanlı müslümanlara nazaran göçebeleri kendi saflarına çekmek ve asimile etmek daha kolaydır (Proekt, 1885:166-169).

Göçebeleri Asimile Etme Siyaseti

Türkistan hanlıklarında İslam medeniyeti ve geleneği devam etmekte iken Kazak, Kırgız, Karakalpak ve Türkmen gibi göçebe ve yarı göçebe halkın sosyal yapısının ve yaşam tarzlarının birçok yönden farklı olduğu bilinir. Dolayısıyla da İslam medeniyeti yüzyıllardır bu bölgede hâkimiyetini sürdürmüş olmasına, 15-16. yüzyıllarda Nakşibendî ve Yesevî tarikatları mensuplarının göçebeler arasında İslam'ı yaymaya çalışmalarına rağmen göçebe halkın İslamiyet'i kabulü 19. yüzyılda da devam etmiştir (Lapidus, 1988:419). Bu yüzden de hanlıklar sadece birbirleriyle savaşmakla kalmayıp, göçebe halkı kendi hâkimiyetleri altına almak için mücadeleye girmişlerdir. Hanlıklar ulema sınıfı ve *işanlar* vasıtasıyla İslamiyet'i yayma teşebbüslerinde bulunmuşlar ve bu çabaların sonucunda mollalar, müderrisler, *işanlar* ve dervişler göçebelerin buldukları bölgelerde mescit, mektep ve medreseler açmışlardır (Bendrikov, 1960:36).

Bir yandan bu faaliyetler devam ederken diğer yandan da ilginç bir şekilde

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

Ruslar tarafından bozkır göçebelerinin Müslümanlaştırılması teşebbüsü göze çarpmaktadır. İdil Ural ve Sibiry Müslümanlarının da katıldığı Pugaçev İsyanı'ndan sonra (1773-1775) döneminin gerektirdiği şartlara uygun davranmak zorunda kalan Çariçe II. Katerina daha önceki çarların Müslümanları, gayri-Rusları ve diğer din mensuplarını Ruslaştırma ve Ortodokslastırma politikalarından farklı olarak onlara daha ılımlı davranma siyasetini takip etmiştir (Kurat, 1987:285; Zenkovsky, 1983:15). II. Katerina, Tatarlar vasıtası ile kendileri için tehlikeli gördükleri bozkır göçebeleri arasında İslam'ı yaygınlaştırarak halkı kendi tarafına çekmeyi planlamıştır. Ayrıca bununla da kalmayıp, hanlıklarla iyi ilişkiler içinde bulunarak yine Tatarlar vasıtasıyla bozkır ve Türkistan ticaretine hâkim olmayı düşünmüştür. Orenburg şehrinin kurucularından İ. İ. Neplyuyev, Türkistan ile olan ticarî ilişkilerde aracı olarak Tatarların bozkırlara girmelerine izin vermiştir. Bu yüzden Tatar kökenli kâtiplerin, imamların, mollaların, müderrislerin, tüccarların ve seyyahların bozkırlara giderek hazine parasıyla Tatarca yayınlanmış olan Kuran'ı göçebeler arasında dağıtmaları, mescit ve mektep inşa ederek İslam'ı yaymaları Çarlık tarafından teşvik edilmiştir (Lapidus, 1988:419). II. Katerina bozkır göçebelerini Müslümanlaştırmanın kendileri için iyi bir uygulama olduğunu 1782, 1784 ve 1789 tarihli kanunlarında da bildirmiştir. Bunun neticesinde göçebeler arasında Tatarlar tarafından inşa edilmiş olan medreseler oldukça yaygınlaşmıştır. Böylece Tatarlar, Rus Çarlığı ile Türkistan'daki yerleşik halk ve göçebeler arasındaki ilişkilerde aktif rol almışlardır. Ancak Rus Çarlığı'nın asıl amacının yukarıda saydığımız faaliyetlerle halkı aydınlatmak olmadığını, üst makamda bulunan bir şahıs 1830'da Orenburg askerî valisi kont Suhtelen'e gönderdiği mektubunda: "Ben mübalağalı bir istekle hayırseverlik yaparak Kırgızları (Kırgızlar ve Kazaklar [K.E.]) Avrupa halkının geldiği noktaya kadar yükseltecek ve onları aydınlatacak kadar aklımı çelmedim. Kırgızların hep çoban ve göçebe olarak kalmalarını, ekin ekememelerini, bırakın ilim öğrenmelerini, zanaatın bile ne olduğunu bilmemelerini içten istiyorum" cümleleriyle asıl amaçlarının ne olduğunu özetlemiştir (Sembayev, 1962:10). Daha sonraki dönemlerde, özellikle Türkistan işgalinden sonra göçebelerin Müslümanlaştırılması ve Tatarlaştırılması siyaseti K. P. Kaufman, N. İ. İlminskiy ve V. V. Grigoryev gibi bölge yöneticileri ve uzmanlar tarafından Rusya için "zararlı ve tehlikeli" olarak kabul edilmiştir.

Kaufman'ın göçebeleri asimile etme ve kolonileştirme konusunda daha farklı bir uygulamaya yöneldiği anlaşılmaktadır. Çar'a sunduğu raporunda Kaufman, son yıllarda göçebelerin yaşadıkları bölgelerde İslam'ın hızla yaygınlaştığından, Türkistanlı Müslümanların, işanların ve Tatarların bunda çok büyük etkilerinin olduğundan bahsetmiştir. Ona göre, Tatarların göçebeler üzerindeki etkisi daha güçlüdür. Tatarlar göçebelerin yaşadıkları bölgede daha düzenli ve organize edilmiş İslam'ı yaymaktadırlar ve onların yaydığı İslam daha mutaassıptır. Türkistanlı Müslümanların (Sartlar) faaliyetleri daha ılımlı ve kabul edilebilir durumdadır. Türkistanlılar steplerde mektep, medreseler kurmayı ve mollalar yetiştirmeyi amaçlarken, Tatarlar ise önemli hiyerarşik rolü yaratmayı ve bununla göçebeler üzerindeki etkilerini sağlamlaştırmayı ön plana koymaktadırlar. Bununla birlikte Tatarlar Türkistan'da Hıristiyanlığa karşı faaliyetleri yürütmektedirler (Proekt, 1885:145-148). Kaufman Tatarlar ile ilgili

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

görüşüne şu şekilde devam eder: “Diğer Müslüman halklardan farklı olarak, Tatarların kültürel rolleri ortaya çıkmıştır. Tatarların Kırgız steplerinde yerleşmeleri ile beraber her ne kadar önce göçebe halk ile ticari ilişkilerde bulunmalarına rağmen, bunun İslam dininin propagandası ile devam ettiği malumdur. Neticede Tatar mollaları bozkırlarda fanatik ve kurumsallaşmış Kırgız Müslümanlığını inşa etmektedirler (Ostroumov, 1899:11-13). Bu yüzden de her ne kadar her ikisinin de Rus Çarlığı’nın çıkarları için zararlı olduklarını belirtmesine rağmen Tatarların yerine bölgede “İslam Annesi (İslam Beşiği)” olarak bilinen en mutaassıp Buharalıları tercih edebileceğini ifade etmiştir (Proekt, 1885:441). Burada anlaşıldığı gibi Kaufman hem Tatarların hem de Türkistanlı Müslümanların göçebelerin buldukları bölgelerde İslamî faaliyetlerde bulunmalarının Rus Çarlığı’nın bölgeyi sömürgeleştirmesini olumsuz yönde etkileyebileceğini, bu yüzden de onların göçebeler üzerindeki etkilerini zayıflatmak için gerekenin yapılmasını önemle belirtmiştir.

Her konuda göçebeler (Kırgız ve Kazaklar) ile benzerliklerinin olması nedeniyle Tatarların bölgede bulunmalarının çok zararlı olduğunu düşündüğünden daha göreve başladığı ilk yıllardan itibaren Ufa Müftiyatı tarafından bölgeye gönderilmiş olan mollaları geri göndermiş, onların dini faaliyetlerini hep ertelemiştir (Proekt, 1885:207; Znamensky, 1900:12). 4 Mart 1880 yılında da müftüyatın Türkistan’da faaliyetlerini sürdürmesini resmi şekilde yasaklamıştır (Arapov, 2001:293). Ancak Kaufman ilginç bir şekilde idarenin göçebeler üzerinde hakimiyetlerini sağlayabilmek ve onları “terbiye etmek” için belli bir derecede Türkistanlı Müslümanların faaliyetlerini desteklemenin kendi çıkarları için daha faydalı olabileceğini ileri sürmüştür (Proekt, 1885:139). Diğer taraftan da Türkistan’daki bütün İslamî kurumları ihmal etmeyi ve olduğu gibi bırakarak kendiliğinden zayıflaması için gereken ortamı sağlamayı temel ilke edinmiştir. Bu yüzden de işgal öncesi faaliyette bulunan Rus Hükümeti ile Türkistan’daki İslamî kurumlar arasındaki resmi ilişki ve temasların hepsini iptal etmiştir (Barthold, 1927:124).

Neticede Kaufman 1867’den itibaren göçebeleri kolonize etme siyasetine daha çok önem vermiş, buna bağlı olarak hem Tatarların bozkırlardaki ve Türkistan’daki faaliyetlerine karşı çıkmış, hem de Türkistan’daki mektep ve medreselerin “olduğu gibi bırakılmasını ve ihmal edilmesini” ön görmüştür. Onun bu şekilde tedbirler almasında iki önemli konu yatmaktadır. Birincisi, Türkistan toplumunun dinî hayat tarzının “çok iyi organize edilmiş” olan eğitim kurumları ve İslam ile “özdeşleşmiş” olması; ikincisi ise, bazı Rus bürokratlarının 19. yüzyıldan itibaren Tatarlar arasında oluşmaya başlayan aydınlar grubunun yenileşme hareketlerini Rus idaresi için ileride bir tehdit olarak görmesidir (Eshenkulova, 2007:66). Dolayısıyla da bir taraftan Tatarların bölgedeki faaliyetlerini zayıflatmaya çalışırken, diğer taraftan da Türkistan Müslümanları için Türkistan’daki bütün İslamî kurumları ihmal etme siyasetini kullanmıştır. Bu şekile göçebeler üzerinde daha hızlı etki edebileceklerini ve onları kolonize etme faaliyetlerinin kolaylaşacağını düşünmüştür.

İslamî Kurumları İhmal Etme Siyaseti

Kaufman’ın İslam Kurumlarını ihmal etme siyaseti ve buna bağlı olarak onun bu

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

kurumları görmezlikten gelerek olduğu gibi ihmal mı ettiği, yoksa tam tersine müdahale mi ettiği sorusu tartışılan konulardan biridir.

Aslında işgalin ilk yıllarında Rus idaresinin Türkistanlı müslümanlar ve din adamlarıyla ne tür ilişki içerisinde olması gerektiği konusunda çeşitli görüşler ortaya çıkmıştır. Orenburg Genel Valisi Kriyanovsky hükümete din adamlarının Türkistan halkı arasında anti-Rus propagandasını yaptıklarını, Rus idaresine ve orduya karşı savaş organize ettiklerini belirterek, onların bütün faaliyetlerini sınırlama ve halk üzerindeki etkisini sekteye uğratma önerisinde bulunmuştur. Çernyayev ise, Rus hükümetini Rus idaresine yakınlaştırmak için Türkistan ulema sınıfıyla işbirliği yapmaya davet etmiştir. 1865'te Türkistan vilayetine vali atanan Çernyayev, bu görevi sırasında Müslüman din adamları ile liberal bir ilişkide bulunmuştur (Gluşsenko, 2010:425).

Kaufman Türkistan'a geldikten sonra 1867 yılının sonlarında halk arasında bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında kadıları ve *aksakalları* halkın kendilerinin seçebileceği hakka sahip olduklarını, dini işlerine, geleneksel ve şer'î mahkemelere yeni idarenin karışmayacağını bildirmiştir (Gluşsenko, 2001:121). Bilindiği gibi Rus işgalinden önce Türkistan'da *kadı-kalyan* han veya emirler tarafından tayin edilmiştir. Taşkent'in kadısı, müftüsü da Hokand Hanı, kuşbeği veya bek tarafından yarlıkla göreve atanmıştır. Bu şekilde Kaufman ve idaresi kadıların halk oylarıyla seçildiğinde ulema sınıfının halk üzerindeki etkisinin azalacağına inanmışlardır (Sartori, 2009).

22 Ocak 1968 yılında da Kaufman Türkistan'daki din adamlarından, alimlerden ve nüfuzlu insanlardan yani ulema sınıfından oluşan bir grubu davet ederek onlarla görüşme yapmıştır. Bu görüşmesinde Kaufman yeni idareye karşı gelmeyecekleri takdirde kendilerinin de onların iç işlerine karışmayacaklarını ifade etmiştir (Litvinov, 1998:56). Bununla baştan itibaren Kaufman Rus idaresinin asırlardır devam etmekte olan yaşam tarzını değiştirmeyeceğini bildirerek bir yandan yerli halkın takdirini kazanmaya çalışmış, diğer yandan da halk üzerinde nüfuzlu olan ulema sınıfıyla iyi geçinerek onları kendi etkileri altına almaya çalışmıştır. Bu yüzden de şeriat ve halk mahkemeleri Kaufman döneminde küçük bir değişiklikler hariç eskiden olduğu gibi faaliyetlerine devam etmişlerdir (Asanova, "Ruskoe.."). Çünkü raporunda da belirttiği gibi ulema sınıfı, müderrisler, şeyhulislam ve kadılar siyasî bir role sahiptiler (Proekt, 1885:242-243). Onların iç işlerine doğrudan müdahale ettiklerinde halkın ve yüksek tabakanın nefretini kazanacaklarını anlayan Kaufman pasif fakat çok önemli siyasi uygulamayı seçtiği anlaşılmaktadır. Kaufman uyguladığı siyaset sayesinde eğer İslam kurumları yeni idare tarafından desteklenmezse, bu kurumların kendiliğinden çökeceğine, ulema sınıfının yerli halk üzerindeki etkisini ve otoritesini çok çabuk bir şekilde kaybedeceğine, neticede İslamın yerini daha "gelişmiş" olan Ortodoks medeniyetinin alacağına inanmıştır. Siyasetini gerçekleştirebilmek için de iki konuya önem vermiştir. Bunlardan biri, Rus idaresine karşı siyasi güce sahip olan üst tabaka müslümanların yani din adamları, alimler, kadılar ve benzerlerinin ekonomiye dayalı olan gücünü zayıflatmak olmuştur (Galuzo, 1920:30). Bunun için de Rus idaresi arazi reformu teşebbüsünde bulunmuştur. İkincisi ise, kültürel ve manevi gücün temelini oluşturan mektep ve medreselerin faaliyetlerini ihmal etmek ve olduğu gibi bırakmak olmuştur.

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

Kaufman daha 1868 yılının başlarında bölgedeki araziler üzerinde incelemelerin yapılması için bir komisyon oluşturmuştur. Komisyon göçebelerin yaşadıkları bölgelerde arazilerin şu ya da bu kabileye ait olup herkesin kullanılabileceğini ve çok az sayıda insanın araziye sahip olduklarını, yerleşik bölgelerde ve hanlıklarda ise bu durumun daha farklı geliştiğini bildirmiştir. Ancak bu incelemelere dayalı hazırlanan projeler Rus hükümeti tarafından destek görmemiştir (Gluşenko, 2010:383-384). Yerleşik toplum tarafından kullanılan arazileri, işgal öncesi genel itibarıyla şu şekilde tasnif etmek mümkündür: 1) *Mülk-i hürr*, yani tamamen yer sahibine ait olan ve vergiden muaf olan araziler. 2) *Vakıflar*, yani yer veya mülk sahibinin dini kurumlara, özellikle medreselere vakfettiği araziler. 3) *Emlak*, yani devlete ait yerler olup, arazileri kullananlar hanlığa vergi ödemekle mükellef olmuşlardır. Kaufman döneminde hanlıklara ve emirliklere ait olan araziler Rus idaresinin eline geçmiş ve halk tarafından kullanılan bütün araziler de vergiye bağlanmıştır. Bu tür gelişmeler zayıf olan ekonomik gücün doğal olarak daha da zayıflamasına neden olmuştur.

Çarlık idaresinin Türkistan'daki siyasi, ekonomik ve kültürel yapıyı anlama ve bölgeyi yeniden yapılandırma sürecinde geliştirdiği siyasetin biri, Türkistan halkının eğitim sisteminin durumunu açıklığa kavuşturmak ve bu sisteme karşı kendi tavırlarını netleştirmek olmuştur. Bölgede halk eğitimine önem vermenin gerekliliğini Kaufman "Ancak halk eğitimi bölgeyi manevî olarak işgal edebilir. Bunu ne silah ne de kanun başarabilir. Sadece ve sadece okullar yapabilir" cümleleriyle özetlemiştir (Ostroumov, 1899:54-55). Ona göre, işgal edilen bölgeyi İmparatorluğun bir parçası haline getirebilmek, halkı Rus "vatandaşı" yapabilmek, Ruslaştırmak ve Hristiyanlaştırmak için İmparatorluğun çıkarları doğrultusunda faaliyette bulunabilecek eğitim kurumlarının açılması şarttı. Bendrikov bu tür syasi yaklaşımı, işgal sonrası faaliyete geçen eğitim sistemini "sömürgecilik siyasetine hizmet eden bir araç" olarak tanımlamıştır (Bendrikov, 1960:27).

1869-1870 senelerinde Rusya Halk Eğitimi Bakanı Kont D. A. Tolstoy, Volga, Ural, Sibiry ve Kırım halkları arasında ilkokulları yaygınlaştırma tasarısı hazırlamıştır. Bu tasarıda yer alan temel görüş "ülkede yaşayan bütün gayri-Ruslara karşı uygulanan eğitim siyasetinin nihaî amacı, onları Ruslaştırmak ve Rus halkına yakınlaştırmak (*sblizhenie*) olmalıdır" şeklinde ortaya konulmuştur (TsGARUZ, f. 47, d. 382). 1870 senesi Mart ayında N. İ. İlminski'nin sistemini yaymak amacıyla Halk Eğitimi Bakanlığı tarafından hazırlanan tasarı, "Rusya'daki gayri-Rusların Eğitimleri ile İlgili Tedbirler" başlığı altında kanunlaştırılmıştır (Bendrikov, 1960:63). Halk Eğitimi Bakanlığı'nın bu kararları büyük bir yankı bulmuştur. Ancak K. P. Kaufman, Rus Çarlığı'nın kendisine vermiş olduğu yetkiden istifade ederek Halk Eğitimi Bakanlığı tarafından hazırlanmış olan tasarımı uygulamamıştır. Halk Eğitimi Bakanlığı tarafından bölgeye geniş çapta araştırma yapabilecek bir uzman da gönderilmediğinden, 1870'te K. P. Kaufman'ın talimatıyla özel kalemi M. İ. Brodovskiy'nin başkanlığında, A. L. Kun, Vigilyansky, Kostenko ve Bahmetev'in katılımlarıyla Taşkent'te Özel Komite (*Osoby Komitet*) oluşturulmuştur (Znamensky, 1900:37-37). Bu komite tarafından hazırlanmış olan "Türkistan'da Eğitim Kurumu ve Halk Eğitiminin Oluşturulması Planı" K. P. Kaufman tarafından gözden geçirildikten sonra reformlarla ilgili diğer tasarılarla birlikte

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

1873 yılının sonlarında Çarlık Hükümeti'ne sunulmuştur (Proekt, 1885:435). Tasarıda: “Rusların çıkarları doğrultusunda halkı Rus devletinin temelleriyle bütünleştirmek, halk bünyesinde vatandaşlık ilkesini ve dayanışmayı, halkın eğitimini ve iktisadını geliştirmek gerekir. Bununla beraber halkın dinî inançlarına dokunmamaya ve okulların dinî karakter taşımasına dikkat edilmelidir...” gibi görüşler yer almıştır. Devamında Türkistan halkının çocuklarının Rus çocukları ile beraber eğitim almaları konusu ısrarla vurgulanmıştır. Çünkü “bu durum, işgal edilen bölgenin asimile edilmesinde iyi bir netice verecektir” (TsGARUz, f. 47, op. 1, d. 4085, vr. 7-9; Gramenitsky, 1896:4-5).

Kaufman ve Özel Komite, Türkistan Müslümanları arasında hoşnutsuzluk ve çalkantı yaşanmaması için, klasik İslam eğitim kurumlarını olduğu gibi bırakmayı ve karışmamayı tercih etmişlerdir. Sadece mektep ve medreseleri gözetlemeyi amaçlayan idare, Müslümanların kendi dinî yönetimlerini kurma yönündeki girişimlerini de reddetmiş, zayıflatmaya çalışmıştır. Kaufman bunlarla da yetinmeyip, “Rusya'nın tehlikeli ve kuvvetli düşmanları” olarak saydığı Tatarların bölgedeki faaliyetlerine, İslam'a ve İslam kurumlarına karşı Türkistan'da Rus eğitim kurumlarının ve Rus-Tuzem okullarının açılması konusunda büyük çaba sarfetmiştir.

Kaufman neden bu tür siyasî uygulamaya gittiğinin en önemli sebeplerinden biri olarak, Türkistan toplumunun hayat tarzının İslam kurumları ve gelenekler üzerine kurulmuş olduğunu belirtmiştir. Varlıklı tabakanın, ulema sınıfının ve din adamlarının etkin olduğu İslam kurumları ve eğitim sistemi bu bölgede yüzyıllardır devam etmekteydi ve bu düzen toplum tarafından kabul edilmişti. Ayrıca medreseler bir bilim merkezi olma yanı sıra halkın yaşam tarzını şekillendiren, işanların, molların, din alimlerinin, müftülerin, kadıların, reislerin, devlet büyüklerinin ve halk arasında büyük nüfuza sahip insanların yetiştiği büyük bir kurumdu. Medreseler halk gözünde önemli bir yere sahipti ve hanlıkların devlet sistemi İslam temelleri ve şeriat üzerine kurulmuştu. Bu yüzden de medreseler hem dini hem de siyasî özellik taşıyordu. Kaufman Çar'a sunduğu raporunda İslam eğitim kurumlarının öneminden bahsederken “Türkistan'da yeni eğitim sistemini kurmaya çalıştıklarında “çok iyi organize edilmiş bir eğitim sistemi ile kaşrı karşıya kaldıklarını” bildirmiştir. Ona göre “medreseler, İslam'ı yayma merkezi olarak önemli bir siyasî role sahiptir. (Proekt, 1885:432-433). Dolayısıyla da ulema sınıfının ve toplumun Rus idaresine karşı nefretlerini uyandırmamak için bu kurumları “ihmal etme ve olduğu gibi bırakma” siyasetini uygulamıştır. Çünkü Kaufman'a göre, bu okulları gözetimsiz ve hükümetin maddî desteği olmaksızın kasıtlı olarak ihmal etmek, bu klasik eğitim kurumlarının kendiliğinden zayıflamasına ve ortadan kalkmasına neden olacak en sağlam yöntemdir (Proekt, 1885:437-438).

Genel Vali, İslam kurumlarına dokunmadan medreselerin, vakıfların ve diğer gelirlerin zayıflamasını sağlamayı, yerli halkın ihtiyaçlarını farklı yollarla karşılamayı öngörmüştür. Böylece, bu konuda Çar II. Aleksandr'ın kendisine tanıdığı geniş hak ve yetkilerden yararlanan Kaufman, Halk Eğitimi Bakanlığı'nın Türkistan'daki bütün Rus okullarının, mekteplerin ve medreselerin Halk Okulları Müfettişliği'ne bağlı olması gerektiğiyle ilgili kanuna uymamış (*Svod Zakonov*, c.11, no.91), Rus bürokratlarının medrese ve mekteplere karışmasına izin vermeyerek, kendi düşüncelerinin Çarlığın

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

bölgedeki siyasî varlığı açısından daha umut verici olduğunu düşünmüştür. Her ne kadar Kaufman döneminde mektep ve medreseleri müfettişliğe bağlama meselesi gündeme getirilmiş ise de, buna benzer tekliflerin tümünü reddetmiş ve vefatına kadar da İslam kurumlarını ihmal etme görüşünde ısrarcı davranmıştır.

Böylece Kaufman bir taraftan bölgedeki klasik İslam kurumlarını ve eğitim sistemini ihmal ederek ortadan kaldırmaya çalışırken, diğer taraftan da Türkistan'da yeni bir eğitim sistemini oluşturmayı planlamıştır.

Türkistan'da yeni bir Eğitim Kurumu İdaresi'nin kurulmasını amaçlayan Kaufman'ın talimatıyla, Taşkent'te oluşturulan Özel Komite tarafından "Türkistan'da Eğitim Kurumu ve Halk Eğitimi'nin Oluşturulması Planı" hazırlanmıştır. 1873'te Çarlığa sunulan bu tasarıda "Rus İmparatorluğu'nun çıkarları için bölgede yerli çocuklar ile Rus çocukları için aynı okulların açılması ve onların beraber eğitim almalarının sağlanması gerekir. Çünkü bu durum "işgal edilen bölgenin asimile edilmesinde iyi bir netice verecektir" ifadeleri yer almıştır (TsGARUz, f. 47, op. 1, d. 4085, vr. 7-9; Gramenitsky, 1896:4-5).

Türkistanlıların ve Rusların aynı yerde eğitim görmeleri için kazalardaki, şehirlerdeki, Don Kazakları ve Rus köylerindeki 4 yıllık halk okullarının kullanılması öngörülmüştür. Kaufman, Savunma Bakanı Milyutin'e tasarıyı sunarken, bölgedeki halkın yaklaşık 2/3'sinin göçebelerden oluştuğunu bildirerek kendi görüşlerini şu şekilde ifade eder: "Bu göçebe halkı Ruslara yakınlaştırmak daha kolaydır. Zaman geçirmeden göçebeler arasında Rusya vatandaşlığını yaymak gerekir. Onları medenî halkların ailesine katmak Rus Çarlığı'nın "insanlık borcudur". Diğer taraftan Ruslar göçebeleri İslam'ın etkisinden arındırıp kendilerine yakınlaştırmalıdır" (TsGARUz, f. 47, d. 57). Kaufman bozkırlarda okullar açabilmek ve bu okullara öğretmenler yetiştirebilmek için de Taşkent'te bir Öğretmen Okulu'nun açılması gerektiği görüşünü öne sürmüştür.

Bu tasarıda, göçebelerin ve yerli halkların eğitimleri, halk okullarında zanaat derslerine önem verilmesi; Rus çocuklarına genel eğitimin verilmesi ve gayri-Ruslar ile aynı yerde eğitim alabilmeleri; Rus bürokratlarının, tüccarlarının ve diğer devlet adamlarının çocuklarının *gimnazyum*da genel eğitim almalarının gözden geçirilmesi; kızların okullara teşvik edilmeleri gibi birçok konu ve Türkistan'daki okulların idarî yapıları hakkında tavsiyeler yer almıştır. Neticede Kaufman'ın Türkistan'daki 15 yıllık görevi süresince Türkistan'da 60'a yakın okul, Taşkent ve Almatı'da (Verniy) olmak üzere iki erkek, iki kız *gimnazyumu* açılmıştır (Eshenkulova, 2007)

Kaufman'ın İslam kurumlarını ihmal etme ve görmezden gelme uygulamasına karşı çıkanlar olmasına rağmen, onu destekleyenlerin yazılarından bu düşüncesinde yalnız olmadığı anlaşılmaktadır. V. V. Grigoryev (1816-1881), N. İ. İlminsky'nin kendisi gibi misyoner öğrencisi N. P. Ostroumov'a (1846-1930) yazdığı 29 Eylül 1877 tarihli mektubunda "Kaufman'la bazı görüş ayrılıkları olmasına rağmen, birçok konuda onunla aynı görüşü paylaştığını, ayrıca Türkistan Müslümanlarına karşı aynı duyguyu beslediklerini, Kaufman'ın mektep ve medreseler için uyguladığı "karışmama ve ihmal etme" siyasetini benimsediğini" açıklamıştır. O, mektubunda "Müfettişin mektep ve medreseleri gözetleme sorumluluğunu almaması taraftarıyım. Aksi halde müfettişler

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

halkın dinî eğilimlerine ve çıkarlarına ihtimam göstermek zorunda kalacaklardır” diyerek kendi görüşünü belirtmiştir. N. İ. İlminsky de N. P. Ostroumov’a mektep ve medreselere önem verilmemesi ve olduğu gibi bırakılması, onların yerine Rus-Yerli (*Russko-tuzemniye şkoli*) okulları açmaları gerektiği tavsiyesinde bulunmuştur. İlminsky’e göre, Rus-Yerli okullarını medreselere karşı kullanmak mümkündür. Ayrıca o, Ostroumov’un medreselere tabii bilimler ile ilgili dersleri sokmamasını ve buralarda her hangi bir reform teşebbüsünde bulunmamasını önermiştir. Ona göre, bu bilimler halkın millî şuurunu uyandıracaktır. Bu da Rus Çarlığı’na karşı bir silah olarak geri dönecektir (Znamensky, 1900:101).

Neticede, Kaufman döneminde idare kontrolü dışına bırakılan İslam Kurumlarının vakıf gelirlerine mütevellî ve medrese reislerinin el koymalarından, müderrisler ile talebelerin bu durumdan hoşnut olmadıklarını açıkça dile getirmelerinden ve en iyi medreselerin bile binalarının bakımsız bırakılmasından “Kaufman Planı’nın” belli bir derecede başarıya ulaşmış olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumu Kaufman Çar’a sunduğu raporunda “Timurlular devri özellikle Uluğ Bey sonrası dönemden beri gerilemeye yüz tutmuş olan mektep ve medreseler daha da gerilemiştir ki, medreselerdeki müderrisler talebelere daha fazla hale gelmiştir” şeklinde değerlendirmiştir (Proekt, 1885:438).

SONUÇ

Kaufman dönemi aslında Rus Çarlığı için Türkistan’da işgal sonrası sömürgeciliği yapılandırma ve oluşturma dönemidir. Tamamen farklı kültüre, dini anlayışa, yaşam tarzına sahip olan Türkistan ve Türkistan halkıyla karşı karşıya kalan Kaufman ve onun yardımcıları için bu bölgeyi Rus çıkarları doğrultusunda hemen kontrol altına almak kolay olmamıştır. Ancak buna rağmen Kaufman’ın Taşkent’te modern bir Rus idaresini yapılandırma ve Schuyler’in (2003) kitabında tasvir ettiği gibi modern bir Taşkent’i kurma çabası onun başarılı, kabiliyetli bir idareci ve organizatör olduğunu kanıtlamaktadır. Kaufman bir yandan Taşkent’i her şeyiyle St. Petersburg’un küçük bir parçası yapmaya çalışırken, diğer taraftan da Türkistan’ın varlığının temelini oluşturan halkı ve halkın en önemli ve asırlardır bu bölgede süregelen İslam kurumlarını ve değerlerini görmezlikten gelerek ihmal etmeye çalışmıştır. Onun uyguladığı siyaset pasif bir siyasettir, fakat çok önemlidir. Bu ikilemli, yani zaman zaman Kaufman’ın kendisini bile bir dilemmaya sokabilecek bir siyaset. Kaufman İslam kurumlarına müdahale etmeyerek hem halkın hem de ulema sınıfının takdirini kazanmaya çalışmış, öte yandan da bu kurumların kendiliğinden çökmeleri ve çözümleri için gereken bütün ortamları hazırlamıştır. Bu da Müslüman toplumu ve İslam kurumlarını hem ihmal ettiği hem de “fark ettirmeden” müdahale ettiği anlamına geliyor. Bu durum, Kaufman’ın bölgede Hıristiyan misyonerlerin misyonerliğine karşı geldiği, fakat aynı zamanda da Türkistanlıları Ruslaştırmak ve Hıristiyanlaştırmak için sarfettiği çabalarına benzemektedir.

Kaufman bölgenin coğrafi özelliklerine ve toplumun yapısına göre Rus Çarlığı’nın çıkarları için özel bir siyaset uygulamıştır. Bu da onun çok başarılı bir siyasetçi ve yönetici olduğunun göstergesidir. Onun döneminde Türkistan idaresince

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

hazırlanan birçok proje ve tasarı Rus Çarlığı tarafından reddedilmiş ve kağıt üzerinde kalmıştır. Buna rağmen kendi raporlarına, onun döneminde yazılan hatıralara ve arşiv materyallerine bakılırsa, bazı projelerini kendine verilmiş olan yetkilerden istifade ederek gerçekleştirebildiği anlaşılmaktadır.

Rus Çarlığı'nın çıkarları için onun Türkistan'daki başarısı Türkistan ve Türkistan toplumu açısından bakıldığında çok da iç açıcı değildir. Çünkü zaten çağını yakalayamamış ve geride kalmış Türkistan toplumu için sancılı ve sarsıntılı en büyük kırılma noktasıdır. Sadece siyasi ve ekonomi açıdan sömürülmüş bir toplum değil, hem dini, hem kültürel hem de sosyal yapısı bakımından asimile edilmeye ve çözülmeye başlayan bir toplumdur. Kaufman'ın dönemi de, Türkistan toplumunun özünün çözülmesine sebep olan ilk semerelerin atıldığı bir dönemdir.

KAYNAKÇA

1. Arapov, D. Ju. (2001), *İslam v Rossijskoj imperii (zakonodatel'nye akty opisania, statistika)*, Moskova: IKC "Akademkniga".
2. Asanova, S. "Russkoe kolonial'noe upravlenie v Turkestane glazami vostokoveda", <http://www.ia-centr.ru/expert/831/> (erişim tarihi: Şubat, 2015).
3. Barthold, V. V. (1927), *İstoriya kul'turnoy jizni Turkestana*, Leningrad.
4. Becker, S. (1968), *Russia's Protectorates in Central Asia: Bukhara and Khiva, 1865-1924*, Cambridge & Massachusetts: Harvard University Press.
5. Bendrikov, K. E. (1960), *Oçerki po istorii narodnogo obrazovania v Turkestane (1865-1924 godı)*, Moskova: İz. APN RSFSR.
6. Brower, D. (2003), *Turkestan and the Fate of the Russian Empire*, London & New York: Routledge Curzon.
7. *Central Asia in Historical Perspectives*, (1994), ed. by B. F. Manz, Boulder-San Francisco- Oxford: Westview Press.
8. d'Encasse, H. C. (1989), "Organizing and Colonizing the conquered Territories", *Central Asia 120 Years of Russian Rule*, ed. by E. Allworth, Durham and London: Duke University Press.
9. Eshenkulova, K. (2007), *Modern Bilimlerin Türkistan'a Giriş (1800-1917)*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
10. Fedorçenko, V. İ. (2000), *İmperatorskiy dom. Vıdayuşşiesya sanovniki: Entsiklopediya biyografiy*, cilt 1, Krasnoyarsk-Moskova 2000, nak. <http://whp057.narod.ru/kaufman-kp.htm> (erişim tarihi 2/21/2013).
11. Fomçenko, A. P. (1983), *Russkiye poseleniya v Turkestanskom kraye v kontse XIX-naç. XX v.*, Taşkent.
12. Galuzo, P. G. (1929), *Turkestan-Kolonia, Oçerk istorii Turkestana ot zavoevaniya russkimi do revolyutsii 1917 goda*, Moskova.
13. Geyer, D. (1987), *Russian Imperialism: The Interaction of Domestic and Foreign Policy 1860-1914*, Yale University Press.

http://www.turansam.org

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

14. Girs, F. K. (1882), *Otçet revizuyuşşago po Visoçayşemu povelenyu, Turkestanskiy kray, Taynago Sovetnika Girs, St. Petersburg.*
15. Girs, F. K., *Dnevnik 1865 goda: Puteşestviye po Kirgizskim stepyam.*
16. Girs, F. K., *Dnevnik 1866 goda: Puteşestviye v Turkestan.*
17. Gluşşenko, E. A. (2001), *Geroi İmperii: portreti rossiyskih kolonial'nih deyateley, Çelyabinsk.*
18. Gluşşenko, E. A. (2010), *Rossia v Sredney Azii: zavoevaniya i preobrazovaniya, Moskova.*
19. Gramenitskiy, S. M. (1896), *Oçerk razvitiya narodnago obrazovaniya v Turkestanskom kraye, Taşkent.*
20. Headrick, D.R. (2010), *Power over Peoples: Technology, Environments, and Western Imperialism, 1400 to Present, Princeton University Press.*
21. Kastelskaya, Z. D. (1980), *İz istorii Turkestanskogo kraya (1865-1917), Moskova: Nauka.*
22. Kurat, A. N. (1987), *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar, Ankara: TTK.*
23. Lapidus, İ. M. (1988), *A History of Islamic Societies, Cambridge University Press.*
24. Litvinov, P.P. (1998), *Gosudarstvo i İslam v Russkom Turkestane (1965-1917). Po arhivnim materialam, Elets.*
25. MacGahan, J. A. (1970), *Türklere Karşı Rus Vahşeti*, terc. [Kolağası Ahmed], haz. M. Nalbandoğlu, İstanbul: Muhit Yayınları.
26. Ostroumov, N. P. (1899), *Ustroitel' Turkestanskago kraya general-adyutant Konstantin Petroviç fon Kaufman, Liçniye vospominaniya N. Ostroumova, Taşkent.*
27. Palen, K. K. (1910), *Kraevoye upravleniye, Otçet po revizii Turkestanskago kraya, proizvedennoy po Visoçayşemu povelenyu Senatorom Gofmeysterom Grafom K. K. Palenom, St. Petersburg: Senat Tipografiya.*
28. Poujol, C. (1991), "1700-1840 Yılları Arasında Orta Asya'daki Rus Gezginleri Sömürge Öncesi Bilginin Niteliği ve İşlevi", *X Türk Tarih Kongresinden Ayrı Basım*, Ankara: TTK Basımevi, s. 759-763.
29. *Proekt vsepoddanneşşago otçeta General-Adyutanta K. P. fon-Kaufmana I po grajdanckomu upravleniyu i ustroystvu v oblastyah Turkestanskago General-Gubernatorstva 7 Noyabrya 1867 – 25 Marta 1881 g., (1885), St. Petersburg: Voennaya Tipografiya.*
30. Roy, O. (2000), *Yeni Orta Asya ya da Ulusların İmal Edilişi*, terc. M. Moralı, İstanbul: Metis Yayınları.
31. Sartori, P. (2009), "An Overview of Tsarist Policy on Islamic Courts in Turkestan: Its Genealogy and its Effects", *Cahiers d'Asie Centrale*, s. 477-507, <http://asiacentrale.revues.org/1293> (erişim tarihi: Ocak 2015).
32. Schuyler, E., *Türkistan Seyahatnamesi*, terc. Kolağası Ahmed, yay. haz. A. Ahmetbeyoğlu v.d., İstanbul: Tarih ve Taibat Vakfi, 2003.

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

33. Sembayev, A. İ. (1962), *İstoriya Razvitiya Sovetskoy Şkolu v. Kazaxstane*, Alma-Ata.
34. *Svod Zakonov (Düstur)*, cilt 11, Madde No. 91.
35. TsGARUZ, f. 47, d. 382.
36. TsGARUZ, f. 47, d. 57.
37. TsGARUZ, f. 47, op. 1, d. 4085, vr. 7-9.
38. TsGARUZ, f. 47, op. 1. d. 41, vr. 160.
39. Tülbasiyeva, L. (2004), *Kazakların Yaşam Estetiği*, Ankara: TTK.
40. Voll, J. O. (1994), "Central Asia as a Part of the Modern Islamic World", *Central Asia in Historical Perspective*, ed. by B. F. Manz, Boulder-San Francisco-Oxford: Westview Press, pp. 62-81.
41. Yemelianova, G. M. (2002), *Russia and Islam a Historical Survey*, London.
42. Zenkovsky, S. A. (1983), *Rusya'da Pan-Türkizm ve Müslümanlık*, terc. İ. Kantemir, İstanbul: Üçdal Yayınları.
43. Znamensky, P. V. (1900), *Uçastiye N. İ. İlminkago v dele inorodçeskago obrazovaniya v Turkestanskom kraye*, Kazan.

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

(7)

Öğr. Gör. Cengiz GÜNEY*

**KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK ALANLARI AÇISINDAN
ÇEVRE MUHASEBESİ
ENVIRONMENTAL ACCOUNTING
IN TERMS CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY AREAS**

ÖZ

İnsan ihtiyaçlarını karşılamak için üretim yapan işletmeler, kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri ile de toplumsal bazı ihtiyaçları karşılama çabası içerisinde. Çevre muhasebesi kurumsal sosyal sorumluluk alanlarına yönelik sorumlulukları karşılama noktasında işletmelere yardımcı olmaktadır. Çalışmada kurumsal sosyal sorumluluk alanları hakkında açıklayıcı bilgilere yer verilmektedir. “Çevre muhasebesinin kurumsal sosyal sorumluluk alanları açısından yerine getirdiği işlevler nelerdir?” sorusu çalışmanın diğer bir amacını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kurumsallık, Kurumsal Sosyal Sorumluluk Alanları, Çevre Muhasebesi

Jel Kodu: M14, M40, M41

ABSTRACT

Enterprises engaged in production to meet human needs, are in an effort to meet some social needs with corporate social responsibility activities. Environmental accounting supports businesses in meeting responsibilities of corporate social responsibility areas. In this study, descriptive information about corporate social responsibility areas are included. In addition, the question "What are the functions of environmental accounting in terms of corporate social responsibility areas?" is another objective of the study.

Keywords: Institutionalism, Corporate Social Responsibility Areas, Environmental Accounting

Jel Code: M14, M40, M41

* Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme ABD, Muhasebe Finansman Bilim Dalı Doktora Öğrencisi; Kocaeli Üniversitesi, Gazanfer Bilge MYO, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Bölümü, cengiz.guney@kocaeli.edu.tr

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

1.GİRİŞ

İşletmeler mal ve hizmet üretmek amacıyla üretim faktörlerinin bir araya getirilmesi ile oluşturulan organizasyonlar olarak tanımlanmaktadır. Tanımdan da anlaşılacağı üzere işletme olmaksızın temel amaç insan ihtiyaçlarına yönelik mal ya da hizmet üretme çabasıdır. İşletmeler bu amaçla üretimlerini gerçekleştirirken çevre başta olmak üzere birçok unsuru ya doğrudan ham madde olarak üretim sürecine katmakta, ya da süreç sonunda dolaylı bir şekilde etkilemektedir.

İşletmeler organizasyonel anlamda birer kurumdur. Kurumsallık açısından düşünüldüğünde ise bir sürecin içerisinde olduklarının bilinmesi gerekir. Bazı işletmeler kurumsallığını tamamlamışken bazı işletmeler bu sürece yeni başlamış olabilir. Sürecin neresinde olunursa olunsun “Kurumsal Sosyal Sorumluluklar” açısından her işletmenin yapabileceği bir şeylerin olduğu unutulmamalıdır.

Muhasebe, tanım olarak ele alındığında parayla ölçülebilen iktisadi faaliyetlerin kaydedilmesi, sınıflandırılması, raporlanması ve bu raporların analiz edilip yorumlanması şeklinde tanımlanmaktadır. Çevre muhasebesi ise çevresel kaynakların kullanış biçimini, işletmelerin faaliyetleri sonucunda bu kaynaklarda meydana gelen artış ve azalışları ve işletmelerin çevresel açıdan durumunu açıklayan bilgileri üreten ve bunları ilgili kişi ve kuruluşlara ileten bir bilgi sistemidir (Kurşunel ve Diğerleri, 2006:83) şeklinde tanımlanmaktadır. Kurumsal sosyal sorumluluk alanları açısından çevre muhasebesinin bir takım işlevleri yerine getirdiği düşüncesi çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır.

Çalışmada öncelikle kurumsallık ve kurumsal sosyal sorumluluk kavramları üzerinde durulmuştur. Kurumsal sosyal sorumluluk alanlarına ilişkin açıklayıcı bilgilere yer verilmiş ve çevre muhasebesi uygulamalarının bu alanlarda gerçekleştirdiği işlevler hakkında yorumlar oluşturulmuştur.

2.KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK

Gerek ulusal, gerekse uluslararası bir takım yasa ve standartlar, toplumların çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak üzere üretim faaliyetinde bulunan işletmelerin “kurumsallık” anlayışlarını oluştururken “sosyal sorumluluk” kavramını da dikkate almaları gerektiğini vurgulamaktadır.

Türk Dil Kurumu, İktisadi Terimler Sözlüğünde **kurum** “Belirli düşüncelerin, davranış kalıplarının, bireyler arasındaki ilişkilerin ve karşılıklı görevlerin oluşturduğu, kökü birtakım törelere dayalı toplumsal örgütlenme (örneğin: din, aile vb.)” şeklinde tanımlanmaktadır. İlgili sözlükte yer alan diğer bir tanım ise “Belirli bir amacı gerçekleştirmek üzere kurulan özel veya kamu örgütü.” şeklindedir. (www.tdkterim.gov.tr E.T: 12.03.2015) İşletme Bilimi açısından ele alındığında ise **kurum**, “devamlı sürekli yeniden üretilen, varlığını, nispeten kendi kendine harekete geçiren veya otomatik sosyal süreçlere borçlu olan, sosyal bir düzen” olarak tanımlanmaktadır. Bu düzen kurallara bağlı ve standartları olan sosyal uygulamaları içeren kurulu bir düzen olma özelliği taşımaktadır (Erçen, 2010:2).

Kurumsallaşma ise “Tekrarlanan eylemlerin ve alışkanlıkların topluluklar içerisinde standart hale gelmesi ya da uyulması gereken kurallardır (Yazıcıoğlu ve Koç,

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

2009:499).” şeklinde tanımlanmaktadır. Diğer bir tanım da ise kurumsallaşma “Kurumların çeşitli sosyal ortamlarda beklenen pratiklerin geliştirilmesi sürecidir.” şeklinde tanımlanmıştır. İşletme düzeyinde ele alınırsa kurumsallaşma öncelikle, bir işletmenin, kurumsal çevre, sosyal beklentilerin işletme üzerindeki etkileri ve bu beklentilerin birleşimi ve etkileşimi ile ilgilidir (Erçen,2010:2). Bu bağlamda kurumsallaşma; “Örgütsel istikrar, meşruluk, tahmin edilebilirlik, çok kaynak ve çevreye uyum sağlamak için, kararlı olmayan ya da gevşek organize olmuş ve dar teknik eylemler ve yapılardan düzenli, kararlı ve sosyal olarak kurumsal çevreye entegre olmuş yapılanmaya giderek, bunun içselleştirilmesi ve bütün çalışanlarca ve yöneticilerce aynı algılama düzeyine ulaşılıp, değişik şartlarda ve ortamlarda, bu yapılanma ve buna bağlı davranış biçimlerinin otomatik olarak uygulanmasıdır.” (Apaydın, 2008:122) şeklinde tanımlanabilir. İşletmeler açık sistemlerdir ve devamlılıklarını sağlamak için çevrelerindeki çeşitli paydaşlarca kabul edilebilir yollarla, çevreleri ile etkileşimde bulunurlar (Erçen,2010:2). Kurumsallaşma gereği işletmelerin kurucularından bağımsız olarak kurallara, standartlara, prosedürlere sahip olması, değişen çevre koşullarını takip eden sistemleri kurması ve gelişmelere uygun olarak organizasyonel yapısını oluşturması, kendisine özgü iletişim ve iş yapma yöntemlerini kültür haline getirmesi ve böylece diğer işletmelerden farklı ayırt edici bir kimliğe bürünmesi gerekmektedir (Yazıcıoğlu ve Koç, 2009:499).

Sosyal sorumluluk; “Toplumun gerek ekonomik ve gerekse insan kaynaklarına karşı bir kamusal duruş sergileyerek, bu kaynaklarını sadece özel kişi ve firmaların dar alanda belirlediği menfaatleri için değil, geniş sosyal sonuçları için kullanıldığını görme istekliliğidir” (Top ve Öner, 2008:98) şeklinde tanımlanmaktadır. Bir başka tanım da ise sosyal sorumluluk; “Bir kurumun ekonomik ve yasal koşullara, iş ahlakına, kurum içi ve çevresindeki kişi ve kurumların beklentilerine uygun bir çalışma stratejisi ve politikası gütmesidir. ” (Vural ve Coşkun, 2001:63) şeklinde tanımlanmaktadır. **Kurumsal Sosyal Sorumluluk** ise “işletmenin sürdürülebilir ekonomik gelişmeye olan katkısı, çalışanlar, aileleri ve tüm toplumun yaşam kalitesini arttırmaya olan bağlılığı” olarak tanımlanmaktadır (İliç, 2010:305). Diğer bir çalışma da ise kurumsal sosyal sorumluluk “kurum faaliyetlerinin toplumun etkisel, yasal, kamusal ve ticari beklentilerini karşılayan ve hatta bu beklentileri açacak şekilde yerine getirilmesini öngören bir yaklaşım şekli” olarak ifade edilmektedir(Yüksel ve Diğerleri, 2011:298) “Bir kurumdaki karar verici durumda olanların, kendi çıkarlarını olduğu kadar, toplumun çıkarlarını da geliştirecek ve koruyacak eylemlerin yapılmasındaki zorunluluktur” (Pelit ve Diğerleri, 2009:20) tanımı kurumsal sosyal sorumluluk kavramı için geliştirilen diğer bir tanımdır.

Kurumsal sosyal sorumluluk kavramının birçok tanımı olmakla birlikte, tanımlardaki ortak özellikleri şöylece belirtmek mümkündür (İliç, 2010:306):

- İşletmelerin kâr elde etmek için mal ve hizmet üretmelerinin ötesinde sorumlulukları vardır.
- Bu sorumlulukların içinde, işletmelerin ortaya çıkmasına katkıda buldukları sosyal problemlerin çözümlerine katkıda bulunmak da vardır.

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

- İşletmeler sadece hissedarlara karşı değil, sosyal paydaşlar olan çevreye karşı da sorumludurlar.
- İşletmeler sadece ekonomik değerlere odaklanmamakta, daha geniş anlamda insani değerlere hizmet etmektedir.
- KSS faaliyetleri işletmelerin uzun dönemli çıkarlarıyla ilişkili olduğundan yasal düzenlemelerin çok ötesinde gönüllülük esasına dayalı faaliyetleri kapsamaktadır.
- Özellikle işletmenin ekonomik, sosyal ve çevresel etkileri faaliyetlerini entegre etmesini içine alan sürdürülebilir gelişme kavramıyla yakından ilişkilidir.
- Sosyal sorumluluk işletmenin opsiyonel değil, işletmenin yönetim şeklini gösteren bir temel faaliyet konusu olarak görülmelidir.

Kurum ve kuruluşları değerli kılan ya da diğerlerinden farklı kılan artık sadece ürettikleri mal ya da sundukları hizmetin kalitesi değil, topluma kattıkları ya da kazandırdıkları değerlerdir. Kurum ve kuruluşların içinde buldukları topluma karşı ödev, görev ve sorumluluklarını yerine getirmesi, çalışanların çıkarlarını, toplumun çıkarlarını ve elbette kurumlarının çıkarlarını koruması ve bunlar arasında denge kurabilme kabiliyetleri bir kurumu “başarılı” olarak tanımlamak için göz önünde bulundurulması gereken unsurlar haline gelmiştir. Bu faaliyetleri gerçekleştirmekte ancak sosyal sorumluluk ruhunu taşımakla olabilmektedir. (Özgen, 2007:2)

Kurumsal sosyal sorumluluğun öneminin giderek artmasının sebeplerini şöylece belirtmek mümkündür (<http://strategis.ic.gc.ca> E.T:10.11.2011):

- İnsan kaynakları yönetimi uygulamaları, çevresel koruma, sağlık ve güvenlik ile alakalı kurumsal sosyal sorumluluk endişelerinin, sınırlar ötesi ticaret, uluslararası işletmeler ve dünya çapında dağıtım ağlarının önem kazanması ile artış göstermesi.
- Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Çalışma Örgütü gibi uluslararası kabul gören örgütlerin, kabul edilebilir bir çalışma hayatı için sosyal normları standartlaştıran anlaşmalar, bildirimler ve ilkeler geliştirmeleri.
- İnternet, cep telefonları v.b elektronik kurumsal aktiviteleri izlemeyi ve bunlarla ilgili bilgileri yaymayı kolaylaştırması.
- Tüketiciler ve yatırımcıların sosyal sorumluluk taşıyan iş uygulamalarını giderek artan bir şekilde desteklemeleri ve kurumların, sosyal ve çevresel konularla ilgili riskleri ve fırsatları ne şekilde ele aldıklarıyla ilgili daha fazla bilgiye sahip olmak istemeleri.
- Çok sayıdaki etik ihlalinin, kurumlara karşı güvensizliği artırması ve kurumsal yönetim, şeffaflık, hesap verilebilirlik ve etik standartlara olan ihtiyacın gündeme gelmesi.
- Sivil toplum örgütlerinin giderek güçlenmesi ve kurumlara karşı uyguladıkları baskıları artırmaları.
- Hükümetlerin kurumsal sosyal sorumluluğun kapsamına giren sorunlara etkili şekilde eğilmesini sağlayan kanunların ve düzenlemelerin sınırlı kalması.

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

- İş dünyasının etkili bir kurumsal sosyal sorumluluk yaklaşımının, başarısızlık riskini azaltabileceğinin, yeni fırsatlar yaratabileceğinin ve marka ve kurum itibarını geliştirebileceğinin farkına varması.

3.KISACA ÇEVRE MUHASEBESİ

Muhasebe, “Bir örgütün kaynaklarının oluşumunu, bu kaynakların oluşma biçimini, örgütün işlemleri sonucunda bu kaynaklarda meydana gelen artış ve azalışları ve örgütün finansal açıdan durumunu açıklayan bilgileri üreten ve bunları ilgili kişi ve kuruluşlara ileten bilgi sistemidir.” olarak tanımlanmaktadır (Sevilengül,2005:9). Fonksiyonları itibari ile muhasebe; “İşletmenin varlıklarında ve kaynaklarında değişme yaratan, tamamen veya kısmen mali nitelikteki ve para ile ifade edilebilen ticari işlemlere ait bilgilerin ilgili kaynaklardan toplanması, doğruluklarının saptanması, kaydedilmesi, sınıflandırılması, elde edilen sonuçların rapor halinde ilgili kişilere sunulması ve bu bilgilerin analiz edilip yorumlanmasıdır.” (Küçükşavaş,2001:5) şeklinde tanımlanmaktadır. Çevre muhasebesi ise doğal çevrenin önemini çarpıcı bir şekilde ifade eden Kuzey Amerika yerlilerinin “Bu dünya bize atalarımızdan miras kalmadı, biz onu çocuklarımızdan ödünç aldık” atasözü ve benzeri görüşlere dayandırılmaktadır (Özkol, 1998:18). Tanım olarak ele alındığında çevre muhasebesi, çevresel kaynakların kullanılış biçimini, işletmelerin faaliyetleri sonucunda bu kaynaklarda meydana gelen artış ve azalışları ve işletmelerin çevresel açıdan durumunu açıklayan bilgileri üreten ve bunları ilgili kişi ve kuruluşlara ileten bir bilgi sistemidir (Kurşunel ve Diğerleri, 2006:83) şeklinde tanımlanmaktadır. Diğer bir tanımda ise çevre muhasebesi; çevresel kaynakların kullanımı ve adı geçen kaynakların kullanımı sonucu oluşacak çevresel etkilerin muhasebesi, uygulanmakta olan muhasebe sistemlerinde özellikle maliyet ve kâr analizlerinde çevre ile ilgili faktörlerin planlanıp uygulanmasıdır (Kırılıoğlu ve Fidan, 2010:3) şeklinde tanımlanmaktadır.

Tanımlar incelendiğinde çevre muhasebesinin amaçlarını şöylece sıralamak mümkündür (Özkol, 1998:21):

- Geleneksel muhasebe uygulamalarının geliştirilmesine katkı sağlayacak araştırmalar yapmak,
- Geleneksel muhasebe sistemi içinde, çevresel maliyet ve gelirleri ayrı olarak tanımlamak,
- İşletmenin hem iç hem de dış çıkar grupları için, yeni performans ölçüm raporları ve formları geliştirmek,
- Yönetim kararlarında daha fazla çevresel yararlılık elde edebilmek için yeni finansal ve finansal olmayan muhasebe bilgi ve kontrol sistemleri oluşturmak.

4.KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK ALANLARI VE ÇEVRE MUHASEBESİ

Kurumların topluma yönelik sorumluluklarını bilinçli bir anlayış çerçevesinde yerine getirmesi gerekmektedir. Toplumun değişen beklentileri ve değerleri ile beraber yerine getirmesi gereken faaliyetlerde çeşitlilik arz etmektedir (Becan, 2011:20). Amerika Birleşik Devletleri’nde faaliyet gösteren ekonomik kalkınma komitesi

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

işletmelerin sosyal refahı iyileştirmek ve geliştirmek için gerçekleştirmesi gereken sorumluluk faaliyetlerini şöyle sıralamaktadır (Korkmaz, 2009:46):

- Hava kirliliğini önleyecek tedbirler almak,
- Gürültüyü kontrol altına almak,
- Sanayi kuruluşlarını yurt sahasına yaymak,
- Toprağın kullanımını kontrol etmek ve doğal zenginliklerin korunmasına yönelik çalışmalar yapmak,
- Reklam dahil, işletmelerin tüm öteki faaliyetlerinde doğruluğun sağlanması,
- Malın garantisi ve mal ile ilgili hizmetlerin yerine getirilmesi,
- Sağlık kurumlarına yardımda bulunulması, sağlığa ve çevreye zararlı maddelerin kontrol edilmesi,
- Az gelişmiş bölgelerde yatırımlar yapmak ve kırsal kemsin gelişmesine katkıda bulunmak,
- Güzel sanatlarla ilişkin faaliyetlere finansal destek olmak,
- Hizmet içi eğitimi ve istihdamı geliştirmek, iş emniyetini artırmak,
- Devlet ile işletmeler arasındaki ilişkileri geliştirmek,
- İşletmelerin mali durumlarını gösteren finansal tabloların topluma açıklanması,
- Piyasayı kontrol altına almak için birleşen işletmelerin büyümesini engellemek.

Bu çerçevede kurumların sosyal sorumluluk faaliyetlerini sürdürebilecekleri alanları değişik başlıklar altında incelemek mümkündür. Çalışmada kurumların sosyal sorumluluk faaliyetleri çevreye karşı, tüketicilere karşı, kurum çalışanlarına karşı, topluma karşı, devlete karşı, tedarikçilere karşı, rakiplere karşı ve hissedarlara karşı sorumluluklar olmak üzere sekiz başlık halinde incelenmektedir.

4.1. Çevreye Karşı Sorumluluklar

İnsan ihtiyaçlarını karşılamak üzere mal ve hizmet üreten kurumlar, üretim faaliyetleri süresince gerekli olan hammaddeyi çevreden temin etmektedir. Kurumların üretim faaliyeti sonunda sadece mal ya da hizmet çıktı olarak çıkmamakta, bu süreç boyunca çevreye de bir takım olumsuz etkileri olmaktadır. Bu olumsuz etkilerin önlenememesi ve birikmesi bir takım sorunları da beraberinde getirmektedir. Sanayileşme, nüfus artışı, kentleşme, ekonomide ve teknolojiye gelişmeler sonucunda ortaya çıkan sınırsız üretim mekanizması, kitle iletişim araçlarının etkisiyle ortaya çıkan tüketim kültürü ve bunun sonucu olarak insanların tatmin edilemez tüketim alışkanlığı edinmeleri çevre sorunlarının önlenmesini daha da güç hale getirmektedir (Becan, 2011:20). Küresel rekabetinde etkisiyle daha ucuza mal ve hizmet üretme gayreti içerisinde olan kurumlar, mal ve hizmet üretirken duman ve zehirli gazlarla havayı; zararlı kimyasal atıklarla suyu; katı tüketim maddelerinin atıklarıyla ve ambalajlarıyla da toprağı kirletmektedirler. Kurumların mal ve hizmet üretirken doğal kaynakları (çevreyi) rasyonel kullanmaları, kurumun ve çevresel döngünün sürekliliği açısından önem arz etmektedir (Pelit ve Diğerleri, 2009:21). Kurumların “yeşil işletmecilik”

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

ilkesiyle faaliyetlerini sürdürmesi gerekmektedir. Yeşil işletmecilik; ekolojik dengeye en az zarar verecek, hatta bu zararları tümüyle bertaraf edecek alternatifler üzerinde odaklanmak, tedarikçilerini ve tedarikçilerini bu zihniyetle seçmek, yeşil ürün ve hizmeti bir pazarlama stratejisi olmaktan öteye götürmek ve yeşil yaşam kalitesini artıracak yenilikleri hayata geçiren işletme olmak demektir (Korkmaz, 2009:54).

Doğal çevreyi üretim girdisi olarak kullanmak zorunda olan kurumlar, bu kaynakların kendini yenileyebilmesine imkan tanınmalıdır. Buna göre kurumlar, doğal dengeyi tahrip etmeyecek şekilde faaliyetlerini sürdürmeli ve çevre kirliliği gibi ortaya çıkabilecek sorunlara karşı önceden tedbir almalıdır (Pelit ve Diğerleri, 2009:21). Hava, su, toprak, deniz ve nehirlerde kirlenme, gürültü, fauna ve flora dengesinde bozulma, biyoçeşitliliğin azalması, küresel ısınma, katı ve sıvı atık sorunu gibi çevresel sorunların içerisinde yaşadığımız dünyamızı ve dolayısıyla insanları daha da tehdit edici hale gelmemesi için kurumlara birtakım görevler düşmektedir (Becan, 2011:20). Ekolojik çevreyi koruyacak teknolojiler kullanarak üretimlerini gerçekleştirme yine bu sorumluluklar bağlamında düşünülebilir (Nalbant, 2005:196). Bir kurumun çevreci rekabet avantajlarını yakalayabilmesi için şu sorumluluklara sahip olması gerekmektedir (Korkmaz, 2009:60):

- Biyosferin korunması,
- Doğal kaynakların sürdürülebilir şekilde kullanılması,
- Endüstriyel atıkların azaltılması,
- Enerji kullanımında sorumlu tüketim,
- Çevresel riskleri en aza indirme,
- Güvenli ürün ve hizmetlerin pazarlanması ve bilgilendirme,
- Çevresel hasarları tazmin etme,
- Bünyelerinde çevre birimleri oluşturma,
- Çevresel raporları yaygınlaştırma ve bunların bağımsız denetimini sağlama,
- Kurumsallaşma.

Bu sorumlulukları hakkıyla yerine getiren kurumları “ekonomik birim” olmanın yanında “sosyal bir varlık” olarak da tanımlamak gerekmektedir.

Çevre muhasebesi uygulamaları açısından değerlendirmek gerekirse; işletmeler yapmış oldukları çevresel harcamaları, maliyetleri ve yatırımları muhasebe bilgi sistemlerinde kayıt altına alarak çevreye yönelik sorumluluklarının yerine getirildiğine yönelik bir kanıt oluşturmaktadırlar. İşletmelerin muhasebe bilgi sistemlerinde bu tür çevresel verilerin kayıt altında olması işletme içine dönük alacağı çevre yönetimi kararlarında veri tabanı özelliği taşımaktadır. Ayrıca devlet organlarının çevreye yönelik çıkaracakları kanun ve yönetmeliklerde temel oluşturmaktadır.

4.2. Tüketicilere Karşı Sorumluluklar

Kurumların faaliyet gösterdikleri sektörlerde varlıklarını sürdürebilmeleri için tüketicilerinin isteklerini de dikkate almak durumundadırlar. Kurumlar açısından tüketiciler için güvenilir ve kaliteli ürün tüketmek önem arz etmektedir. Tüketicilerin medya ve kurdukları örgütler aracılığıyla kurumların karar mekanizmalarını

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

etkilemektedir. Günümüz dünyasında tüketicilik, iş dünyasının tüketicilerin ihtiyaçlarını ve değerlerini göz önünde bulundurması yönünde sosyal ve ekonomik bir hareket haline gelmiştir. Tüketiciler için “tüketici hakları” denilen bir kavramı doğmuştur (Becan, 2011:21). Bu çerçevede kurumların tüketicilere yönelik sorumluluklarını ürettikleri ürünün güvenliğini ve sağlığa uygunluğunu ifade edebilmek için; ürünü tanıtmak, ürün hakkında tüketiciyi bilgilendirmek, ürünlerin hangi hammaddelerden yapıldığını, herhangi bir tehlike arz edip etmediğini açıklamak, kullanma kılavuzları ve etiketler hazırlamak, ürünün üzerine tutturmak veya ambalajının içine koymak vb. şekilde belirtmek mümkündür. Tüketici hakları bağlamında ise; malın iadesi veya değiştirilmesi, malı bilinçli olarak seçebilme, tüketicinin fiziki ve psikolojik sağlığını güvence altına almak, mal ve hizmet hakkında tam, doğru, yeterli bilgi alabilmek tüketicilerin kurumlar üzerindeki temel hakları olarak belirtilebilir (Pelit ve Diğerleri, 2009:21).

İşletmelerin muhasebe bilgi sistemlerinde yer alan çevresel kayıtlar çevre bilincine sahip tüketiciler açısından da önem arz etmektedir. “Yeşil üretim” olarak da adlandırabileceğimiz çevreye duyarlı üretim yapan işletmeler ile çevreyi göz önünde bulundurmadan üretim yapan işletmeler bilinçli tüketicilerce ayırt edilmekte ve tercihler çevreye duyarlı üretim yapan işletmelerin ürünlerinin satın alınması şeklinde olmaktadır.

4.3. Kurum Çalışanlarına Karşı Sorumluluklar

Kurumların varlıklarını sürdürebilmeleri için göz önünde bulundurması gereken diğer bir unsur ise kurum çalışanlarıdır. “İç müşteriler” olarak da adlandırabileceğimiz kurum çalışanları bir kurumun faaliyetlerinden doğrudan etkilenen en önemli kesimlerden birini oluşturmaktadır. Dolayısıyla bir kurumun kendi çalışanlarına karşı da bir takım sorumlulukları bulunmaktadır (Becan, 2011:21). Hayat standardına uygun asgari ücret düzeyini yükseltmeye çalışmak, iş tatmini sağlayacak çalışma koşulları oluşturmak ve iyileştirmelerde bulunmak, insan ilişkilerine değer verilen çalışma ortamları oluşturmak, mesleki eğitim ve kariyer gelişimlerine katkıda bulunmak, sağlık açısından zararlı iş ortamlarından kaçınmak gibi faaliyetler kurumsal sosyal sorumluluk bağlamında çalışanlar açısından üstlenilen sorumluluklar olarak belirtilebilir (Pelit ve Diğerleri 2009:22). Çalışanların cinsel tacize karşı korunması, özel yaşamlarının gizliliği gibi konularda yine çalışanlara karşı olan sorumluluklar bağlamında düşünülmektedir (Nalbant, 2005:195). Çalışana karşı sorumlulukları maliyet olarak değerlendiren yönetim anlayışı, “insana dayalı rekabet stratejisini” benimsemeye başlamalı; sosyal sorumlulukların ihlali durumunda ise söz konusu işletmeler yüksek tazminatlar, kamuoyu desteğinin çekilmesi ve pazar kaybı gibi ekonomik ve sosyal yaptırımlar ile karşı karşıya kalabilmelidir (Becan, 2011:21). Kurumlar iş güvensizliği, düşük ücret, yapılan işten ve örgüt ikliminden tatmin olamama gibi problemlerin hafifletilmesinde de bir takım sorumluluklarının bulunduğu gerçeğini göz ardı etmemelidir (Pelit ve Diğerleri 2009:22):

Muhasebe bilgi sisteminde yer alan çevresel kayıtların kurum çalışanları açısından da önemi bulunmaktadır. Örneğin fabrika alanı çalışma koşullarının çevresel

<http://www.turansam.org>

*TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25*

açıdan iyileştirilmesi için yapılacak çevresel yatırımlar ve çalışanların sağlığının da bu iyileştirme de göz önünde bulundurulması aidiyet duygusunun daha da güçlenmesini sağlayacaktır. Aidiyet duygusunun artması çalışanların verimliliği üzerinde de olumlu etki yaratacaktır.

4.4.Topluma Karşı Sorumluluklar

Kurumların varlıklarını sürdürmek için göz önünde bulundurması gereken diğer bir unsur ise içinde yaşadığı toplumdur. Topluma karşı sorumluluğu diğer sorumluluk alanlarından farklılaştıran yönü, geniş kapsamlı bir sorumluluk alanı olmasıdır (Becan, 2011:21). Günümüzde bütün kurumlar, devlet tarafından toplumun ekonomik ve sosyal refahına ve yaşam kalitesine katkıda bulunmaya ve toplumun beklentilerine cevap vermeye, insanların güvenini ve iyi niyetini geliştiren programları üstlenmeye davet edilmektedir. “Toplumsal yatırımlar” olarak da adlandırabileceğimiz sosyal yatırımlar sayesinde kurumlar yerel ve ulusal yardım kuruluşları, vakıf, dernek gibi organizasyonlar aracılığıyla bağışta bulunmakta ve eğitim, kültür, sanat, spor gibi faaliyetleri finanse etmektedirler. Topluma karşı sorumluluklarını yerine getirmeye çalışan kurumlar marka imajlarının gelişiminde, pazar paylarını artırmada ve rekabet avantajı sağlamada kolaylık sağlamaktadır (Pelit ve Diğerleri 2009:22).

Çevre muhasebesi uygulamalarının toplum açısından da bir takım önemli yönleri bulunmaktadır. İşletme bütçeleri içerisinde toplum ihtiyaçlarını karşılayacak çevresel yatırımlar için fon ayrılması, gelecekte oluşturulacak bütçelerde de geçmiş muhasebe kayıtlardan faydalanılması çevre muhasebesi uygulamalarının toplum açısından önemini ortaya koymaktadır.

4.5.Devlete Karşı Sorumluluklar

Kurumların ilişkide bulunduğu gruplar arasında en önemli ve güçlü rolü devlet üstlenmektedir. Kurumlar devletin güvenlik şemsiyesi altında faaliyet göstermektedir. Devletin güvenliğinin yanı sıra alt yapı hizmetlerini sunması, yatırım için teşvik politikaları üretmesi, kredi imkânları sağlaması, vergi politikaları ile makul seviyede vergi oranları belirlemesi gibi faaliyetleri bulunmaktadır (Korkmaz, 2009:53). Bu faaliyetlerine karşı kurumlardan genel olarak ülkeye hizmet etmelerini ve vergi sorumluluklarını yerine getirilmelerini bekleyen devlet, kurumların üretimini en asgari koşullara uyararak gerçekleştirmesi gerektiğini genel çizgilerle ortaya koymaktadır. Aynı zamanda devlet kurumlardan istihdama katkıda bulunmasını, ithalat ve ihracatta ekonomi politikalarına uyulmasını ve elde edilen gelirin bir bölümünü vergi olarak düzenli aralıklarla ödemesini istemektedir. Devlet tüm bu sorumlulukları kurumlara yüklerken kurumlarda devletten iyi bir çalışma ortamı sağlamasını ve teşvik politikalarını geliştirmesini beklemektedir (Pelit ve Diğerleri 2009:22).

Muhasebe bilgi sisteminde yer alan çevresel harcama, yatırım ve maliyet kayıtları ile devlet çevresel vergileri takip edebilecek, çevreyi korumaya yönelik kanun ve yönetmeliklerin şart koştuğu çevresel yatırımların hangilerinin işletmelerce yerine getirilip getirilmediğini kayıtlar aracılığı ile izleyebilecektir.

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

4.6. Tedarikçilere Karşı Sorumluluklar

Mal ve hizmet üretmek ve satmak için üretim faktörlerinin tedariki önem arz etmektedir. Hammadde, malzeme, makine ve donanım alımları ve işletmeye getirilerek tahsis edilmesi, tedarik kapsamında gerçekleştirilmesi gereken faaliyetleri oluşturmaktadır. Günümüz üretim ortamlarında tedarikçiler, üretim hatası yapmamak ve gecikmeye neden olmamak, dolayısıyla maliyetleri artırmamak için bir takım sorumlulukları yüklenmektedirler. İstenilen anda, istenilen miktarda ve istenilen kalitede hammadde ihtiyacını karşılamak, tedarikçilerin birincil sorumluluğunu oluşturmaktadır. Tedarikçilerin bu sorumluluklarına karşın kurumlarda tedarikçilerine karşı sorumluluklar taşımaktadır (Pelit ve Diğerleri 2009:23). Kurumlar mal ve hizmet üretiminde girdi temin ettikleri tedarikçilerine karşı, kalite artışı bakımından gereken destekleri sağlamalı, tedarikçilerinin de tüm hissedarlara karşı sorumluluklarını yerine getirdiğinden emin olmalıdır (Korkmaz, 2009:62). Tedarikçiler işe işletme arasında iyi bir iletişimin kurulmasının sağlanması ve alınan tedarik malzemelerinin karşılığının zamanında ödenmesini sağlamak işletmelerin tedarikçilerine yönelik sorumluluklarına ilişkin örnek faaliyetler olarak gösterilebilir (Pelit ve Diğerleri 2009:23).

Muhasebe bilgi sisteminde yer alan çevresel kayıtlar ile işletmeler tedarik edebilecekleri hammaddelerin ne kadarının çevresel yönetmeliklere uygun olup olmadığını görebilecektir. Tedarikçilerden uygun olmayan hammaddeleri uygun hale getirmesi istenebilecektir.

4.7. Rakiplere Karşı Sorumluluklar

Üretim sürecinde mal ve hizmet sağlayan kurumlar ile mal ve hizmet satın alan kurumlar doğrudan ilişki içerisindedir. Tekel olma gücünü elinde tutmak amacıyla aynı pazarda bulunan rakip firmaları ortadan kaldırmaya yönelik politikalar ülke ekonomisi açısından bir takım olumsuzlukları beraberinde getirmektedir. Bu yüzden devlet kartel ve tröst oluşturma çalışmalarını etik sorunlar olarak görmektedir. Bu tarz etik sorunlar, tüketicinin alım gücünün düşmesi ve sömürülmesi, isten çıkarmalar sebebiyle işsizliğin artması, zaman kaybı gibi sosyal ve ekonomik anlamda problemlerin doğmasına neden olacaktır. Bu problemlerin ortadan kalkması için kurumlar, haksız rekabetten kaçınmak gibi önemli bir yükümlülüğü üstlenmektedirler (Pelit ve Diğerleri 2009:23).

Muhasebe bilgi sisteminde yer alan çevresel kayıtlar ile işletmeler arasındaki çevresel vizyon ve misyon farklılıkları daha belirgin hale gelecektir. Çevreye saygı duyarak üretim yapan işletme ile çevreye saygı duymadan üretim yapan işletmeler toplum nazarında daha rahat ayırt edilebilecek ve halkla ilişkiler faaliyeti olarak artı değer olarak kendini gösterecektir.

4.8. Hisseدارlara Karşı Sorumluluklar

Kurumların sahip olduğu ve üretim faktörlerinin olmazsa olmaz unsurlarından biri de “sermaye” dir. Gerekli sermayeyi sağlayan yatırımcıların her birini ise “hissedar” olarak adlandırmak mümkündür.

Hissedarların kurumlarından beklediği en temel şey; kar olmaktadır. Ayrıca diğer yatırımcıları kuruma ortak kılmak için kurumun güven sağlayan bir kurum olması

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

hissedarlar açısından önem arz etmektedir. Kurum mevcut hissedarların karını maksimize ederken, muhtemel hissedarlar için de güven sağlayıcı bir kimliğe sahip olması gerekmektedir. Kurum güven sağlarken hissedarlarla ve çevresiyle olan iletişimine gereken önemi vermelidir (Becan, 2011:21). Kurumların sermaye sahiplerine karşı sorumlulukları arasında, hesapların doğru tutulması, kâr ve zararın doğru ve gerçekçi olarak hesaplanması, yeni sermaye elde etme adına kârın olduğundan fazla veya bazı açıkları kapatma adına olduğundan düşük gösterilmesi; yatırımlar, faaliyetler ve geleceğe dönük planlar bakımından sermaye sahiplerine gerçek dışı, eksik ya da yanıltıcı bilgiler verilmesi gibi faaliyetler yer almaktadır (Pelit ve Diğerleri 2009:23).

Çevresel yatırım harcama ve maliyetlerin muhasebe bilgi sisteminde kayıt altına alınması hesap verebilirlik ve şeffaflık açısından hissedarlara karşı sorumluluğunu yerine getirmiş olacaktır.

Kurumsal sosyal sorumluluk alanlarına yönelik diğer bir sınıflandırma ise şu şekildedir (İliç, 2010:315):

1. Doğa ve çevre
2. Spor
3. Sanat ve kültür
4. Eğitim ve öğretim
5. Sağlık
6. Gönüllü çalışmalar
7. İş ahlakı
8. İnsan hakları
9. Topluma katkı
10. Tarihi koruma
11. Aile kurumunu koruma
12. Tüketicileri bilinçlendirme

Sosyal sorumluluk alanlarında gerçekleştirilen samimi faaliyetler ile kurumların halkın gözünde daha da itibar kazanması mümkündür. Ancak kurumların bu faaliyetleri kurumların itibarını artıracak bir çeşit reklam olarak algılamaması gerekmektedir (İliç, 2010:316).

5.SONUÇ

İşletmeler insan ihtiyaçlarını karşılamak için mal ya da hizmet üretirken bir takım sosyal sorumluluk faaliyetlerinde de bulunmaktadırlar. Muhasebenin bir kayıt aracı olarak kullanılması kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerini yerine getirirken işletmelere yardımcı olmaktadır. Ekolojik muhasebe olarak da adlandırabileceğimiz çevre muhasebesi uygulamaları ile muhasebe bilgi sistemlerinde yer alan veriler, kurumsal sosyal sorumluluk alanları açısından işletmelere daha yerinde kararlar almasını sağlamaktadır. Özelde çevre ile ilgili faaliyetlerin planlanması, çevre muhasebesi uygulamaları ile daha kolaylaşmakta ve amaca dönük bütçelerin oluşturulmasında yardımcı olmaktadır.

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

KAYNAKÇA

1. APAYDIN, F., (2008). “Kurumsallaşmanın Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Performansına Etkileri”, **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 4, Sayı: 7.
2. BECAN, C., (2011). “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramının Paydaş Teorisi ve İletişim Yaklaşımı Açısından Değerlendirilmesi: Bankaların Basın Bültenlerine Yönelik Bir İçerik Analizi”, **Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi**, Cilt:7, Sayı:1..
3. <http://strategis.ic.gc.ca/epic/internet/incsr-rse.nsf/en/rs00129e.html> (10.11.2011).
4. İLİÇ, D.İ., (2010). “İşletmelerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Literatür Taraması”, **Ege Akademik Bakış Dergisi**, 10 (1).
5. KIRLIOĞLU H., M.E. FİDAN, (2010). “Organize Sanayi Bölgeleri İçinde ve Dışında Faaliyet Gösteren İşletmelerin Çevre-Atık Yönetimi ve Muhasebesi Konularında Mevcut Durum ve Farklılıkları (Sakarya İlinde Bir Araştırma)”, **Muhasebe ve Denetim Bakış**, Sayı:32.
6. KORKMAZ, S., (2009). **İşletmelerin Sosyal Sorumlulukları**, Umuttepe Yayınları, I. Basım, Kocaeli, Ağustos 2009, s.46.
7. KURŞUNEL, F., A. BÜYÜKŞALVARCI, A.T. ALKAN, (2006). “Muhasebe Meslek Mensuplarının Çevre Muhasebesi Hakkındaki Görüşleri: Konya İli Üzerine Bir Araştırma“, **Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Yıl:9, Sayı 11.
8. KÜÇÜKSAVAŞ, N., (2001). **Genel Muhasebe İlkeler ve Uygulaması**, Bata Yayınları, İstanbul.
9. NALBANT, Z.E., (2005). “İşletmelerde Sosyal Sorumluluk ve İş Ahlakı”, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt:12, Sayı:1.
10. ÖZGEN, E., (2008). “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramı Ve Çalışan Memnuniyetine Etkisi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı:8.
11. ÖZKOL, E., (1998). “Çevre Muhasebesi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:13, Sayı:1.
12. PELİT, E., Y. KELEŞ, M. ÇAKIR, (2009). “Otel İşletmelerinde Sosyal Sorumluluk Uygulamalarının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma”, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt: 16, Sayı:2.
13. SEVİLENGÜL, O., (2005). **Genel Muhasebe**, Gazi Kitabevi, Ankara.
14. TOP, S., A. ÖNER, (2008). “İşletme Perspektifinden Sosyal Sorumluluk Teorisinin İncelenmesi”, **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 4, Sayı: 7.
15. Türk Dil Kurumu, <http://www.tdkterim.gov.tr/?kelime=kurum&kategori=terim&hng=md>
16. VURAL., Z.B.A, G.COŞKUN, (2001). “Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Etik”, **Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi**, Sayı:1.

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

17. YAZICIİĞLU, İ., H. KOÇ, (2009). “Aile İşletmelerinin Kurumsallaşma Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Karşılaştırmalı Bir Araştırma”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 21.

18. YOĞUN ERÇEN, A.E., (2010). “ Kurumsal Taklitçilik-İzomorfizm: Türkiye’de Sağlıkta Dönüşüm Program Hedeflerinin Ulaşılabilirliği“, **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı 19.

19. YÜKSEL, F., G. BOZKURT, A. GÜVEN, “ Yerel Yönetimlerde Etik Çerçevesinde Sosyal Sorumluluk Bilinci: Tokat Uygulaması”, <http://www.etikturkiye.com/etik/yerel/2GamzeBozkurt.pdf> (Erişim Tarihi: 20.12.2011).

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

KİTAP TANITIMLARI ve REKLAMLAR

1. "TÜRK BİRLİĞİ PROJESİ"

2.

Türk demek, dil demektir. Milliyetin çok bariz vasıflarından birisi dildir. Türk milliyetindenim diyen insanlar, her şeyden önce mutlaka Türkçe konuşmalıdırlar. Türkçe konuşmayan bir insan Türk harsına, camiasına mensubiyetini iddia ederse buna inanmak doğru olmaz. M.Kemal Atatürk Mustafa Kemal Atatürk Diyor ki: “ Bugün Sovyetler birliği dostumuzdur, müttefikimizdir. Bu dostluğa ihtiyacımız vardır. Fakat yarın ne olacağına kimse bugünden kestiremez. Tıpkı Osmanlı gibi, tıpkı Avusturya – Macaristan parçalanabilir, ufanalabilir. Bugün elinde sınıksız tuttuğu milletler avuçlarından kaçabilirler. Dünya yeni bir dengeye ulaşabilir. İşte o zaman Türkiye ne yapacağını bilmelidir. Bizim dostumuz idaresinde dili bir, inancı bir, özü bir, kardeşlerimiz vardır. Onlara sahip çıkmaya hazır olmalıyız. Hazır olmak yalnız o günü susup beklemek değildir. Hazırlanmak lazımdır. Milletler buna nasıl hazırlanır? Manevi köprüleri sağlam tutarak Dil bir köprüdür... inanç bir köprüdür... Tarih bir köprüdür... Köklerimize inmeli ve olayların böldüğü tarihimiz içinde bütünleşmeliyiz. Onların (soydaş Türk kardeşlerimizin) bize yaklaşmasını beklememeliyiz. Bizim onlara yaklaşmamız gerekli.”

“Türk birliği'nin bir gün hakikat olacağına inancım vardır. Ben görmesem bile gözlerime dünyaya onun rüyaları içinde kapayacağım. TÜRK Birliği'ne inanıyorum. Onu görüyorum. Yarının tarihi yeni fasıllarına TÜRK birliği ile açacak. Dünya sükununu bu fasıllar içinde bulacaktır. Türklüğün varlığı bu köhne aleme yeni ufuklar açacak. Güneş ne demek, ufuk ne demek o zaman görülecek. Hayatta yegane varlığım ve servetim Türk olarak doğmamdır.

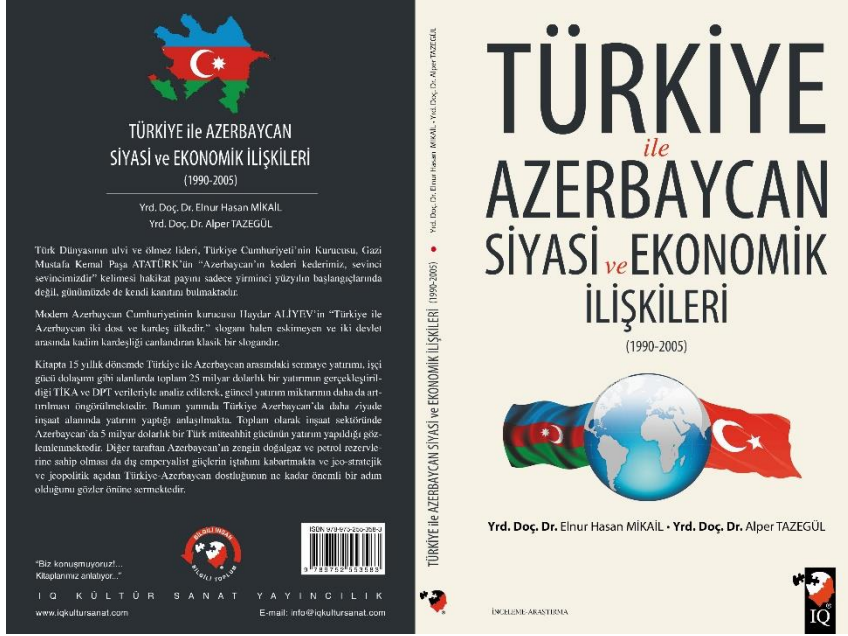
Kitap isteme: Yrd. Doç. Dr. Elnur Hasan MİKAIL, e-posta: emikail@turansam.org

http://www.turansam.org

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

2. “TÜRKİYE ile AZERBAIJAN SİYASİ ve EKONOMİK İLİŞKİLERİ”

Türk Dünyasının ulvi ve ölmez lideri, Türkiye Cumhuriyeti'nin Kurucusu, Gazi Mustafa Kemal Paşa ATATÜRK'ün “Azerbaycan'ın kederi kederimiz, sevinci sevincimizdir” kelimesi hakikat payını sadece yirminci yüzyılın başlangıçlarında değil, günümüzde de kendi kanıtını bulmaktadır. Modern Azerbaycan Cumhuriyetinin kurucusu Haydar ALİYEV'in “Türkiye ile Azerbaycan iki dost ve kardeş ülkedir.” sloganı halen eskimeyen ve iki devlet arasında kadim kardeşliği canlandıran klasik bir slogandır. Bu kitapta, zaman-zaman tarihin Türkiye-Azerbaycan kardeşliğine nasıl ayna tuttuğuna canlı şahit olacaksınız. Bazen kederlenecek, bazen sevineceksiniz...

Kitapta 15 yıllık dönemde Türkiye ile Azerbaycan arasındaki sermaye yatırımı, işçi gücü dolaşımı gibi alanlarda toplam 25 milyar dolarlık bir yatırım gerçekleştirildiği TİKA ve DPT verileriyle analiz edilerek, güncel yatırım miktarının daha da artırılması öngörülmektedir. Bunun yanında Türkiye Azerbaycan'da daha ziyade inşaat alanında yatırım yaptığı anlaşılmakta. Toplam olarak inşaat sektöründe Azerbaycan'da 5 milyar dolarlık bir Türk müteahhit gücünün yatırım yapıldığı gözlemlenmektedir. Diğer taraftan Azerbaycan'ın zengin doğalgaz ve petrol rezervlerine sahip olması da dış emperyalist güçlerin iştahını kabartmakta ve jeo-stratejik ve jeopolitik açıdan Türkiye-Azerbaycan dostluğunun ne kadar önemli bir adım olduğunu gözler önüne sermektedir.

Kitap isteme: Yrd. Doç. Dr. Elnur Hasan MİKAIL, e-posta: emikail@turansam.org

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

3. Atatürk Dönemi Türkiye-Azerbaycan İlişkileri (1919-1938)

Türkiye ile Azerbaycan arasındaki ilişkileri Bakü'de bulunan Devlet Arşivlerinde, Ankara'daki Cumhuriyet Arşivinde ve Moskova'da bulunan Rusya Devlet Arşivlerinden getirtilen belgeler ışığında aydınlatmayı hedefleyen bu kitap çalışması eseri okurken hayret edeceksiniz. Bilinen ve bilinmeyen yönleriyle araştırılan bu çalışmayı diğerlerinden ayıran en temel özellik, yazarın Türkiye ve Azerbaycan Türkçelerine hakim olması, aynı zamanda Rusça ve İngilizce de bilmesidir. Türkiye-Azerbaycan İlişkileri bilimsel alanda çok araştırıldı. Ama bu kitabın yazarı Azerbaycan ve Türkiye'deki arşivlerde eşzamanlı araştırmalar yapmıştır. Yazar sadece Türk kaynaklarına değil, hem Azerbaycan hem de Rus kaynaklarına da atıflarda bulunarak bu eseri hazırlamıştır.

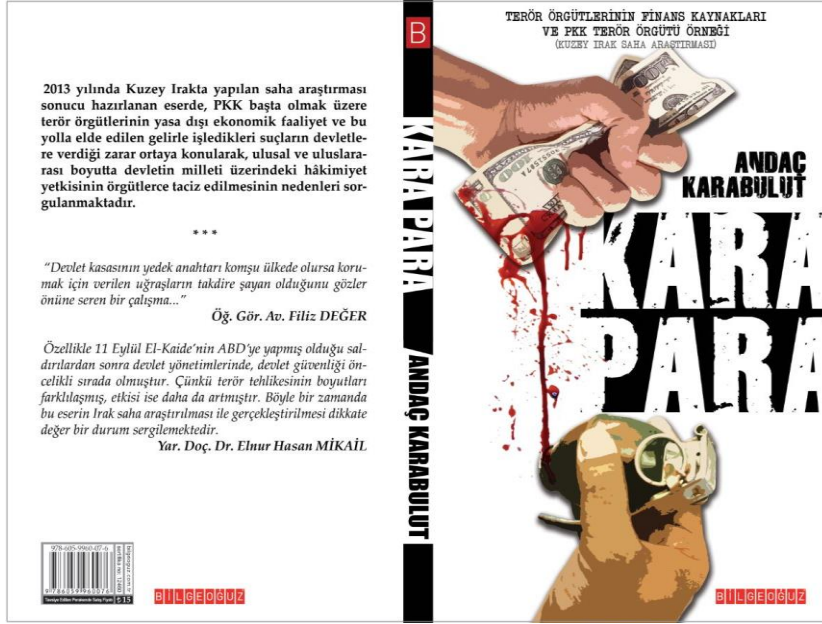
Öncelikle Osmanlı-Safevi savaşının çıkış nedenlerini gün yüzüne çıkaran bu çalışmada, ta-rihsel süreç içerisinde yakın dönem Türkiye-Azerbaycan ilişkileri araştırılarak farklı açılardan yaklaşımlarda bulunulmuştur. Menfaat ve çıkarlara dayalı bir dünyada Türk dünyasının üstünde esen tehlike çanları zama-nında her zaman tek yumruk olduğu ve geleceğin Türk Birliği'nin de Türkiye-Azerbaycan stratejik işbirliğinden geçeceğini iddia eden bu çalışma özgünlüğü ile sizi etkileyecektir.

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

4. KARAPARA: Terör Örgütlerinin Finans Kaynakları ve PKK Örneği

Gelişim Üniversitesi Ög. Gör. Av. Filiz DEĞER

2013 yılında Kuzey Irakta yapılan saha araştırması sonucu hazırlanan eserde, PKK başta olmak üzere terör örgütlerinin yasa dışı ekonomik faaliyet ve bu yolla elde edilen gelirle işledikleri suçların devletlere verdiği zarar ortaya konularak, ulusal ve uluslararası boyutta devletin milleti üzerindeki hâkimiyet yetkisinin örgütlerce taciz edilmesinin nedenleri sorgulanmaktadır. “Devlet kasasının yedek anahtarı komşu ülkede olursa korumak için verilen uğraşların takdire şayan olduğunu gözler önüne seren bir çalışma...”

Kars Kafkas Üniversitesi Yrd. Doç. Dr. Elnur Hasan MİKAIL

Özellikle 11 Eylül El-Kaide'nin ABD'ye yapmış olduğu saldırılardan sonra devlet yönetimlerinde, devlet güvenliği öncelikli sırada olmuştur. Çünkü terör tehlikesinin boyutları farklılaşmış, etkisi ise daha da artmıştır. Böyle bir zamanda bu eserin Irak saha araştırılması ile gerçekleştirilmesi dikkate değer bir durum sergilemektedir.

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

GENEL BİLGİLER

TURAN-SAM ULUSLARARASI BİLİMSEL HAKEMLİ MEVSİMLİK DERGİSİ, EP-EBSCO-HOST, ICI(Index Copernicus International, GOOGLE-SCHOLAR, ASOS-INDEX, ProQUEST, Ulrich's-WEB(GLOBAL SERIALS DIRECTORY), ARAŞTIRMAX(ARASTIRMAX Bilimsel Yayın İndeksi), TOKAT(Ulusal Toplu Katalog), Akademik Dizin(Akademik Türk Dergileri İndeksi), TEİ(Türk Eğitim İndeksi), CEEOL(Central and Eastern European Online Library), Journal-Index.net Uluslararası Bilimsel Dergi Endeksleri Tarama Sistemlerince Taranmaktadır.

“TURANSAM-TURAN STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ DERGİSİ” İÇİN MAKALE ÇAĞRISI

TURAN-SAM Dergimiz için makalelerinizi gönderebilirsiniz.

Dergi Yazım Kuralları

*TURAN-SAM, ULUSLARARASI-BİLİMSEL-MEVSİMLİK DERGİSİ HAKEMLİ bir Dergidir. TURAN-SAM'da yayımlanmak üzere gönderilen makalelerin özgün-orijinal olmasına dikkat edilmelidir. Başka Dergilere Değerlendirilmek, Yayımlanmak üzere gönderilen Makalelerin dergimize gönderilmemesini rica ediyoruz. Lütfen, başka Dergilerde veya Çevrimiçi-Online Şebekelerde veya İnternet üzerinden daha önce yayımlanan Makalelerinizi TURAN-SAM'a göndermeyiniz. Bu durumun ihlalinin tespiti halinde yazara karşı Hukuksal çerçevede Yasal yollara başvurulacaktır;

*Makaleler word formatında 7 sayfayı geçmemelidir.

*Makalelerin 150 kelimeyi geçmeyen TÜRKÇE ÖZET'i ve ENGLISH-ABSTRACT'ı bulunmalıdır.

*Makaleler 12 punto ile "Times New Roman" ile yazılmalıdır. Alttan, üstten, sağdan ve soldan 3 cm boşluk bırakılmalıdır.

*Makalelerde Yazarların Adı, Soyadı, Babasının adı, Bağlı Bulunduğu(Çalıştığı) Kurum, Telefonu ve Açık Adresi belirtilmelidir.

*Kullanılan dipnotlarda Bilimsel Yazım Kurallarına dikkat edilmeli, APA(American Psychological Association) - <http://www.apastyle.org> standartlarına uyulmalıdır.

*2013 yılı itibariyle; Dergimiz, EBSCO-HOST, PRO-QUEST VE ULRICH'S-WEB gibi saygın ve seçkin Uluslararası Endekslerce de Taranıp, Dizinlenmeye başlandığı için, gönderdiğiniz makalelere ayrıca "JEL CODE"-Journal of Economic Literature (JEL) da eklemek zorunlu olmuştur. JEL CODE bilgisi bulunmayan makaleler değerlendirmeye alınmadan reddedilecektir. Bu konuda Bilgi sahibi olmak

<http://www.turansam.org>

TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi * TURAN-CSR: TURAN Center for Strategic Researches
TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Cilt: 7/KIŞ, Sayı: 25
TURAN-CSR International Scientific Refereed Journal; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Volume: 7/WINTER, Issue: 25

isteyen yazarlarımız bu siteden ayrıntılı bilgi alabilirler:
http://www.aeaweb.org/jel/jel_class_system.php

*Makaleler genel olarak: ÖZET, ABSTRACT, GİRİŞ, Alt Bölümler, SONUÇ ve KAYNAKÇA şeklinde hazırlanmalıdır.

"TURAN-SAM'a yayınlanmak üzere göndermiş olduğunuz makalelerde Türkçülüğe, Türk Milliyetçiliğine, Turancılığa, Ülkücü değerlere önem vererek bilimsel nitelikte hazırlanmasına dikkat etmelisiniz.

Ayrıca Türkçe karakterler kullanılmalıdır. Türkçe'de karşılığı bulunan "ğ, ü, ş, ı, ö, ç" harflerinin yerine başka "g, u, s, ı, o, c" harflerini kullanan yazarların makaleleri yayınlanmayacaktır.

Alıntı Makalelerde mutlaka kaynak belirtilmeli, Bilimsel Atıf kurallarına uygun dipnotlar ve KAYNAKÇA verilmelidir.

Yazılan Makalelerin, Akademik Eser Yazım Kurallarına uygun bir şekilde hazırlanması gerekmektedir. Ayrıca TDK-Türk Dil Kurumu'nun imla kılavuzuna uyulması gerekmektedir. Gayri Türkçe dillerde kelimeler kullanmaktan kaçınılmalıdır. Misyon, vizyon gibi Gayri Türkçe dillerden dönme kelimelerin makalelerde kullanıldığının tespiti halinde makaleler yayınlanmayacaktır. Bu kurallara uyularak makale göndermenizi rica ederiz."

Hazırlanan makaleler dergi yazım kurallarına uygun hale getirildikten sonra en geç 17 HAZİRAN, 2015 tarihine kadar emikail@turansam.org adresine word formatında *.doc veya *.docx uzantılı olarak gönderilmelidir.